

100+1

historie

SPECIÁL

Cena 49,90 Kč, na Slovensku 2,99 €

**Prezident
Osvoboditel**

Tajemství jeho soukromí

**Lev salonů
Štefánik**

Všechny jeho ženy

NEJVĚTŠÍ SKANDÁLY První republiky

**Móda Adiny
Mandlové**

Dámy šijí v salonu
paní Podolské!

**Českoslovenští
legionáři**
a jejich ruské
bohatství

**Vrazi, zloději
a podvodníci**
Nejslavnější
kriminální případy

**Pan a paní
Habsburkovi**
Jaký byl osud
vyhnaného císaře?

~ Poznejte historii, jak ji neznáte! ~

VŠICHNI PANOVNÍCI ČESKÝCH ZEMÍ

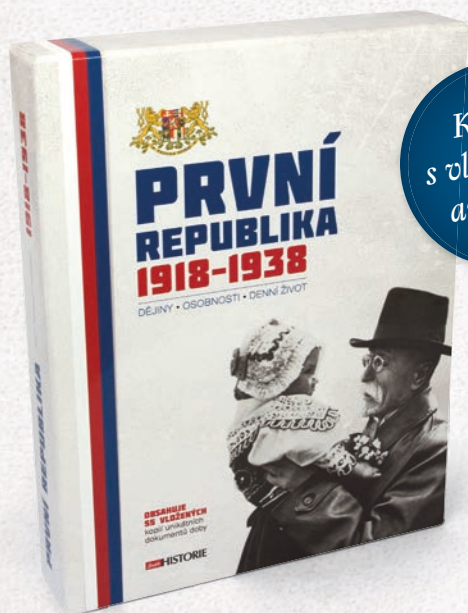
Velká ilustrovaná encyklopedie představuje poutavou formou všechna knížata, krále i prezidenty od Sámovy říše až po samostatnou Českou republiku. **Srozumitelné texty jsou doplněny unikátními portréty od malíře Jana Hory**, časovými osami a infoboxy se zajímavostmi dané doby. Součástí knihy je i velký plakát panovníků a vládnoucích rodů.

V knihkupectvích od konce října 2016.

Doporučená
koncová cena
299 Kč

z edice časopisu
ČASOSTROJ

Velká
encyklopedie
pro děti
a mládež

Knih
s vloženými
artefakty

PRVNÍ REPUBLIKA 1918-1938

Výpravná publikace je kronikou, encyklopedií a současně intimním svědectvím o zlomových okamžicích období první republiky. Nedílnou součástí je 55 vložených kopií unikátních dokumentů doby.

Nyní u knihkupců!

z edice časopisu
ŽIVÁ HISTORIE

Od vydavatele se slevou:

~~1490 Kč~~ **1341 Kč**

(poštovné a balné v ceně)

na webu: www.knihalrepublika.cz

e-mailem: 1republika@epublishing.cz

telefonicky: 545 211 880 (po-čt, 8-16 hod.)

Najdete nás také na
[facebook.com/101historie](https://www.facebook.com/101historie)

Milí čtenáři 100+1 historie,

éra první republiky nám připomíná „nejlepší období“ našich novodobých dějin. Krásné dámy vedle šarmantních gentlemanů, věhlas řady českých obchodních značek, ideály a naděje vytoužené samostatnosti a nad tím vším majestátní symbol prezidenta Osvoboditele Tomáše G. Masaryka.

Každá mince má však i druhou stranu a i v tomto zářivém Československu byli ti nejchudší, vraždilo se a ani politika nebyla zrovna příkladná. V tomto čísle se setkáte s obojím – leskem Barrandova a bohatstvím Baťovým, i s nekonečnými zástupy nezaměstnaných a zoufalstvím, se kterým se během světové hospodářské krize museli poprat. Dozvíte se o státním českém katovi a třeba najdete inspiraci v tom, co snídával prezident. Časy první republiky zkrátka byly zářivé, ale ne pro každého.

Hezké čtení přeje

*Anna Jordanová, editorka časopisu
100+1 historie speciál*

**NEZNÁTE NÁŠ
MĚSÍČNÍK? JAK JE
TO MOŽNÉ?**

Pak ale honem
pro něj do trafiky!

Časopis je k dispozici
i v elektronické podobě
na www.extrareader.cz

ČTĚTE UVNITŘ ČÍSLA

Nová hymna, nová vlajka, nové jméno pro konečně samostatnou vlast. Vracejí se ti, kteří během války museli odejít nebo bojovali v zahraničí. Vítejte v Československu! Na snímku Masarykův triumfální návrat do vlasti. Prezidenta projíždějícího aplaudujícím Václavským náměstím symbolicky obklopují šiky dobrovolců z válečných bojišť

21. PROSINCE 1918

5 Lesk a bída

Baťa byl král, ale kolik brala jeho sekretářka?

9 Černá kronika
I Československo mělo své vrahy

12 Neznámý český Jack Rozparovač
Kdo chtěl zabít Otýlii Vranskou?

14 Štefánik, lev salonů
Odmítla ho jen jediná žena!

18 Od pánských stylů ke smyslné ženskosti
Pravá dáma si šije u Podolské!

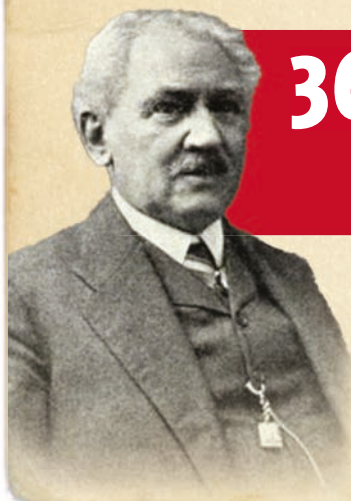
22 Co snídal prezident?
Zapomeňte na polotovary a hektické vaření

24 Jak šlechtici přicházejí o tituly?
Na hodinu!

26 Z císaře uprchlíkem
Jak skončil pan Habsburk?

30 Dobře bydlet je umění
Co není účelné, není krásné!

36 Kat, který nesnášel krev
Každý stát potřeboval svého mistra popravicího

40 Dávná sláva Barrandova
Československé stříbrné plátno bylo legendou

44 Šantány, kabarety, divadla!
Společenská zábava i hnízdečka lásky

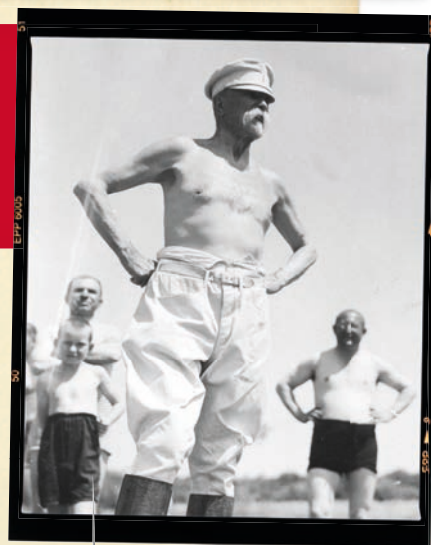

48 Kokain a alkohol pro lepší společnost
Sněžný král Haas proti abstinentovi Masarykovi

52 Kde tak moc zbohatli národní hrdinové?
Legionáři si z Ruska vozili zlato!

56 Tatiček Masaryk, prezident Osvoboditel
Znáte jej dobře?

62 Jediný velký politický atentát
Kontroverzní ministr financí vadil kdekomu

64 Stahují se mraky
Říšská orlice létá nad mladou republikou

RUSKÝ ZLATÝ POKLAD a českoslovenští legionáři

**KDO MÁ NA SVĚDOMÍ JEHO
ZMIZENÍ A ODKUD POCHÁZELO
ZLATO Z LEGIOBANKY?**

Vlak plný zlatých cihel z carského pokladu se řítí transsibiřskou magistrálou. **Komu vlastně patří, když někdejší carské Rusko je v troskách?** Zájemců by bylo dost...

❑ Ani boj za vlast nebyl v Rusku zadarmo. Legionáři museli být nejen zdatní bojovníci, ale i velmi dobří obchodníci

Československé legie v Rusku vznikají krátce po začátku první světové války a v jejím průběhu svedou řadu statečných bojů. Když je jasné, že Rusko podepsalo příměří a není tak s kým válčit, legionáři touží po jediném. Vrátit se domů. Čeká je však dlouhá a strastiplná cesta. A ani po jejím úspěšném zdolání není všem bojům konec, i když už nejsou vedeny se zbraní v ruce.

Obvinění z krádeže

Už krátce po návratu československých legionářů do mladé republiky se začalo spekulovat, kde přišli k majetku, který si s sebou přivezli. A měl něco společného se zmizelou částí ruského zlatého pokladu, který měli legionáři po určitou dobu ochraňovat? Jedna z verzí tohoto příběhu přímo obviňuje naše legionáře z jeho ukořistění! V polovině dvacátých let se diskuze na toto téma rozvíří nejen u nás, ale i v rakouském či britském tisku. A nezůstane jen u pomluv v bulváru. O podílu legionářů na zmizení pokladu se debatovalo i v těch nejvyšších politických kruzích.

Víte, že?

Zlata z carského pokladu bylo tolik, že jej v roce 1918 převáželo celkem osmdesát nákladních vagonů! Začátkem roku 1920 se už vešlo do pouhých osmadvaceti.

V Poslanecké sněmovně například zazněla 4. června 1925 interpelace poslance za Německou nacionální stranu Rudolfa Lodgmana „o spojitosti mezi ruským zlatým pokladem a legionáři“. Reagovala na článek v časopisu „Osteuropäische Korrespondenz“, ve kterém se konspiračními teoriemi skutečně nešetřilo. Peníze, které legionáři přivezli z Ruska, musí prý nutně pocházet z carského zlatého pokladu! Údajně posloužily při založení Legiobanky, jednoho z největších bankovních ústavů v zemi. Ale i mladá republika si prý přišla na své, legionáři byli štedří.

Carská vláda prý nechala svůj zlatý poklad převést během války do Kazaně, kde, jak doufala, bude v bezpečí. Mýlila se. Zlato o celkové hodnotě sedm set milionů zlatých marek padlo do rukou bolševiků, ale ne nadlouho. V roce 1918 byla Kazanь dobytá protibolševickým vojskem admirála Kolčaka. Bolševici sice část

zlata stihli odvézt, ale ne všechno. Kolčakovi se prý podařilo ukořistit tři sta čtyřicet milionů dolarů ve zlatě a poručil je vyvézt na Sibiř do Omska. Tam dorazilo ještě o celých sedm milionů méně. Dále se v interpelaci uvádí, že 15. května 1919 odeslala Kolčakova vláda část peněz do Vladivostoku, kde měly pokrýt potřebné nákupy v zahraničí. Zásilku však zadržel kozácký generál Semenov. Ten nechal určitý obnos uložit v Čitě na východní Sibiři. **Sto padesát milionů z tohoto zlata prý skončilo v pobočce jisté ruské banky. Ale kam se poděl zbytek? Částku, která se přece jenom do Vladivostoku dostala, použil Kolčak na záruky pro své půjčky. V Omsku tak zůstalo už „pouhých“ dvě stě deset milionů dolarů. A protože se bolševici blížili i sem, bylo nutné 8. listopadu 1918 s penězi opět cestovat po železnici. Asi sto třicet kilometrů východně od Omsku, ve stanici Tatarskaja, postihla jeden vlak se zlatem nehoda. Mnoho zlatých prutů prý vypadlo z vagonů a volně se povalovalo podél trati. A protože bolševici byli prchajícím v patách, nebyl čas**

Zlata prý bylo tolik, že už o něj nikdo neměl zájem, a jeho cena ve městě prudce klesla

na uklízení. Následně, 7. prosince, se Kolčakova armáda potkala s českými legionáři, kteří před bolševiky také ustupovali. V té době představoval poklad ještě sto padesát milionů dolarů. Češi se prý větší části zlata zmocnili a mířili s ním k Charbinu. **Bolševici nakonec Kolčaka dopadli, našli u něj však už jen malou část z původního jmění. I legionáři do Československa dopravili zlomek z pokladu. Větší část cestou utratili. Při jejich příjezdu do Charbinu prý tak rozhazovali, že o zlato už nikdo neměl zájem a jeho cena ve městě prudce klesla. Na založení Legiobanky však dovezených třicet dva a půl milionu dolarů ve zlatě stačilo.**

☑ Je libo akcie Legiobanky? Významný finanční ústav byl velmi lukrativní

☑ Posledním ruským carem, kterému poklad patřil, byl Mikuláš II. Byl bolševiky zavražděn i s celou rodinou v Jekatěrinburgu

JAK TO BYLO S LEGIOBANKOU

Faktem zůstává, že si legionáři s sebou do vlasti přivezli i určité množství zlata o hodnotě minimálně třicet dva milionů dolarů a také větší obnos financí. To však pocházelo z jejich podnikatelských činností. **Poččetně armáda československých legií, která čítala přes osmdesát tisíc mužů, musela být zcela soběstačná.** Bylo nutné takový počet vojáků živit, šatit i zbrojit a to vyžadovalo nemalé náklady. Legionáři tak vlastnili v Rusku doly i továrny, obchodo-

vali s drahými kovy a také vlnou a kožešinami. A jejich obchody se jim dařily. Před odjezdem z Ruska prodali, co se dalo, a část zisku přivezli do Československa spolu s drahými kovy, které pocházely z jejich dolů. **Už koncem roku 1919 vznikla v Rusku také Banka československých legií, která jednak opatrovala úspory samotných legionářů a také úspěšně investovala.** Na těchto základech byla vystavěna i pozdější Legiobanka v Československu.

ČESKÁ KORUNA KRYTÁ ZLATEM

Z podílu na krádeži ruského zlata byli ve své době podezříváni nejen legionáři, ale i celá Československá republika a její měnová politika. Za první republiky byla koruna krytá zlatem, a kde asi jinde mohla mladá republika podle některých názorů tolik zlata získat, když ne z ruského zlatého pokladu?

Díky politice silné koruny měla naše měna skutečně výjimečnou pozici a také zlaté krytí. **A jak zlatý poklad Československé republiky skutečně vznikal?** Podobně jako Národní divadlo. Byla uspořádána národní sbírka. A protože mít měnu krytou zlatem byla otázka národní cti, setkala se s velkým ohlasem. Během prvních měsíců jejího trvání se sešlo téměř pětadevadesát tisíc zlatých mincí a medailí. Dvanáct tisíc kilogramů zlata pocházelo z bývalé Rakousko-Uherské banky a svůj velký podíl na rozrůstání pokladu měli také legionáři. **V roce 1926 bylo k dispozici čtyřicet tun mincovního zlata, o které už se koruna mohla opřít.**

✓ **Legionáři disponovali tolika penězi, že dokonce uvažovali o odkoupení bajkalské oblasti pro Československo!**

Místní chudina podporovaná bolševickou propagandou si na zlato dělala zálušk

A pro československou vládu zbylo také dost. Takto získané peníze prý použila na štědrú podporu emigrace z východu – z Ukrajiny a Běloruska.

Poslanec Lodgman současně vyzval ministra Beneše, aby „objasnil spojitost mezi bývalými ruskými legionáři a ruským zlatým pokladem“.

Odpoověď ministra zahraničí

Obvinění uveřejněná v článku a zmíněná v interpelaci byla skutečně závažná. A Beneš je ve své odpovědi vyvrátil jako úplný nesmysl. Jednak poklad do Kazaně neposlala na začátku roku 1918 ruská carská vláda, ale vláda lidových komisařů. Obávala se prý totiž, že by se ho mohli zmocnit Němci. Místo toho se je 6. srpna 1918 zmocnila vláda Všeruského ústavodárného sněmu a nechala jej převézt do Samary. **Dohled nad tímto převozem měli výhradně ruští úředníci a ruské oddíly.** V září 1918 se však ocitla v nebezpečí i Samara a poklad bylo nutné převézt do Ufy, přičemž

Víte, že?

Společně s ruským pokladem měl spadat pod ochranu československých legií i rumunský státní poklad. Do své vlasti se prý nikdy nevrátil a zmizel neznámo kam.

na něj při převozu dohlížela ruská stráž. Tady se teprve měly dostat ke slovu československé legie. Nově vytvořená prozatímní všeruská vláda podle Beneše jejich politické vedení oslovila s žádostí o ochranu při dalším putování pokladu do Čeljabinska. **Legionáři souhlasili a stali se tak ochránci při cestě pečlivě zapečetěných vagonů.** Jediný, kdo mohl během té doby s pokladem nakládat, byly ruské vládní orgány. Později bylo zlato převezeno do Omsku a tento převoz Čechoslováci také doprovázeli. V Omsku opět kontrolu nad pokladem zcela převzali Rusové. Pak však, v druhé polovině listopadu, došlo i v Omsku ke státnímu převratu a moci se ujala armáda admirála Kolčaka, který společně s městem získal také zlatý poklad. **Ani s ním, ani s Kolčakem v té době neměli Čechoslováci nic společného.** Násle-

dujícího roku musel Kolčák i s pokladem opět prchat.

Po cestě, v prosinci 1919, však došlo k dalšímu státnímu převratu. Do ochrany zlata se zapojili spojenečtí zástupci Anglie, USA, Francie a Japonska. Bylo rozhodnuto, že bude uloženo ve Vladivostoku, než se situace ustálí. Mezi spojeneckými vojsky, které jej měly hlídat, opět byli i naši legionáři. Při kontrole v lednu 1920 se zjistilo, že pečete vagonů, které na ně ruské úřady umístily v Omsku, zůstaly neporušeny. **Namátková kontrola také ukázala, že zlato v nich převážené je nedotčeno.** Vlak byl pak pečlivě hlídán a některé pokusy o jeho vyloupení byly odraženy. Ale ne všechny. Místní chudina podporovaná bolševickou propagandou si na zlato dělala zálusk. **Kdo jiný by podle těchto agitek měl mít na zlato nárok než právě nejchudší?** Toho názoru byli i někteří příslušníci ruských jednotek, a tak docházelo často k dezercím. Byla to právě ruská stráž, která pronikla v noci z 11. na 12. ledna 1920 nedaleko stanice Tyreť, přibližně dvě stě kilometrů západně od Irkutsku, do jednoho z vagonů. Zmizelo tehdy třináct bedniček zlata. Druhý den se na krádež přišlo a byl o ní proveden zápis. To však byl v té době ten nejzávažnější doklad rozkrádání. **Je dost pravděpodobné, že kdyby teh-**

❗ I současní ruští historici jsou skeptičtí k teorii pokladu na dně Bajkalu. Několik popadáných vagonů a dokonce i celý potopený parník se však pod vodou potvrzeně nachází

VLAK NA DNĚ BAJKALU

V Rusku se sem tam objeví zprávy, které přizívají diskuze o podílu československých legionářů na ztrátě části zlatého pokladu. Jedna z nich pochází z roku 2009. **Při průzkumu jezera Bajkal narazily ponorky na jeho dně na trosky vlaku, který pocházel přibližně z roku 1918.** Mohlo jít o ten, který převážel ruské

zlato? Jak psal tehdy deník Izvestija, podstatná část zlatého pokladu se vrátila do státní pokladny, „ale sto osmdesát tun zmizelo a dodnes se nenašlo“. Skutečně už z dvacátých let existují svědectví, že se při posouvání na nádraží na jižním břehu Bajkalu zřítilo několik vagonů do jezera.

dy poklad Čechoslováci nehlídali, nejspíš by dopadl podstatně hůře.

Je otázkou, jestli by z něj v tehdejší politické situaci vůbec něco zůstalo. Podle dalších historických výzkumů, založených na dobových dokumentech, měla verze tehdejšího ministra zahraničí Beneše k pravdě mnohem blíže než všemožné konspirační teorie.

Další osud pokladu

Zlato pod ochranou československých legií nezůstalo dlouho. Další změna poměrů nastala už v lednu 1920. Tehdy proběhl převrat v Irkutsku, kterého se zmocnila socialistická vláda. A trvala na tom, aby jí legionáři zlatý poklad předali. Ti neměli žádný zájem, aby o něj bojovali za každou cenu. Naopak, chtěli se co nejdříve vrátit domů. **Slíbili tedy, že poklad odevzdají, ale s podmínkou.** Teprve až všechny československé

jednotky volně projedou Irkutskem na východ, směrem do Vladivostoku, nechají zlato na místě. S odjezdem posledního vlaku zůstane poklad zcela v rukou Rusů.

Podle dohody ze 7. února 1920 tak mělo zlato plně spadat pod kontrolu irkutského výkonného výboru společně s odjezdem posledního československého vojenského vlaku z Irkutsku: „... Zlatý poklad, patřící ruské socialistické federativní sovětské republice, v žádném případě nebude vyvezen na východ, zůstává v Irkutsku a ochraňuje se smíšenou stráží československých a sovětských vojsk a odevzdá se irkutskému výkonnému výboru při odchodu posledního československého vojenského vlaku z Irkutsku...“ S touto verzí nakonec souhlasilo i velení spojeneckých vojsk. **Bolševici postupně vítězili a protibolševický odpor slábl.** Stejně tak nebylo komu jinému poklad předat. Zlato pečlivě zkontrolovala smíšená komise Rusů a Čechoslováků. Až na třináct bedniček, které mizely u stanice Tyreť, ho bylo právě takové množství, jaké legionáři přebírali. Po pečlivé kontrole tak předali poklad sovětské straně, jejíž vybavení pro tento účel však bylo podle vzpomínek přítomných legionářů zcela nedostatečné. Měli málo zbraní i nábojů. Vojáci na stráž byli vybíráni zcela náhodně. Pravidelné strážní oddíly tuto improvizovanou stráž nahradily až později. **A co se dělo s pokladem dál? Sověti jej převezli neznámo kam, na „bezpečné místo“ někde v centrální části sovětského Ruska.** Boje však pokračovaly i nadále a na jejich pokrytí bylo nejspíš využito i zdroje ze zlatého pokladu.

➤ **Nadř Reviláková**

Černá kronika z první republiky: KRVAVÉ MORDY I VRAŽDY Z VÁŠNĚ

Vraždy, loupeže, přepadení, žhářství. V každém státě se objeví. **S jakými zločinci se museli potýkat českoslovenští strážci zákona?**

Radomír Dohnal

PRVNÍ OPRÁTKA OD VÁLKY

První rozsudek smrti oběšením, vynesený řádným soudem v ČSR, byl vykonán 9. ledna roku 1923 v Táboře. Odsouzeným se stal **Ludvík Novák, který měl na svědomí dvojnásobnou loupežnou vraždu.** Jako „první oprátce“ v novém státě byla celému případu věnována v tisku značná pozornost, ale žádná senzace se nekonala. Pachatel totiž nebyl rafinovaný lump, ale podle popisu spíš „**drobný nemajetný a nevzdělaný mužik, který až chorobně toužil po velkých penězích**“.

Na cestě v polích z Pluhova Žďáru přepadl dva řezníky jdoucí na trh, zastřelil je a okradl. Z uloupených peněz v hodno-

tě 932 Kčs se ale dlouho neradoval. Jen o vesnici dál totiž „vběhl“ do náručí dvěma četníkům. Strážmistři si hned všimli podezřele roztržitého muže, navíc ušpiněného od krve, a nad lupičem-amatérem spadla klec. Dоследovat průběh celého činu na zasněžené a rozbahněné půdě nebylo těžké. **Novák si totiž už dříve vyspravil své rozbité boty starými dvacetníky, a tak byly jeho šlépěje jasně patrné.** A stejně jasně se shodla i porota. Prezident T. G. Masaryk, ač vyhlášený odpůrce „definitivních“ trestů, v tomto případě neváhal, a žádost o milost, navzdory důkazům stále houževnatě zapírajícího lupiče, zamítl.

ROZPAROVAČ Z ROUDNICE NAD LABEM

Trest smrti provazem si na samém konci roku 1938 vysloužil teprve **šestadvacetiletý Svatoslav Štěpánek, jeden z téměř zapomenutých českých sériových vrahů.**

Případ psychicky narušeného sexuálního násilníka v pohutých letech před druhou světovou válkou skoro zapadl, byť se v mnoha ohledech jednalo o novinářskou senzaci. Synáček z dobré rodiny, jehož tatínek byl inženýrem v cukrovaru, je prostě nepovedl. Sadistické sklony i týráni zvířat a dětí mu ale dlouho procházely. Pro ataky na ženy v okolí domu svých rodičů si vždy uměl najít alibi.

Na takové šibenici popravoval odsouzence i státní popravčí Leopold Wohlschläger

Narušený
vrah
přepadával
ženy
a odřezával
jim
ňadra!

Ke dvěma pokusům o vraždu žen je třeba bohužel nakonec **započítat dvě vraždy dokonané a k tomu ještě ubití pětiletého sousedovic chlapečka kladivem.** Prý ho zajímalo, jak to asi křupne. Navíc – **mladý vrah si zakládal na ženských ňadrech.** Byl jimi naprosto fascinován, a když mohl, pokusil si je po činu odřezat a vzít s sebou.

K těmto činům se při vyšetřování doznal. Policistům také pořád nedávala spát jeho „mapa s pokladem“, kde byla několika křížky vyznačena místa, na kterých došlo k násilným vraždám a zmizením. A zrovna náhodou v době, kdy se tam Štěpánek vyskytoval. Jednalo se snad o podvrh, kterým si chtěli vyšetřovatelé vylepšit skóre? Těžko říct.

TICHO NA SAMOTĚ DOYSCHERHOF

Nic pro slabé náтуры: 10. dubna 1926 **neznámý muž napadl sekerou spící rodinu Döllnerů. Zemřeli čtyřletá holčička, devítiletý klučina, oba rodiče a služka.** Jedenáctiletý Kašpar Döllner přežil jen proto, že jej umírající otec zalehl. O masakru se psalo v Německu i Čechách, masové vraždy zvyšují náklad. Jediná stopa? Kromě nakousnutého perníku, který vrah při prohledávání místnosti po činu posvačil, ještě fakt, že pachatel měl zrzavé vlasy. Proto padlo podezření na čeledína, zvaného Rotkopf („Rudá hlava“), kterého před pár měsíci Döllner vyhodil, pravým jménem Františka Sandtnera.

Ten měl na první pohled neprůstřelné alibi: byl přeci na vojně v Prešově! Jenže jako

z udělení měl dovolenku právě v inkriminující dobu. A cennosti u něj nalezené, včetně hodinek starého Döllnera, mluvily jasně v jeho neprospěch. Sandtner měl navíc kriminál doslova v krvi: **narodil se totiž matce při pobytu v mostecké věznici.** A protože byl otec tulák, skončil sám brzy v sirotčinci. Litovat ho ale nemusíte: **Prezident Masaryk, jako už to v podobných případech bývá, zvažoval udělení milosti. Byl však doslova zaražen naprostou absencí svědomí vraha.** Ten tvrdil, že by je nejradši pobil všechny, mrzelo ho, že „*práci nedotáhl do konce*“. A taky byl zklamaný: čekal, že na místě narazí aspoň na 50 000 korun. Místo toho umlátil pět lidí kvůli půl kilu másla a 270 Kčs v hotovosti.

☒ **Kasaři měli různé metody, jak se do kyžených trezorů dostat. Někteří trpělivě drátovali zámek, jiní šli kratší cestou**

ZLATÉ ČESKÉ RUČIČKY

Češi jsou národem kutilů a mají pro nejrůznější zlepšováky a hračky od přírody talent. I proto se u nás „rodilo“ srovnatelné množství šikovných kasařů jako třeba v Německu nebo Polsku. Otevřít nedobytnou pokladnu byl kumšt, dřina a k tomu to ještě chtělo mít nervy jako z ocele. Ale za jeden večer jste si mohli přijít na učiněné jmění. Po první světové válce pak nastal pravý boom kasařů, a v roce 1922 již bylo **evidováno 100 případů, o pět let později pak 480 a vrcholu dosáhlo „louskání trezorů“ s evidovanými 760 případy v roce 1929.** Kasaři byli také mistři v „tahání za nos“ policistů. A noviny měly o čem psát. V případě kasařského esa Karla Rustičky z České Skalice to ale bylo výjimečně naopak.

Je to rozený smíšek, který neváhá třeba dobrovolně v denních hodinách pomoci řediteli Městské spořitelny s otevřením zaseknutého trezoru. Jindy se zase u piva vsadí

Víte, že?

Kasař Rustička má v České Skalici pamětní desku. Visí hned vedle desky jiného velikána – Bedřicha Smetany.

se zaměstnanci téhož bankovního ústavu, že jim poví, kolik teď mají v trezoru na hotovosti. Je zpátky za patnáct minut a jeho počet do koruny sedí. Myslí si, že má navrch nad zákonem. Policisté na něj ale nastražili léčku, pověst o lákavě nadité pokladně v družstevní záložně v Hradci Králové. Po hodinách těžké práce, vrtání a lámání se Rustička konečně dostal dovnitř. Jenže kasa byla prázdná, jen s doutníkem a sirkami uvnitř. To aby si po té šichtě alespoň trochu zabafal. Policisté ho už čekali za dveřmi.

POSTRACH MORAVY? NEPOVEDENÝ GANGSTER

Martin Lecián se může směle řadit mezi kriminálníky, o kterých bylo napsáno snad nejvíce článků v novinách. Jiných prvenství už nedosáhl, přesto každá mediální snaha glorifikovat jeho činy „bolela“ nejvíce četnické strážmistry. **Během své kariéry zastřelil hned tři, a k tomu ještě hlídače z banky.** Byl prostě jako neřízená střela, muž, který sahá po zbraní až příliš často. Co byl novopečený postrach Moravy vlastně zač? Nezdравě blýdý mladíček, kterého trápila tuberkulóza a celé dětství strávil v polepšovně. Dezertér, který z vojny pětkrát zběhl.

A také nepříliš zručný kasař. Jeho specialitou bylo rozbíjení zámků pokladen, protože trpěl těžkou tuberkulózou a vyhýbal se tak jemnému popílku z kasy. Od 19. ledna 1927 je z něj po neúspěšném pokusu o vyloupení záložny ve Slavkově u Brna nově také vrah. Pak už cestou **střelil četníky na potkání, kdykoliv měl pocit, že je mu zákon v patách.** Lecián proslul hlavně svými útekami z vězeňské nemocnice i vězení. Dokonce s komplicem uprchl i z cely smrti. Znovu u toho vraždil, a tak není divu, že jeho žádost o milost byla zamítnuta.

Střelil četníky na potkání!

VRAŽEDKYNĚ S ČISTÝM SVĚDOMÍM

Rozsudek nad vrahy kapitána Haniky.

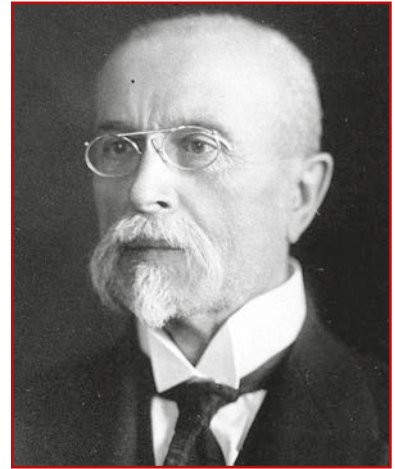
Haniková trest smrti, Charvátová dvacet let, Veselý tři roky.
- Brno 3. března.

Případ ženy-vražedkyně je vždycky sousto pro novináře. A když se k tomu přidá ještě pár pikantností z intimního života, nevěra a svody vášní, je vystaráno. Co na tom, že Hildegarda Cecílie Haniková nevráždila. Díky mediální masáži ji čekal provaz! **Hilda se „jen“ nešťastně provdala za kapitána Karla Haniku** který nemiluje společenský život, večírky a styky z honorací. A na tom všem si Hilda, a hlavně její matka, dost zakládá. Právě ta se pravděpodobně stala motorem celého spiknutí. Plán je prostý: Umluvit osmnáctiletého Hildina bratrance, Jana Veselého, který ji poněkud neobratně tajně miluje, aby zabil jejího muže.

dozná, nestačí to. Veřejnost, masírovaná novináři, už rozhodla. **V den zahájení procesu bylo v Brně akreditováno dvanáct novinářů z Prahy, redaktoři brněnských Lidových novin měli v soudní místnosti vlastní stůl.** Do novin se pak dostaly nejpodrobnější detaily ze soudního líčení. Vrah a střelec dostává tři léta, matka dvacet let a Hilda Haniková trest smrti. Ten jí byl sice zmírněn rozhodnutím prezidenta republiky z 31. ledna 1925 na 15 let těžkého žaláře, ale na svobodu se už nedostala. Zemřela ve vězení dříve, než mohla být podmíněčně propuštěna.

Víte, že?

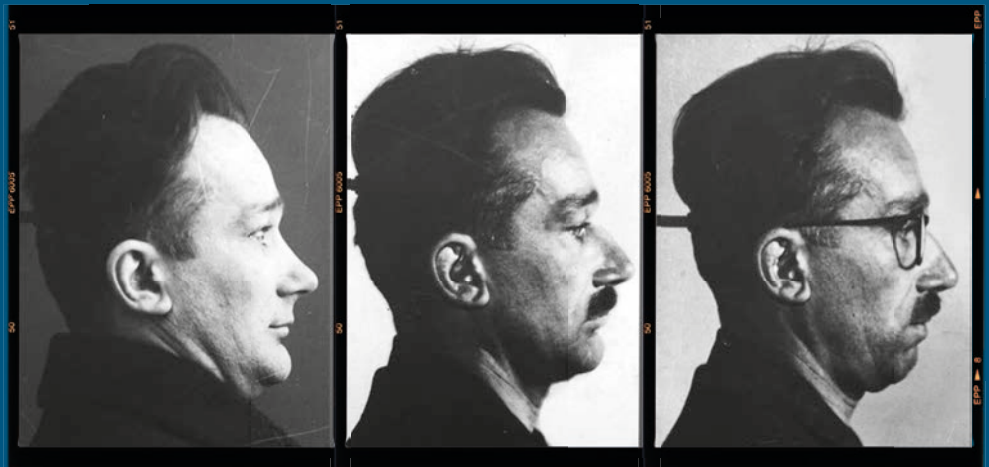
.....
Prezident Masaryk často milosti vrahům neuděloval. Hildegarda se jí dočkala možná i díky dceři Naděždě, kterou porodila ve vězení.

KASAŘ S PLASTIKOU OBLIČJE

Operace není typickou kamufláží kasařů. Změnou tváře se poměrně originálně snažil setrást ze stopy policii kasař Josef Koudela, přezdívaný pro svou pracovní urputnost „Nezmar“. **Údajně jej pak nepoznala ani jeho manželka!** Policii však upozornil jeho typický kasařský rukopis. Na účtu měl Koudela celou stovku vloupání.

☑ Koudela před a po operaci

ZKOUŠKA PRSTEM

Kasař Alois Košťál se nesmířil s tím, že jej kriminalisté usvědčili na základě otisku prstu. Domluvil se s přáteli, že kousek skla s jeho otiskem vynesou z vězení, kde si odpykával trest, a umístí ho poblíž místa jiné loupeže, aby se tím zpochybnil verdikt soudu. Tato lest Košťálovi sice neprošla, nicméně pomohla ostatním kasařům – **začali nosit při práci rukavice.**

☑ Košťálův případ byl jedním v sérii Hříšní lidé Města pražského

Na naléhavou žádost bezpečnostních úřadů otiskujeme hlavu ženy, nalezené v jednom z kufrů. Jde o to, aby mohla být zjištěna totožnost zabitě. Toto zjištění přispěje i k dopadení ohavného zločince a k vykonání spravedlnosti.

Dokončení ztvárnění Hsta.

Otýlie Vranská

Vražd nebylo v Československu mnoho. I pokud by však bylo, tato by se zapsala do dějin kriminalistiky nesmazatelně, a to nejen svou hrůznou podobou, která si nezádá s krutostí Jacka Rozparovače

Mladá dívka se dívá na svůj odraz ve skle, stojí před rozsvícenými okny kavárny. Za ucho si zastrčí pramínek vlasů, který jí vyklouzl z účesu. Odpoledne vypadala tak pěkně, ale teď už bude půlnoc a líčidla se jí rozmazala, lokny rozpadly, z dlouhého chození je unavená a navíc ji trápí hořká příchuť večerní schůzky s mužem, který měl být tím pravým. Jenže nebyl. V kavárně sedí několik párů, jedna osamělá dáma a asi pět mužů, kteří pokoušejí nebo čtou noviny. Otýlie si povzdychne a zakousne se do jablka, které vytrhnuła útrobám rozpadající se kabelky. Dnes v noci domů nemůže, bytná zas vyhrožovala. Kroky na schodech a hlasy v noční tmě nesnáší. Dívka si nakousané jablko přidrží mezi rty a dlaněmi si uhladí šaty. Hlavou se jí mihne myšlenka, že jednou bude taky sedět vevnitř, s hodným mužem naproti sobě, budou pít víno a smát

Kdo a proč zabil naivní holku?

se. On jí pohladí ruku a ona, holka z ulice, se začervená. Usmála se svým bláhovým snům a nechala to okno pulzující světlem, okno do jiného, lepšího světa za zády. Zahnula doleva, do boční uličky. Vyšla vstříc své vlastní smrti, o které ještě neměla ani tušení. Blikající světlo lampy zhasnulo

☒ Policie zapojila do pátrání i veřejnost a noviny

a tmavá silueta mladé ženy se ztratila ve tmě. Na chodník dopadnul ohryzek jablka. Zazněl slabý výkřik.

Život Otýlie Vranské nebyl nikdy jednoduchý. Její smrt teprve ne. Tělo dvaadvacetileté dívky se našlo rozřezané na kusy ve dvou kufrech. Jeden byl odeslán z pražského Wilsonova nádraží, druhý z Masarykova do Košic a Bratislavy. Otýlii její vrah dvakrát udeřil do hlavy pravděpodobně sekáčkem na maso a pak už začal s prací veskrze řeznickou. Do mrtvého, bezhlavého těla pak ještě zasadil sedm bodnutí nožem.

V osm hodin ráno čtvrtého září roku 1933 pražská policie vystavuje oba kufry a prostěradla, do nichž bylo tělo

OTÝLIE NEBYLA JEDINÁ

Nález rozřezaných lidských těl není v dějinách československé a české kriminalistiky bohužel ničím výjimečným. Nejznámější oběti však i nadále zůstává Otýlie Vranská, která zemřela roku 1933. **V roce 1951 byl z Vltavy vyloven kufr, který skrýval hrůzný obsah.** Trup bez hlavy a dolních končetin patřil mladé ženě. Další části jejího těla se našly poblíž prvního nálezu u zdy-

madla v Klecánkách. Na břehu ležel balík s hlavou a nohama Herty Černínové. Teprve pětadvacetiletou účetní zavraždil kancelářskými nůžkami její kolega. I rok 1964 byl ve znamení strašného nálezu. Ve vlaku na trati Trnava-Bratislava byla objevena mužská hlava. K vraždě se přiznala Irena Čubírková a v souvislosti s vraždou druhá se přiznala i k předchozí vraždě manžela.

▣ **Otýlie Vranská je žena vlevo**

zabaleno. Žádá jakékoli informace, především pak hledá vlastníka zavazadel. Začíná hon na vraha. Neviděl někdo něco podezřelého? Nevšimli si taxikáři, zaměstnanci železničních stanic nebo průvodčí něčeho podivného? Zoufalí vyšetřovatelé se chytají každé stopy. Místo, kde jsou věci vystaveny, navštíví tisíce lidí. Fotografie hlavy oběti se objeví ve všech novinách. Jde o senzaci, ale i potenciální nebezpečí. Co když vrah udeří znovu? Do Prahy přijíždí sestry oběti, aby identifikovaly tělo.

Po objevení kufrů se ozvalo několik svědků z vlaku, kteří popisovali podivného staršího muže. Ten měl do kupé jeden z kufrů donést, ale hned z vlaku zase vystoupit. Jednotlivé popisy se od sebe ale lišily a jeho totožnost se nikdy nepotvrdila. V případě bylo až příliš mnoho bílých míst a nejasností.

Otýlie Vranská však nebyla jen obětí hororové vraždy. Byla to mladá dívka se svým vlastním příběhem.

UBOHÁ SESTRA ZUZANA

Čtyři roky po násilné smrti Otýlie Vranské čekal podobný osud i její mladší sestra Zuzanu Vranskou. **Dne 27. června 1937 se účastnila se svým milým vesnické zábavy v osadě Halny a k ránu se vrátili do Brezna nad Hronom, kde oba žili.** Nešli však domů, jak by se dalo předpokládat, ale do městského hotelu, kde Jan Škultěty Zuzanu zastřelil a poté smrtelně postřelil i sebe. Příčinou byla údajně nešťastná láska.

V závěti se prý profesor Jirásek přiznal!

I když pravda, velmi smutným. Otýlie se narodila v roce 1911 ve slovenské obci Brezna nad Hronom do chudé rodiny, kde byla s pěti dětmi na krku o korunu pořád nouze. Otýlie se nebála brát osud do vlastních rukou a tak za krádeže strávila tři roky v polepšovně. V jedenácti poprvé utekla z domu, a když dovršila plnoletosti, rozhodla se odjet do Prahy za lepším životem. Ten ji tam ale nečekal. V žádné službě dlouho nevydržela a začala se živit prostitutí. Doufala, že co nevidět narazí na bohatého klienta, který ji z ulice odvede.

Naivní maloměstskou dívkou ostatní pouliční holky pohrdaly a nazývaly jí vesnické tele.

▣ Bude pachatel někdy nalezen?

V den vraždy se Otýlie navečeřela u své bytné, která jí zároveň vyčinila, že dluží za nájem. „*Nebojte se, dnes večer mám schůzku s rotmistrem Pěkným, který si mě vezme. Už mi sehnal práci v prádelně, dluh vám splatím,*“ nechala se slyšet Otýlie a v jejím hlase znělo přesvědčení. Bytná jen protočila oči. Kdoví, kolik měl Pěkný takových nevěst.

Nebyla daleko od pravdy. Otýlie se po městě procházela se svou bývalou spolubydlící. Na schůzku s Pěkným přišly spolu. K jejich překvapení byl ale pan rotmistr v doprovodu jiné prostitutky. Došlo k hádce a následnému usmíření mezi účastníky rozvětveného vztahu v restauraci U Kupců, kde všichni popili a pojedli. Trojice pak ještě chvíli chodila po centru a kolem jedenácté se Otýlie odpojila a zamířila do kavárny U politické mrtvoly. Asi hodinu po půlnoci ji viděli návštěvníci tanečního sálu restaurace U Šmelhauzů. Zdálo se, že někoho hledala, dovnitř ale nešla.

Styl, jakým byla Otýlie zavražděna a především pak způsob, kterým

Víte, že?

Přestože je to více než osmdesát let, co bylo rozčtvrcené tělo Otýlie Vranské objeveno, zůstává otázkou prestiže odhalit vraha mladé dívky. Dopadnout bestii, která hrozný čin spáchala, bylo po dlouhou dobu snem každého začínajícího, ale i zkušeného kriminalisty. I dnešní vyšetřovatelé jsou s případem vraždy prostitutky dobře seznámeni. Tato chladnokrevně provedená brutální vražda má v dějinách kriminalistiky své pevné místo. Záhadami obestřený případ patří mezi nejznámější zločiny spáchané na území Československa.

vrah nakládal s jejím mrtvým tělem, ukazují na někoho s hodně výbušnou povahou, kdo byl v době vraždy pravděpodobně pod vlivem alkoholu. Pak ale nastala chvílka jasného uvažování a vrah se snažil mrtvého těla zbavit všemi možnými způsoby. Stejný vrah pravděpodobně už nikdy po tom nevráždil. Vyšetřovatelé operovali i s možností, že se sekáčku na maso chopila žena! Pěkný i jeho milenka si ale vzájemně potvrdili alibi, a tak zůstala ve vzduchu viset otázka. Kdo a proč zabil naivní holku?

S případem Otýlie Vranské je spojeno také množství anonymních dopisů. Popisy, svědectví, udání i zaručené informace začaly zaplavovat pražskou policii prakticky ihned po zveřejnění detailů případu. Jeden z těchto dopisů z vraždy prostitutky obviňoval i významného pražského chirurga, který byl dobrým přítelem Tomáše Garrigua Masaryka. Poslední z těchto dopisů se jménem vraha přišel ještě v roce 1966, tedy celých třiatřicet let po vraždě! Kromě záplavy anonymů začaly do redakce Poledního listu přicházet i dopisy podepsané tajemným Fantomem ulice. Ten sám se k vraždě Otýlie Vranské přiznával. Prý se s ní seznámil v Perlové ulici. Dali se do řeči a on ji pozval k sobě do bytu. Jenže Otýlie si řekla o peníze a on tedy pochopil, že je prostitutkou. To ho rozhořčilo. V minulosti mu jedna taková prostitutka dost ublížila, a tak se rozhodl pomstít se na Otýlii. Omámil ji, omráčil a rozřezal. Fantom ulice novinářům svůj list donesl hned několikrát osobně. Přesto nebyl nikdy předvolán. > **Judith Krulišová**

TÁTO ŠTÁTOVKA PLATÍ
**PÄTDESIAT
 KORÚN**
 ČESKOSLOVENSKÝCH

Milan Rastislav ŠTEFÁNIK:

Věřit, milovat, pracovat

Masaryk, Beneš, Štefánik... Kolem posledního z tohoto triumvirátu zakladatelů samostatného československého státu se vytvořila za první republiky celá řada mýtů, které on sám bohužel nemohl vyvrátit. Jeho život plný dobrodružství i romantiky zakončila smrt tak trochu záhadná, dodneška spolehlivě neobjasněná a neustále vzbuzující fámy a dohady. Nešťastná náhoda, porucha motoru, spiknutí, politická vražda na objednávku či, dokonce sebevražda?

Filozof, astronom, vojenský pilot, cestovatel, politik, hrdina. Miloval ženy a byl jimi milován a hýčkáán. Notoricky známý prvorepublikový portrét Štefánika v modré uniformě generála francouzské armády jako okouzujícího muže je vyretušovaný a notně zidealizovaný. Ve skutečnosti byl tento všestranně nadaný, vpravdě renesanční člověk menší drobné postavy, měřil jen 168 centimetrů, jeho tvář byla poznamenána prodělanými neštovicemi a povolna se mu začínala tvořit pleš. Jak to, že imponoval tolika ženám, a ne zrovna ledajakým? V čem spočívalo jeho kouzlo?

Co Masaryk myslí,
 to Beneš řekne
 a Štefánik
 vykoná...

Nadaný hoch

Budoucí diplomat přichází na svět v roce 1880 v malé slovenské vesničce Košariská jako šesté z dvanácti dětí evangelického faráře a velkého vlastence Pavla Štefánika, který se snažil svým dětem zajistit co nejlepší vzdělání.

Drobounký Milan bývá sice často nemocný, ale jinak dělá rodičům opravdu radost.

Výborně se učí, mezi dětmi vyniká. Bohužel slovenská gymnázia jsou zrušená, a tak ho rodiče pošlou na rok do Šamorína, aby se naučil maďarsky.

Díky tomu pak zvládá středoškolská studia velmi snadno. Po maturitě vede jeho cesta do Prahy, kde na přání

☒ Ženy pro něj ztrácely srdce a někdy i peníze. A šarmantní Štefánik uměl využít obojího

otce, který z něj chce mít „inžiniera“, začíná studovat stavební inženýrství. Hned se zapojuje do **akademického spolku Detvan**, začíná také přispívat do vlasteneckých časopisů. V Praze poznává profesora Masaryka, kterého bude obdivovat celý život.

Vítězí astronomie

Na technice vydrží dva roky. Zájem o astronomii ho přivede k přestupu na filozofickou fakultu, právě tam se jeho milovaná věda studuje. Kromě toho studuje též matematiku a fyziku a navštěvuje Masarykovy přednášky z filozofie. V roce 1902 díky stipendiu odjíždí na půlroční stáž do Curychu. Zde získává důležité kontakty do budoucna.

✦ Na známkách se tři zakladatelé státu sešli. Ve skutečnosti byly vzájemné vztahy horší

Díky velkému osobnímu kouzlu slaví nebyvalé úspěchy u dívek. Za středoškolských studií prožil platonickou lásku k **Emílii Chovanové**, s níž si ještě dlouhá léta dopisuje. Pak zahorel láskou k Evě, tehdy patnáctileté dceři **Jaroslava Vrchlického**, pozdější herečky Národního divadla. Znají se z národopisných oslav či Štefánikových návštěv u Vrchlických. S kytičkou konvalinek vyznává Evě lásku. A ona? Nemilosrdně ho odmítne! Není její typ. To bolelo! Je to ale první a zároveň poslední Štefánikův neúspěch u žen.

Vstřícnější je dcera středoškolského profesora a ředitele reálného gymnázia na Žižkově **Lída Bílá**. Tu Milan dokonce představí na své promoci otci jako budoucí nevěstu. Lída později pod pseudonymem **Lola Šetlíková** napíše o romanci se Štefánikem knihu s názvem *E morto*.

Do Paříže!

Píše se rok 1904. Štefánik úspěšně ukončuje studia astronomie a fyziky, skládá rigorózní zkoušku a po obhájení doktorské práce z astronomie je děkanem Filozofické fakulty **Jaroslavem Vrchlickým promován doktorem filozofie**. Na podzim míří spolu se svým přítelem, o dva roky starším sochařem **Bohumilem Kafkou** do „Mekky umělců a intelektuálů“, do Paříže. S bídou znalostí francouzštiny, bez finančních prostředků, jen s doporučujícím dopisem pro profesora **Julese Janssen**. Jeho snem je pracovat v jeho hvězdárně. V Čechách žádána není, v Rakousku či Německu

nemá šanci a do Uher se mu nechce.

K profesoru **Janssenovi**, který je zrovna v zahraničí, se dostává až po jeho návratu za pět měsíců. Zatím těžko shání práci. Neztrácí však čas. Získává nové přátele, nové kontakty, nové lásky. Zásluhou mladého diplomata hraběte **Hanuše Kolowrata** se z již kultivovaného Štefánika stává muž přímo s ukázkovým aristokratickým vystupováním.

Hvězdářem v Meudonu

Mezitím se vrací ze svých cest po jižní Evropě, kde pozoroval zatmění Slunce, staříčký profesor **Janssen**. Štefánik si okamžitě oblíbí, a nejen on! Slabost má pro něj i jeho žena a dcera **Antoinette**. Mladý muž má u nich dveře otevřené. Vytoužené místo v **Janssenově hvězdárně v Meudonu** získává. Ovšem bez stálého platu, jen s občasnou nuznou odměnou.

Víte, že?

Muzeum Milana Rastislava Štefánika v jeho rodném domě v Košariskách navštíví každoročně více než 30 000 návštěvníků. Až 90 % z nich jsou děti v rámci školských výletů

NEJVĚŠÍ ŠTEFÁNIKOVA LÁSKA

Giuliana Benzoni (1895–1982), neteř ceremoniářky na italském královském dvoře, popisuje osudné setkání i následující milostný vztah ve své knize *Život rebelky*. Za všechno prý mohlo počasi. Když ji jednou nečekaně překvapil prudký liják, nejbližší místo, kde se mohla schovat, byl palác **Gegé Primoliho**. V salonu plném prominentních hostů jí pán domu představil muže ve francouzské uniformě,

který na ni s obdivem hleděl. Štefánikovi řekl: „*To je vnučka Ferdinanda Martiniho, může vám být užitečná.*“

V tom momentě byli oba ztraceni! A Štefánik to vzal opravdu hopem.

První rande navrhl už na druhý den. Před palácem **Colonna**, kde bydlela

Guliana u svého dědečka,

jí věnoval vzácný kámen vlastnoručně vylovený z oceánu u Tahiti. A brzy následoval další dar – zásnubní prsten. „*Tento prsten nosím stále s sebou pro ženu, která se stane mojí životní družkou.*“ Vztah se rozvíjel velmi slibně, i když jej často rozdělovaly vojenské mise, které Štefánik v době války absolvoval. Po jejím skončení si konečně naplánovali svatbu – na červen 1919. Štefánik si přál odstěhovat se s **Giulianou** na malý ostrůvek, který poblíž Tahiti koupil. Leč tragédie u **Vajnor** vše změnila. **Giuliana se nikdy nevdala, svému snoubenci zůstala věrná do své smrti v roce 1982.**

Janssen brzy zjistí, že mladý muž, který udělal neuvěřitelné pokroky ve francouzštině, je nejen mimořádně inteligentní, ale že má pevnou vůli i odvahu. Pověří ho v červnu 1905 vedením **výpravy na Mont Blanc**. Ta se protáhne na dva týdny. Obtížné podmínky ale výzkumu příliš nepřály. Zato tu Štefánik prokáže mimořádnou odvahu i duchapřítomnost, když doslova zachrání život jinému členu expedice **Gastonu Millochauovi**. Za extrémních podmínek ovšem u Štefánika **propuká choroba, která ho bude trápit až do konce jeho života a bude mu ztěžovat jeho vědecké expedice.**

Nové kontakty, nové lásky

V roce 1905 ztrácí Milan srdce pro tříadvacetiletou **Marii Neumanovou**, která přijíždí do města nad Seinou studovat. Opět to vypadá na vážnou známost, aspoň všichni předpokládají. Vztah na dálku (Marie se totiž vrací do Prahy) trvá dlouhých sedm let. Marie je jeho oporou nejen morální, ale také finanční. Nezištně mu totiž v budoucnu půjčuje na vědeckou výpravu. Občas se scházejí při Štefánikových cestách domů na Slovensko, čilejší je jejich pravidelná korespondence. Naposledy se setkají, když se v roce 1912 snaží získat místo profesora na pražské univerzitě. **Marně.**

Marie ale není jediná, která Milana miluje a pomáhá mu. Díky již zmíněné dceři jeho šéfa **Antoinette Janssenové** získává potřebné kontakty na francouzské politiky. Naděje si dělá i mladinká **Louise Weissová**, která ještě netuší, jak dlouhou novinářskou a politickou kariéru, na jejímž konci bude křeslo ve Francouzské akademii i v Evropském parlamentu, má před sebou. Seznámili se v prosinci 1915 v salónu madame **Claire Boas de Jouvenel**, další ženy Štefánikovi

nakloněné. Louisiny dopisy plné něhy jsou v majetku bratislavského Slovenského národního archivu. V jednom dopise z roku 1917 mu sama otevřeně vyznává lásku s tím, že by se ráda stala jeho snoubenkou. Je ochotná obětovat cokoli, aby mohla být jeho ženou. Štefánika nejspíš síla jejich citů vyděsí. Odmítá ji.

Známý je též vztah s **Yvonne Chautempsovou**, dcerou známého právníka, senátora a později dokonce ministra. Yvonnin otec mu například pomohl zorganizovat výpravu do severní Afriky, kde chtěl najít vhodné místo pro svoji hvězdárnu. Později mu samozřejmě pomáhal i politicky.

Vědecké výpravy

Výstup na Mont Blanc si Štefánik zopakuje za příznivějších podmínek ještě

K Klučina ze slovenské vesničky to dotáhl až k mezinárodní vědecké kariéře

pětkrát a výsledky jeho výzkumů znamenají podle odborníků přínos v oblasti astrofyziky a solární fyziky. Vědecká veřejnost už ho začíná brát na vědomí.

A on se vydává na další vědecké expedice spojené především s pozorováním Slunce. Procestuje prakticky všechny kontinenty. Výsledky publikuje nejen ve Francouzské akademii či v odborném tisku, ale na vyprávění čekají i vědeckí posluchači, lépe řečeno posluchačky v pařížských salonech. **Začíná být nesmírně populární.**

Vzbuzuje ovšem nejen obdiv, ale také závist. Úspěch se neodpouští. Štefánikovi méně schopní kolegové se neváhají snižovat k intrikám či pomluvám. Vše vyvrcholí, když staříčkého profesora Janssena vystřídá ve vedení hvězdárny v Meudenu nový ředitel, suchar **Henri Deslandres**. Ten Štefánika „nemusí“. Svou roli hrají také sympatie ze strany celé rodiny Janssenových. Přes veškeré úspěchy a uznání tedy Štefánik ztrácí místo.

V roce 1910 odjíždí z pověření francouzské vlády na Tahiti, aby tam sledoval příchod Haleyovy komety. **Tahiti si zamiloval.** Postavil tam observatoř a dokonce si dovedl představit, že by tam v budoucnosti mohl žít...

Velká změna ve Štefánikově životě se odehraje v roce 1912. Za služby vykonané pro Francii získává **francouzské občanství**. O dva roky později je vyznamenán dokonce řádem Rytíře Čestné legie. To už má za sebou splněný jiný důležitý úkol – zřízení observatoře v Ekvádoru a další expedice. Nebylo kontinentu, kam by v rámci vědeckých expedic nezavítal. Veškeré úspěchy ovšem kalí postupující žaludeční choroba, která se ozývá v krajně nevhodnou dobu – nejčastěji právě na cestách. Často pobývá v nemocnicích, v roce 1914 se musí podrobit i operaci.

Po Štefánikově smrti údajně drželo na padesát žen ve Francii smutek. To **Eva Vrchlická** (vpravo) pohledného vojáka odmítla

Víte, že?

O Štefánikovi byl v roce 1935 natočen životopisný, pateticky pojatý film. Režisér Jan Svíták svěřil hlavní roli Chorvatu Zvonimiru Rogozovi, kterému bylo v době natáčení 52 let a příliš se Štefánikovi nepodobal

▣ **Rozený diplomat zvládal jednat jak v zahraničí, tak i s domácí elitou** ▣ **Pohřeb se odehrál s nevyššími poctami, ale bez prezidenta**

Vojenský pilot

V nemocnici ho zastihla zpráva o vyhlášení světové války. Jako francouzský občan měl povinnost nastoupit do armády. Jeho zdravotní stav to ale zatím nedovoľoval. Nakonec si prosadí, že může nastoupit k letectvu do Chartres. Tam v pilotní škole přednášel letcům o meteorologii. Plnou důvěru svých nadřízených i hlavního stanu si však vysloužil, když svou předpověď počasí zabránil téměř jisté katastrofě letky už připravené k letu mířící vstříc nebezpečné bouři. Brzy nato Štefánik předložil plán na organizaci meteorologické služby, díky níž by velitelství rozhodovalo o bezpečnosti plánovaných letů. Velitel 10. armády generál **Ferdinand Foch** vše schválil a určil velitelem meteorologické služby právě Štefánika. On se však nechal přeložit na exponovanou srbskou frontu. Za dramatických okolností po nehodě svého letounu v Srbsku a znovu se hlásících zdravotních komplikacích se ocitá na římské klinice. V Římě poznává svou životní lásku, o patnáct let mladší italskou markýzu **Giulianu Benzoni**, spřízněnou s královským rodem Savojských. Po krátké době plánují společnou budoucnost.

Úspěšný diplomat

Před válkou byl M. R. Štefánik na vrcholu vědecké kariéry, která v době války musela ustoupit do pozadí. Stává

**Nešťastná
náhoda, porucha
motoru, spiknutí,
politická vražda na
objednávku, či dokonce
sebevražda?**

se vojákem a dotáhne to až na generála francouzské armády. Jeho povýšení od hodnosti poručíka byly propůjčeny hodnosti pro účely mimořádných misí, kterými byl pověřen. Brigádním generálem se stává před misí na Sibiři. **Tvrzení, že by bez něj republika nevznikla, rozhodně není fráze!** Ano, je to on, kdo otevírá Masarykovi a Benešovi dveře...

Ovládá perfektně francouzštinu, má vybrané chování, umí vyjednávat. To on jim zprostředkovává kontakty na francouzské politiky ochotné naslouchat plánům československého zahraničního odboje, jehož konečným cílem mělo být rozbití Rakousko-Uherska a projekt vzniku samostatného státu. Společně vytvořili v Paříži Československou národní radu. V mnoha otázkách neměli však zpočátku jednotný názor. Jak měli funkce rozděleny, trefně vystihuje přílehlavý slogan: *Co Masaryk myslí, to Beneš řekne a Štefánik vykoná...* A Štefánik navíc začíná organizovat svůj další, **úspěšný projekt – legie**, vojenské jednotky složené z českých a slovenských zajatců bojujících na straně Dohody, základ naší prvorepublikové armády.

Smutný návrat

Konec války jej zastihne v nemocnici v Tokiu. Odtud se přesouvá na Sibiř, kde řeší návrat legií do republiky. Má v plánu nově vzniklé republice pomáhat. Rád by se stal ministrem zahraničí nebo

národní obrany. Je však zklamán, obojí je obsazeno. Zbylo na něj jen **ministerstvo války**. Je však v době míru takové ministerstvo zapotřebí? Hovořilo se i o ambasadorských postech ve Francii či Itálii nebo o úřednickém místečku pro Štefánika na Slovensku. Štefánik je rozladěn i z vývoje v nově vzniklé republice. S Edvardem Benešem se nikdy moc rádi neměli. Teď ale propuká otevřené nepřátelství. A za těchto okolností se konečně po letech vrací do vlasti.

Je neděle 4. května 1919. Štefánik nasedá po osmé hodině ranní na letišti Campo Formido nedaleko Udine do třímotorového bombardéru Caproni 450 se dvěma zkušenými piloty a radistou na palubě. Ačkoli sám konstruktér stroje nedoporučoval na delší lety, Štefánik odmítá jiný dopravní prostředek. Důvod? **Nechce se dotknout půdy území bývalého Rakousko-Uherska**. Nedotkne se však ani rodné hroudy, neobejme ani matku, která čeká mezi uvítací delegací na provizorním letišti ve Vajnorech.

Nevyjasněná tragédie

Letadlo se při druhém pokusu o přistání zřítí z výšky sta metrů. V troskách nalézá posádka okamžitou smrt. Příčina katastrofy? Verzí bylo mnoho a s léty se rojily další. V každém případě **Štefánikova smrt vyřešila mnohé. Asi nejvíc si oddychl prezident Masaryk i Edvard Beneš. Už nemuseli hledat odpovídající uplatnění pro jednoho z tvůrců republiky.**

Pompézní pohřeb obětí nešťastí se konal 10. května v Bratislavě. **Edvard Beneš byl na konferenci v Paříži, nepřijel ani prezident Masaryk...**

➤ **Jana Ládyová**

ČAS KRÁSY, čas elegance

Období první republiky patří v našich dějinách k vrcholným v mnoha oblastech, včetně módy. Kdo udával módní tón? Kde se oblékaly hvězdy? Co se vlastně nosilo?

Co se oblékání týče, pro elegantní muže byla většinou vzorem Anglie, pro dámy Francie. Rovné střihy let dvacátých, které vyžadovaly chlapeckou postavu a zcela záměrně potlačovaly ženský vzhled, vzaly brzy za své. V dalším desetiletí se objevily šaty kopírující postavu – pas musel být útlý, prsa výrazná a boky oblé. Oproti letům po první světové válce se také trochu prodloužily vlasy.

Šaty se nechávaly šít a švadleny obvykle docházely do rodin. Teprve později se objevila konfekce, kterou v Praze prodávala především paní Šoršová v obchodě v ulici Na Poříčí.

Základem prvorepublikového dámského šatníku byly jednoduché tmavé šaty pod kolena.

Důležitou roli pak hrály doplňky. K základním patřil klobouček a rukavičky a samozřejmě hedvábné punčochy se švem, který musel být zásadně rovný.

Pod šaty se vždy nosila kombiné, která stejně jako kalhotky a žiwtky prodávaly speciální obchody. Jeden takový byl třeba v Mostecké ulici.

Pro ozvláštňení jednoduchých střihů se nosila bojerka, límečky, manžety, fiží a krajky. Ty bývaly drahé, někdy dokonce obšívány zlatem či stříbrem a nosily se do společnosti přes ramena. Dbalo se na detaily –

♦ **Přelomové módní trendy vládly celé Evropě. I v Československu tak zavládlo pozdvižení, když Marlene Dietrichová vykročila do společnosti v kalhotách**

❑ **Obě byly první dámy republiky, ale ne módy. Marta Gottwaldová se marně snažila napodobit eleganci své předchůdkyně**

jako byly třeba knoflíčky potažené touž látkou, z jaké byly ušity šaty.

Pražské módní centrum

Pražské korzo začínalo u Národního divadla a kolem ulice Na Perštýně pokračovalo Národní třídou směrem ke Zlatému kříží na spodním okraji Václavského náměstí. Právě tady bylo nejvíce prestižních salonů, krejčovství, modelových domů, modistek i obuvníků. Luxusní kabelky a kufry prodával Josef Nachigall, kožešiny Kindl, kloboučky pak Nehera v Lucerně nebo Manka Vítková, Marie Řeháková či Soňa Vošmiková. Sídli

zde i dva vyhlášení ševci – Šlemr v Jungmannově ulici a Popr přímo na Národní třídě. Obuv od nich byla vyhlášená. Naopak boty od Bati byly sice levné, nevydržely ale ani zdaleka tolik jako ručně šité...

Sledovat zahraniční trendy a přivážet je do mladé republiky pak bylo úkolem módních návr-

hářů. Po první světové válce bychom v Praze našli především dva slavné krejčovské salony, které určovaly styl všem „správně“ oblékaným dámám.

U Podolské šily nejen herečky. Na modely se čekalo i půlrok

Víte, že?

O některých svých hereckých výkonech si jedna z nejelegantnějších hereček prvorepublikového a protektorátního filmu Adina Mandlová žádné velké iluze nedělala. Že v roce 1939 dostala za Kristiána Svatováclavskou cenu? „Každému jsem tvrdila, že moji cenu měla vlastně dostat paní Podolská, která mně pro Kristiána ušila všechny modely,“ komentovala lakonicky.

Šlo o Modelový dům Hanna Podolská a Salon Rosenbaum. Na jejich práci ale navazovala řada dalších.

Pražská Coco Chanel

Hana Podolská se narodila 16. května 1880 jako Johanna do rodiny architekta a stavitele Františka Vošáhlíka. Ten však velice brzy – v pouhých 44

PODNIK PRO ŽIDOVSKOU KLIENTELU

Ve stejné době jako Hana Podolská svůj salon založila i Eliška Rosenbaumová. Dílnu otevřela v roce 1907 ve Štěpánské ulici 53. Už v roce 1924 však závod převedla na syna Oldřicha. Ten jej chtěl zpočátku prodat Haně Podolské, protože dámské módě nerozuměl, ale brzy se zapracoval a dovedl salon k prosperitě. Boční Štěpánská se mu nelíbila, přesunul proto podnik na Národní třídu – do bývalého největšího pražského Salonu dětských hraček. Vedle profesionálních manekýnek jeho šaty předváděly i dámy z lepší společnosti

a slavné herečky. Tak se ve 30. letech stal salon Rosenbaum nejvyhledávanějším a nejluxusnějším podnikem svého druhu v republice. Šily tady nejen herečky, ale i manželky a milenky bohatých podnikatelů, továrníků a dokonce i zahraniční klientela, včetně manželek evropských diplomatů. Obecně platilo, že „na šaty je nejlepší Rosenbaum, na kabáty a kostýmy Podolská“. I Oldřich si dával se svými kousky práci. Jeho švadlenky šily výhradně ručně a z kvalitních látek. Kabát jim vzal téměř 100 hodin, kostým pak celých 120 hodin.

✦ **Hana Podolská osobně kontrolovala každý steh. A výsledek byl vždy dokonalý**

letech – náhle zemřel a Johanna coby nejstarší z 12 dětí musela pomáhat mamince, která by sama rodinu jen těžko uživila. Johanka, která si začala říkat Hana, byla zručná a vyučila se švadlenou. Poté chodila šít do domácností. Toto období netrvalo dlouho, záhy ji o ruku požádal polský šlechtic, akademický malíř Viktor Podolski. Především díky jeho finanční podpoře mohla v roce 1908 otevřít svou první krejčovskou firmu v domě U Pěti králů v Nuslích. Podolski nejenže podnikání své manželky nepovažoval za směšnou výstřednost, ale na-

Ve vlastním obchodě z milosti prodavačkou

Víte, že?

V několika filmech jsou na záběrech zcela jasně vidět dokonce i krabice na šaty s obrovským nápisem „Modelový dům Hanna Podolská“. To aby každý bezpečně věděl, odkud ty nádherné róby jsou.

opak ji celý život s láskou pomáhal a podporoval každý její nápad.

Začínala s jednou pomocnicí, brzy ale zaměstnávala už dvě švadleny, a protože se jí dařilo, mohla *Modelový dům Hanna Podolská* už roku 1914 přestěhovat na opravdu atraktivní adresu – do právě dokončeného Havlova paláce Lucerna! Tady už bylo součástí salonu i oddělení s klobouky či kožešinami. Salon měla paní Hana promyšlený do posledního detailu. Součástí byly například i zkušební kabiny s denním i večerním osvětlením, aby si dámy mohly své modely prohlédnout v autentickém světle.

Zručná podnikatelka

Co Haně v podnikatelském úspěchu pomáhalo? Byla především skvělá manažerka a dobře věděla, jak důležitá je propagace. Když jela na týdenní dovolenou do Mariánských Lázní, vzala s sebou své modelky a nechávala je v šatech ze svého salonu procházet se po kolonádě. Dívky ji často doprovázely i na dostihy v Chuchli. Podolská se také přátelila s mnoha dobovými celebritami, jako byla nejprve herečka a zpěvačka Národního divadla

Jarmila Kronbauerová, později herečky Růžena Nasková nebo Olga Scheinpflugová či populární automobilová závodnice Eliška Junková. Vedle toho u Podolské šila i Hana Benešová – vždy elegantní manželka ministra zahraničí a pozdějšího prezidenta Edvarda Beneše. Své modely prezentovala

na módních přehlídkách, které byly v té době v salonech na denním pořádku. Bývaly obvykle soukromé, například pro manželky ministrů, jiných se ale účastnilo i 300 diváků. U Podolské patřily k velkým událostem. Však taky majitelka důsledně dbala i na půvab svých manekýnek, po kterých vyžado-

✦ **Arnoštka Roubíčková si v kráse modelů s konkurentkami nezdala. Její osud však byl snad ještě horší než Hany Podolské**

I MUŽI MAJÍ STYL

Hana Benešová si najala skvělého uměleckého fotografa Františka Drtíkolu a začala vydávat dva módní časopisy – *Móda a vkus* a *Eva*. Pánové nacházeli inspiraci v magazínu *Gentleman: revue moderního muže*. Stejně jako první dáma byl i prezident Masaryk vzorem vždy pečlivě upraveného pána.

vala především ladnou chůzi. Rozdělovala je pak do tří typů – na sportovní, elegantní a mladistvé.

Pařížská inspirace

Hana Podolská byla víc než úspěšná. Nejprve se inspirovala na přehlídkách ve Vídni, později si ale zamilovala Paříž a její módu. Na

► Hana Podolská si na stará kolena moc slávy neužila

okamžik dokonce svůj Modelový dům přejmenovala na *Maison Podolská* a v té době také všechny modely nosily francouzské názvy. Podolská pařížské přehlídky brala skutečně vážně a do pracovních výjezdů do metropole nad Seinou investovala nemalé prostředky, prý i 30 000 korun za jednu cestu. Brávala s sebou vždy i svou dvorní kreslířku Hedviku Vlkovou, se kterou vypracovaly fantastický systém kopírování francouzských modelů. Na přehlídkách se samozřejmě nesmělo fotografovat ani kreslit, pokud se ale Haně cokoli zalíbilo, mrkla na Hedviku, která odešla na toaletu a tam si nápad rychle zakreslila, speciální módní dopisovatelky zase ty nejzajímavější oděvy zaznamenávaly písmem. Tak se do Československa dostávaly ty nejzřetelnější trendy. **Doma pak paní majitelka přísně dohlížela na veškeré práce, plísnila své švadleny za každý křivý steh a osobně se účastnila všech zkoušek. Není proto divu, že se na šaty od ní čekalo kolikrát i půl roku!** Hana Podolská měla stovky zákaznic i díky své společenské povaze a přátelskému vystupování. Dokázala prý v ženách vzbudit pocit, že jsou pro ni právě v ten okamžik nejdůležitější na světě. Byla hlučná, měla obrovský smysl pro humor a ráda se smála. Proto ji

dámy milovaly a rády u ní šily. Patřily k nim samozřejmě i tehdejší hvězdy stříbrného plátna. U Podolské šila Růžena Šlemrová, Adina Mandlová, Hana Vítová či Lída Baarová. Herečky prvorepublikových filmů svou osobní garderobu nosily i před kamerou, což pro návrháře znamenalo zase velikou reklamu. Šaty Hany Podolské tak dodnes můžeme vidět ve snímcích *Kristián*, *Maskovaná milenka* nebo *Katakomby*. Není tedy divu, že i úplně obyčejné ženy

často celý život poctivě spořily, aby si mohly dovolit alespoň jediný model od Podolské.

Osamělé stáří

Jenže v roce 1926 se všechno začalo hroutit. **První velkou tragédií, která Podolskou postihla, byla náhlá manželova smrt** – Viktor Podolski zemřel nešťastnou náhodou na honu. Hana se z této ztráty nikdy úplně nevzpamatovala. O devět let později ale dostala další krutou ránu, **její starší syn Miloš náhle oslepl, ochrnul a brzy nato zemřel**. V roce 1948 pak emigrovala jedna z kreslířek a současně manželka Hanina mladšího syna Viktora. Ten byl vzápětí zatčen a po propuštění odjel do USA také. Nakonec Podolská ztratila i to poslední, co jí zbylo. **Její módní salon byl znárodněn a stala se z něj *Oděvní služba Eva***. Manželka prvního dělnického prezidenta Marta Gottwaldová toužila po tom být stejně elegantní dámou jako její předchůdkyně Hana Benešová, proto trvala na tom, že Podolská ve svém někdejší podniku zůstane alespoň jako prodavačka. Lesk se však postupně vytrácel a Hana Podolská přicházela o všechno. V roce 1954, když její ochránkyně Gottwaldová zemřela, jí pak šéf sdělil, že druhý den už do práce chodit nemusí. Československá Coco Chanel pak žila ještě dlouhých 18 let. Sama, nešťastná, opuštěná. Jen s ošetřovatelkou, které odkázala všechn svůj majetek.

► Alžběta Nagyová

ADINA MANDLOVÁ MANEKÝNKOU

Není tajemstvím, že právě v salonu „Ulliho“ Rosenbauma, který měl bohatou židovskou klientelu a prakticky všichni zaměstnanci byli Němci, začínala svoji kariéru Adina Mandlová. Protože byla hodně hubená, měla štíhlé boky, nevýrazný pas a dlouhý trup, dokonale na ní vynikaly především večerní róby, které patřily k Rosenbaumovým mistrovským dílům. Nijak pohádkový život to ale nebyl: **„Tenkrát být manekýnkou nebylo povolání jako dnes. Modelky byly považovány za něco lehkého, něco jako animírky,“** vzpomínala herečka ve svých pamětech, „**ačkoliv jsme dřely jako koně a prostály celé hodiny**

na jednom fleku, někdy až do půlnoci, zatímco Ulli na nás zkoušel své fantazie...“ Díky tomuto přátelství ale byla Mandlová skutečnou filmovou hvězdou v každém ohledu – vždycky skvěle vypadala, protože jí kamarád Rosenbaum šil ty nejkrásnější toalety, a udávala styl své doby.

S nástupem nacismu Oldřich Rosenbaum projevil mnohem víc předvídatosti než většina jeho kolegů. Už v roce 1938 se mu podařilo emigrovat nejprve do Paříže, a odtud pak do Spojených států. V New Yorku si založil novou firmu a brzy se vypracoval opět na špičku v módním průmyslu. Šaty od něj nosily manželky

amerických prezidentů Trumana a Eisenhowera nebo herečka a tanečnice Ginger Rogersová. **Jeho pražský salon byl v roce 1942 tzv. arizován členem SS a po komunistickém převratu v únoru 1948 se z tohoto znárodněného podniku stal *Oděvní závod Styl*.**

Jiní židovští majitelé modelových domů neměli ani takové štěstí jako Hana Podolská či Ulli Rosenbaum. Třeba podobně populární Arnoštka Roubíčková z modelového domu Roubíček, která za první republiky také šila pro nejváženější klienty, zemřela v Terezíně, kam byla deportovaná ve svých třiasadesáti letech.

JAK CHUTNALA první republika?

Kateřina Höferová

Máte rádi nostalgii? Vyšívané zástěry, smaltované hrnce, krásné nádobí a odpolední bábovku? Kdo by se nezasnil. Období první republiky je obdivováno pro všudypřítomnou eleganci. A ta panovala i v kuchyni. Zapomeňte na polotovary a hektické vaření. Tady se jí domácí štěstí

DĚLNÍCI VERSUS SLAVNÍ

Černobílé filmy, uhlazené večere a na talířcích ty nejvyhlášenější laskominy. Ale ouha, toto první republika úplně tak není. Je pravda, že smetánka takto opravdu jedla. Návštěvníci kin ale dávali přednost skromnější kuchyni. I v dělnických koloniích si ale uměli pochutnat, jen trochu skromněji. Ke snídani černý chléb a melta, bílá káva byla spíš sváteční záležitostí. Na oběd brambory a zelí a na večeri to, co doma zbylo. Odborníci na stravování by asi velkou radost neměli. **Maso na stolech rozhodně nebylo každý den. Jedině v neděli, a i to bylo často výjimečné. Co se ale na kamnech vařovalo**

poměrně často, to byla uzená polévka. K ní chleba a byla večere. Pro všechny. Šunkofleky, bramboráky, zelňáky. Těmi nepohrdneme ani dnes. Střední třída si mohla dovolit pestřejší stravu, a dokonce si dopřávala i nejrůznější

▶ **Vlasta Burian velmi rád jedl, ale podle svědků nikdy nevařil. Jeho kulinářským vrcholem prý bylo vařené vejce**

gastronomické kurzy. A potom tady byla třída nejvyšší. Ti nejbohatší. Někteří hodovali, někteří i přes velké bohatství žili skromně.

Třeba takový Vlasta Burian. Doma měl čtyři lednice, soukromého kuchaře, ale knedlíky byly na jeho stole jen málokdy. Proč? Filmová hvězda si přece musí hlídat linii!

Gurmán
Vlasta Burian sám uvařil jen vejce!

Se vznikem Československé republiky taky po dlouhé době ožil Pražský hrad. Přítomnost prezidenta Masaryka byla v mnohém neobvyklá. Monarchové za Rakouska-Uherska hrad pří-

liš nenavštěvovali, a i když byl stále krásně udržovaný, jedno chybělo. Nádobí. Nebylo tam víc než pár příborů a talířů. Všechno se postupně dokupovalo. Slavnostní servis se ale

CO JEDL PAN PREZIDENT?

◀ **Svůj slovanský původ prezident Masaryk nikdy nezapřel. Například chléb byl pro něj doslova posvátný. Zbytky z něj nechával jen zřídkka. Musely být uloženy na speciální talířek, nesmělo se k nim přidávat jiné jídlo a co nejdřív se musely všechny dojíst**

vytahoval jen při vzácných návštěvách. Masaryk na velké hodování nebyl. Jeden chod mu stačil. A dokonce byl velkým propagátorem hladovění. Tvrdil, že žaludek je sval jako každý

jiný a odpočine si jedině, když nemusí zpracovávat potravu. Nikdy nekouřil ani nepil alkohol. K jídlu jedině vodu. K odpočinku bylinkový čaj. Připadá vám to neskutečné? Žádný strach. I on měl několik neřestí. Ořechová kolečka podle receptu jeho maminky, houbová omáčka a velké množství černé kávy. Měl rád klasickou českou a slovenskou kuchyni, až na jedinou výjimku – každé ráno snídal ovesnou kaši. Tento zvyk převzal od své americké manželky Charlotty.

ŽIDOVSKÁ KUCHYŇ

V době první republiky žila na našem území poměrně veliká komunita židovských obyvatel. A jejich tradiční ku-

chyně se dost často mísila s tradiční českou. Nejrůznější placky i cukroví. Koblížky, lívance a můžeme pokračovat dál a dál. Možná ani netušíte, kolik milovaných dobrot našich babiček pochází právě z židovských kuchařek. Jednou z nich je například sladká omáčka k masu. Máte rádi kuře s nádiv-

kou? Šneky z listového těsta? I tyto pochoutky připomínají ty tradiční židovské. Území Československa bylo veliké a zahrnovalo mnoho národností. V domácích kuchyních se tak usadily nejen recepty české, ale taky německé, rakouské, maďarské a rumunské. Většinu z nich si ale stejně hospodyňky upravily podle svého.

◀ Naše tradiční vánočka. O svátečních snídaních s máslem a marmeládou, nebo jen tak samotná. Olizujete se? A víte, že svým tvarem je nápadně podobná tradičnímu židovskému chlebu, který se jmenuje chala?

Víte, že?

ČEŠTÍ CUKRÁŘI

I když většina žen pekla doma, cukráren bylo ve městech jako po dešti. Čeští cukráři platili za nejlepší v Evropě a jejich podniky se tak staly hojně navštěvované. Stejně jako legendární kavárny.

JEZTE SKOPOVÉ!

„Ovce, jak známo, dávají i vlnu a tu vlnu nezbytně potřebujeme, chceme-li se oblékat. A která z nás se ráda dobře, a při tom i levně neoblékne? A tu jsme u věci: Spotřebujeme-li více skopového masa v našich domácnostech, bude se pěstovat i více ovčí, bude pak i více vlny, která se nezbytně potřebuje k výrobě látek a nemusí se tato pak dovážet a platit za ni tolik peněz do ciziny.“ Takto se snažil motivovat časopis Hospodyňské listy k větší spotřebě skopového masa. Toho bylo dostatek, bylo poměrně levné a o jeho prospěšnosti na lidský organismus není třeba mluvit. Stránky se jen hemžily recepty na jehněčí na majorance nebo nejkřehčím skopovým na česneku. **Mnohé hospodyňky toto maso totiž považovaly za podřadné. Když se dnes kouknete na ceny ovčího masa, nejspíš se nad jeho „podřadností“ pousmějete.** Podobných

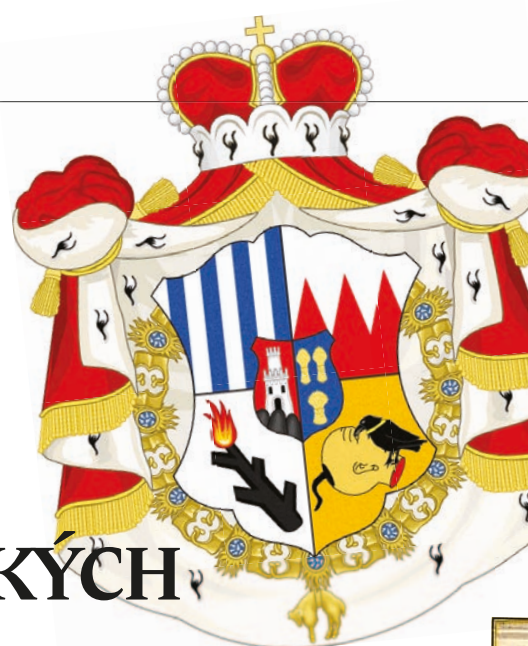
◻ Běžnou součástí jídla býval chřest, artyčoky, kapary nebo sardelky. Hospodyňky často inspirovaly populární kuchařky a oblíbený ženský časopis Hvězda

článků vycházelo poměrně dost a nejvíce v době velikonočních svátků. Jehněčí maso se však na našich talířích neusadilo dodnes.

PEČENÍ JE RADOST

Vzpomínáte na buchty od babičky? Na poctivé jablčkové závině? Na voňavé koláče? V měšťanských rodinách se peklo skoro každý den. Často se snídala buchta a káva. Bábovky se pravidelně podávaly k odpolední kávě. Hospodyňky často pekly i přirozeně bezlepkové pečivo. Těsto z mrkve či ořechů nebyla žádná velká neznámá. Koblížky nebyly jen smažené s marmeládou, ale taky polévané, obalované nebo podávané s různými sladkými omáčkami. A zvyk podávat na oběd jako hlavní chod třeba buchtičky s krémem? Ve světě naprostý unikát! Hnětení těsta zkrátka byla téměř každodenní záležitost. **Bylo by lehké říct, že dnešní ženy na pečení nemají čas, ale ono to tak úplně není. Úplně stejně si stěžovaly maminky mladých dívek i ve třicátých letech. Feministická hnutí nabírala na své síle a děvčátům se čas v kuchyni příliš trávit nechtěl. Vysoké školy jim byly otevřeny a víra v to, že žena nepatří jen ke sporáku, ovlivnila spoustu mladých lidí.** I tento tlak ale láska k dobrému jídlu vydržela. Dnes se trend domácích nudlí, zákusků, dortíků a koláčů ve velkém vrací. Svědčí o tom počet pořadů o vaření či množství kuchařek v knihkupectvích. Uznějte, je to chutný trend!

KONEC STARÝCH ČASŮ A ŠLEHTICKÝCH TITULŮ

Mladé Československo bylo teprve v plenkách, ale se svou starou šlechtou už se dokázalo radikálně vypořádat. Kdo i nadále používal šlechtický titul, mohl zaplatit tučnou pokutu nebo dokonce skončit za mřížemi

Jeden z prvních zákonů, se kterým nově vzniklý stát přišel, těžce postihl někdejší společenskou elitu. Už v prosinci 1918 přijalo Národní shromáždění republiky Československé zákon číslo 61 o zrušení šlechtictví, řádů a titulů. Používat se tak mohly z dob minulých pouze akademické tituly. **Mladá republika si zkrátka potvrzovala, že v demokratické zemi jsou jakékoliv šlechtické výsady nepřijatelné.** Všichni občané si byli v novém právním státě rovni, žádná privilegia tak neměla platit ani pro šlechtice, ani pro kohokoliv jiného.

◆ **Protektorát skýtal šlechticům výhody vrácení titulu, přesto předložili deklaraci věrnosti prezidentu Háchovi a republice**

Šlechtic, vlastenec, mecenáš

Česká šlechta nesla tento fakt dotčeně. Vždyť mezi ní byli zapřisáhlí vlastenci a četní národní obrozenci devatenáctého století mohli svou činnost vykonávat právě díky jejich mecenášství. Navíc někteří bojovali za budoucí stát i na frontách první světové války. **Čím se tedy tolik provinili, že jejich šlechtictví mělo být smazáno z českého povrchu zemského?** Vždyť šlechtické tituly tu byly od nepaměti, knížata přece stála u zrození české státnosti. Z členů panovnické družiny postupně vznikala první šlechta. Později tituly uděloval panovník za zásluhy a společně s nimi se dědily

„Stát a vlast předků chceme bránit“

i rodinné državy. Výraznou změnu přineslo devatenácté století, kdy bylo možné šlechtické tituly také zakoupit, takže se s nimi doslova roztrhl pytel. Titul totiž přinášel za Rakousko-Uherska nejen prestiž, ale i určité výhody. **Jen šlechtic mohl například do roku 1848**

vykonávat určité úřady. Se šlechtou a jejími privilegii první českoslovenští zákonodárci radikálně zatočili.

Aristokracie ztrátu svých titulů vnímala jako velkou křivdu, které však nezbývalo než se podřídít. To ještě netušila, že ji v dalších desetiletích čekají podstatně větší ztráty. **Pozemková reforma z roku 1919 značně zredukovala její majetky.** I když ta byla namí-

řena proti všem vlastníkům rozsáhlých pozemků, nejen těch s titulem.

Titul a trest

Brzy se ukázalo, že formulace zákona z prosince 1918 není úplně nejšťastnější. Mezi řády jaksi spadly i ty, které

❑ **Ani erby nesměli občané republiky používat. Karel VI. Schwarzenberg se musel vzdát tohoto**

❑ **Lichtenštejnské panství na Opavsku a Krnovsku z roku 1741**

byly uděleny za válečné zásluhy a budování nového státu. Proto byl zákon za necelé dva roky, 10. dubna 1920, novelizován. Uvádělo se v něm nově, že „se nevztahuje na čestné odznaky zavedené na paměť šťastně skončených bojů za svobodu československého národa nebo jako uznání za zásluhy a vznik a vývoj zřízení samostatného státu československého“. Další změna jeho znění pak nastala v roce 1936.

Tehdy byl zákaz navíc rozšířen i na použití erbů a šlechtické tituly nesměly být užívány ani v tisku. A zatímco v jeho předchozích verzích o žádných sankcích za nedodržování nebyla řeč, tato novela už přinesla tresty. **Za záměrné veřejné užití šlechtického titulu mohl viník dostat pokutu do dvaceti tisíc korun. Případně mohl skončit ve vězení až na dva měsíce.**

Není však známo, že by byl někdo za takový prohřešek skutečně potrestán, i když k porušení tohoto zákona běžně docházelo. Během protektorátu šlechtici své tituly opět dostali zpět. Po válce se však zákon obnovil v jeho původním znění bez uvedených sankcí. Jeden rozdíl tu však přece

❖ **Šlechtici ztratili právo užívat tituly za jedinou hodinu. Tak dlouho trvala schůze Národního shromáždění za předsedy vlády Antonína Švehly**

jenom byl. Šlechtě bylo umožněno používat zahraniční šlechtické tituly, pokud jsou zahrnuty v legislativě příslušného státu. **Horší pro šlechtu však bylo, že po válce přišla i o veškerý majetek.**

Nejdříve v rámci Benešových dekretů, či v případě kolaborace s nacisty. Ti, kteří zůstali i za války věrní své vlasti, se pak po roce 1948 propadli na úplné společenské dno. Přitom první zákon, který šlechtu připravil o tituly, měl spíše formální charakter. Do jisté míry počítal s tím, že kdo je v obecném povědomí pevně spojen se šlechtickým stavem, pouhé legislativní odebrání titulu jej

o šlechtictví nepřipraví. Po roce 1948 se z někdejších šlechticů stali nepřátelé socialistické společnosti a nebylo jim nic platné, že se ke svému šlechtictví otevřeně nehlásili.

**Šlechtic
byl pro
komunisty
zapřísáhlý
nepřítel**

Šlechtici bez papíru

I dnes, téměř sto let po zrušení šlechtických titulů, vnímáme šlechtu jako existující společenskou vrstvu. Z toho je patrné, že pouhé zrušení titulů skutečně nemůže zrušit historickou tradici či rodinnou paměť. **Šlechta spravovala své majetky i nadále a nezapomněla na ně ani v dobách, kdy o ně byla po roce 1948 připravena zcela.** Některé z nich nastala situace donutila k opuštění vlasti, jiní zůstali nablízku svých rodinných sídel alespoň jako řadoví zaměstnanci. Po restitucích v devadesátých letech právě dědici šlechtických rodů neváhali investovat nemalé obnosy i energii do uvedení rodinných držav do jejich původní podoby.

Zákon o zrušení titulů nicméně platí i dnes, nikdo vás však za jejich užití postihovat nebude. ➤ **Nadě Reviláková**

PŘÍSAHA VĚRNOSTI

Stará dobrá šlechta přišla opět ke slovu v těžkých dobách roku 1938. **Mnozí z ní se nechtěli dívat, jak si Hitler dělá nároky na československé území, a rozhodli se přistoupit k činu.** Zdeněk Radslav Kinský z Chlumce nad Cidlinou tehdy nabídl prezidentu Benešovi, že zástupci šlechtických rodů k němu přijdou na Hrad, aby mu vyslovili důvěru. Beneš s nabídkou souhlasil. Karel Schwarzenberg byl pak pověřen sepsáním textu prohlášení, které přednesl František Kinský z Kostelce nad Orlicí: „*Věrnost k českému státu, který naši předkové pomáhali budovat a po tisíc let udržeti, je pro nás povinností tak samozřejmou, že*

jsme se rozmýšleli ji výslovně zdůrazniti. Považujeme za svou povinnost uchovat dědictví svých otců. Země Koruny české byly pohromadě po tolik věků a přetrvaly spolu tolik bouří, že doufáme v přejití i těchto časů nepokoje a násilí. Vyslovujeme víru v lepší budoucnost ujišťujeme, že jsme si vědomi svých zděděných povinností k vlasti a státu, který byl domovem našich předků a jehož stará práva jsme vždy chtěli a i dnes chceme bránit.“

S dalším manifestem, ve kterém se postavila za svůj národ, přišla v roce 1939 česká šlechta i k prezidentu Háchovi. Oboje v duchu zákona signatáři podepsali bez uvedení šlechtických titulů.

Tragický život manželů Habsburkových

Císař Karel I., poslední český panovník. Seděl v čele monarchie, která ovládala českou zemi několik století. **Byl laskavý, dobrotivý, lidem milovaný.** Jeho manželství připomíná pohádku. Jeden atentát v Sarajevu na jeho strýce a následuje těžký život plný křivdy, útrap a ohrožení

Císař Karel I. i jeho manželka Zita mají krásné dětství. On je opečováván matkou a nejlepšími soukromými učiteli. S láskou, ale v přísně katolickém duchu. Víra mu nevádí, dává mu klid a rozvahu. Baví ho přírodní vědy a rodina vítá jeho zájem o studium. Na povinnosti vladaře myslet nemusí. Jeho strýc František Ferdinand d'Este je mladý a plný síly. On se bude vzdělávat a bude taky cestovat. Pobývá ve Vídni, Dolních Rakousích a Čechách. Ty si zamiluje. Když se dozví, že jeho vojenská kariéra by měla být spjata s městem Brandýs, je nadšený. Tady se usadí na záměčku svého strýce a plní povinnosti poručíka dragounského regimentu. Učí se česky.

Je mu něco málo přes dvacet a pomalu začíná myslet i na svatbu...

V Paříži už tři roky stojí Eiffelova věž a do rodiny parmského vévody v Pianoze se narodí děvčátko. Jmenuje se Zita. **Rodina je to veliká. Celkem 24 dětí! Některé má její otec ještě z prvního manželství. Na dětství rozmazlené princezničky ale raději rychle zapomeňte. Tolik sourozenců. Dokonce dvanáct z nich je mentálně postižených!** Je třeba o ně pečovat. Otec Zity přijde po sjednocení Itálie o nárok na trůn, ale ne o rozlehlá panství v Itálii a Dolních Rakousích a záměčku na Loire. A tak celá rodina pravidelně pře-

jíždí z místa na místo. Většinu roku pobývají v Rakousku, podzim tráví v Itálii a léto ve Francii. **Jsou moderní. K cestování využívají železnici a jejich soukromá souprava čítá 16 vagonů. Není divu, že mladá dívka ovládá hned několik cizích jazyků. Mluví plynne francouzsky, italsky, německy, španělsky, portugalsky a anglicky.** Stejně jako Karlova, i její výchova je silně spjata s náboženstvím. Navštěvuje klášterní školy a dokonce uvažuje o tom, že by se stala řeholnicí. Má ale slabé zdraví. Rodina ji pošle do lázní. Vyhlášeny jsou Františkovy Lázně. Právě sem jezdí i mladý a urostlý Karel.

Zita navštěvuje klášterní školy, uvažuje, že se stane řeholnicí

A bude svatba!

Zita je krásná mladá dívka. Je jí teprve sedmnáct. Dlouhé tmavé vlasy má vyčesané do vysokého drdolu, její štíhlé postavě lichter šaty světlých tónů. Arcivévoda Karel I. je milý, bystrý a veselý mladík. Jejich „náhodné“ setkání proběhne v hotelu Imperial. Jednou, kdysi dávno v dětství, se už potkali, ale to se spíš věnovali dětským hrám. To je ale náhoda, co? Na náhody ale nevěřte. Vše je předem připraveno a velmi věrohodně zinscenováno. Zitina starší sestra už byla několikrát navrhována jako Karlova budoucí manželka. Stala se však řádovou sestrou, a tak přijde v úvahu Zita. Představujete si lásku na první pohled? Bohužel, romantické představy nechte rozplynout. Mladí si spolu sice příjemně povídají, ale nějaké větší sblížení se nekoná. Rozumí si, to ano. Pomyslná jiskra je ale na hony vzdálená. Iniciátorka jejich setkání, Marie Terezie, se nevzdává. Dokázala dobře provdat a oženit mnoho svých dětí. Dokáže to i v tomto případě. Nespěchá. Dva roky dopisování, občasných setkání... Když se Karel dozví drb o údajných zasnubách své vyvolené, vyleká se a se svým vyjádřením si pospíší. Jejich velkolepé oficiální zasnuby se konají na záměčku v Rakousku a svatba o pár měsíců později tamtéž. Krásný mladý pár! Slavnostní připítek přinese samotný císař František Josef. Svatba je to velkolepá. Tolik šlechticů zámek dlouho nehostil. A jelikož je potřeba mít vzpomínku, nechají si mladí manželé vše natočit. Svatební obřad na film zaznamenal hrabě Alexander Kolowrat. Po svatbě se Zita s Karlem přestěhují do Brandýsa a život pokračuje dál. Zita si dokonce osvojí manželovu lásku k češtině a jazyk se učí také. Místní je milují. Jsou skromní, často ochotní pomoci nebo alespoň vyslechnout. Když se o dva roky později přestěhují do Vídně, mají spolu už prvního syna Ottu Františka Josefa. Jejich život

je klidný a rodinný. Až do krásného letního dne 28. června 1914!

Cesta na trůn

Svítil slunce, za pár dnů bude červenec. Příroda bzučí a mladí manželé si mohou užívat klidu ve společnosti svých malých dětí. Obloha se ale zatáhne velkým mrakem. Následník trůnu František Ferdinand d'Este je mrtvý! Vrahem je srbský anarchista Gavrilo Princip. Všem je jasné, že tato událost nadobro změní dění v Evropě. Bude válka! Nástupníkem na trůně se stává právě arcivévoda Karel I. Je potřeba, aby se brzy seznámil se vším, co jeho nový život obnáší. Musí se sblížit s císařem Františkem Josefem. To se mu poměrně daří. Spokojené manželství je sice na nějaký čas odloučeno, ale

lásky trvá. Karel nechá své milované Zitě dokonce zavést do domu telefon, aby si mohli každý večer telefonovat. Čas běží. Situace v Evropě je nejasná a komplikovaná. V roce 1916 císař František Josef zemře a na jeho místo nastoupí mladý a doborotivý arcivévoda Karel. Přebírá vládu nad rozpadající se monarchií v době světové války? Nelehký úkol. Svou lásku k Čechám chce stvrdit korunovaci na českého krále, ale doba tomu nepřeje a po rozpadu Rakousko-Uherska se tomu ani nestane. Karel má vojenské vzdělání, odjíždí na frontu a snaží se nepříznivou situaci řešit. Je jediným panovníkem, který na konflikt dohlíží přímo na bojovém poli. Ví, že válka bude jednou velkou prohrou. Umírají během ní tisíce lidí. Kraje jsou zpustošené a nálada ponurá.

Snaží se o spoustu mírových jednání, ale marně. Nikdo nechce ani o píd' ustoupit. Rok 1918 přinese rozpad dlouholeté říše a hlavně rozpad Evropy. Státy se osamostatní. Jeho rodné Rakousko je nyní německým

✘ **Karlovy nesporné zásluhy rozhodně neocenoval každý. Mnozí historikové ho označují za nevalného politika a nepřilíš silnou osobnost. Není jich však mnoho**

✘ **Sedmnáctiletá štíhlá krasavice byla do Františkových lázní „přivezena“ záměrně - svatební plány rodičů však zprvu selhávaly**

územím. Zklamal jako panovník? Mnoholetý odkaz jeho předků vidí padnout na kolena. Co teď? Ví, že sem už nepatří. A lidé to mladému manželskému páru dávají jasně najevo. Není jiné cesty než svou zemi opustit. Zatímco lidé jásají nad ukončením bojů, Karel a Zita hledají útočiště v okolních státech. Dle nových zákonů jsou vyhoštěni a jejich majetek zkonfiskován.

Nenáviděná Italka?

Arcivévodkyně Zita, Karlova manželka, je úctyhodná dáma. Je silně věřící. Snaží se pomáhat, kde to jen jde. Založí několik charitativních spolků. Sama organizuje sbírky na pomoc chudým a nemocným. Během světové války se její snahy ještě zvýší. Nic jí nelze vyčíst. Někteří si ale přece jen důvod najdou. Karel se snaží získat

☑ **Císař František Josef se rozhodně neúčastnil všech svateb své rodiny. Tady ale udělal výjimku. S manželkou Karla I. byl velice spokojen a svou přítomností chtěl přispět k velké události**

☑ **Rodinné foto Karla I. Na obrázku je jeho otec arcivévoda Ota a matka Marie Josefa Saská. Malé dítě v jejím náručí je Karluv bratr Maxmilián Evžen Rakouský**

si sympatie německých obyvatel v Rakousku. Ví, že dohoda s některými nepřátelskými zeměmi by mohla být dalším krokem k tolik touženému válečnému příměří. Pro mír je ochoten obětovat mnoho. Ví, že jeho říše už nikdy nebude stejná jako před válkou. Nabízí tedy jakési vykoupění. Mír je ochoten zaplatit. Pomůže mu Zita. Je z rodiny italského vévody. Ve Francii je jako doma. Osloví tedy své dva bratry, kteří bojují na opačné frontě. Mají francouzské vládě předat mírovou nabídku. Dopis, který Karel velmi citlivě napíše. Vše je na dobré cestě. Plán ale zkrachuje. Rakouský

ministr zahraničí oznámí, že nabídka o smír přišla od druhé strany. Francie si to nenechá líbit a zveřejní originál Karlova dopisu. Spojenci zuří. Důstojníci zuří. Mnozí Karla

Víte, že?

Ostatky Karla I. jsou umístěny na Madeiře. Návrh na převoz ostatků do Vídně císařova rodina rezolutně odmítla. Vnímala to jako neúctu k tamnímu obyvatelstvu, které císařskému páru nabídlo útočiště.

označují za slabocha. Císařovnu za italsko-francouzskou zrádkyni! To ona za všechno může. Ví se, že Karel s ní probírá všemožné politické tahy. Je inteligentní, energická a jistě svého manžela při jednáních a rozhodování ovlivňuje. Ve svůj prospěch. Ve prospěch Itálie a Francie. Skandál v době zuřícího konfliktu? Nepomůže ani příměluva papeže, ani stále více zbídačený lid. Tato aféra je pro Rakousko-Uhersko vraždící. Nacionálně ladění Němci v monarchii organizují doslova štvavou kampaň. **Veškeré dobré skutky manželského páru jsou zapomenuty. Karel se začíná o svou rodinu bát. Ví velice dobře, jak se zachází v Rusku s cary, kteří se znelíbí. Čeká je krvavý lynč! Hrůzy, které viděl ve válce. Nebezpečí, jež číhá ze všech stran. I tyto okolnosti přispěly k rychlému odjezdu rodiny už na jaře roku 1919.**

Život v exilu

Když dvorní vlak dorazí do Švýcarska, sedí v něm císař Karel se svou rodinou. Po milovaném Rakousku se jim stýská, ale věří, že jejich exil je jen dočasný. I nadále bojují o návrat na trůn. **Zita manžela podporuje, jak jen to jde. Jezdí s ním na jednání s vládami okolních států. Každý pokus o vzdání rezolutně odmítá. Vladařství bere jako boží záměr a nehodlá sklonit hlavu.** Maďarsko je ochotno uznat Karla svým vládcem. Tady by mohli i spokojeně žít. I tyto plány později ale také zkrachují. Kde bude teď jejich domov? Šťastná léta prožili v Brandýse. Co tady? V novém Československém státě by mohli žít. Sice jako

obyčejní lidé, ale v bezpečí! Úřady jejich nabídku zamítnou. Rodina se vydává na dalekou plavbu. Zakotví až na ostrově Madeira. Po dlouhé době uslyší první vřelá slova, ne jen nadávky, odmítání a vyhrožování. Rodina žije v bezpečí, ale v těžkých podmínkách. Nemají peníze. Jen něco málo zachráněných šperků. Zita je těhotná. Starostí je víc než dost. **O poslední zbytek majetku se jim má postarat spřátelený hrabě – ale ouha. Jednoho dne zmizí a s ním i ta trocha peněz.**

Život na ostrově není lehký. Letní vilka, ve které bydlí, není na zimní období zařízena. Vlhké pokoje a nedostatek jídla zapříčiní dlouhodobé nachlazení hlavy rodiny. Doktora si dovolit nemůžou. **Císař Karel I. umírá v bídě na zápal plic. Je mu pouhých 35 let a Zita se stává vdovou.**

Bez prostředků se musí postarat o sedm dětí. Osmé je na cestě, narodilo se dva měsíce po Karlově smrti. Vyhledky na klidný život se dávno rozplynuly. Co bude dál? Opět nastává balení kufrů a další stěhování. Tentokrát

do Belgie. Zitin bratr jim nabídne pomoc. Alespoň trochu klidu! A Zita se opět dává do boje. Žádá zrušení nového rakouského zákona, díky kterému rodina o vše přišla. Chce taky vyjednat návrat na trůn pro svého nejstaršího syna Ottu. Jednou je to dědic, vládnout má z boží vůle a o jeho právo ho nikdo nesmí připravit! Ledacos se vydaří. Vláda skutečně z některých bodů zákona ustoupí. Trvá to ale léta. A je tady jiná hrozba. Hitler! **Po anšlusu Rakouska v roce 1938 jsou všechny snahy zmařeny. Životy jsou opět v ohrožení. Pokud chce císařovna zachránit sebe a děti, musí pryč! Přes Francii, Španělsko a Portugalsko vycestuje rodina do Ameriky. Usadí se v Kanadě. Další velkou válkou zmítaná Evropa je za mořem, oni konečně v bezpečí.**

> **Kateřina Höferová**

NÁVRAT DO RAKOUSKA

Zita stárne. Její syn Otto touží po návratu do vlasti. Je rok 1966. Po dlouhých soudních tahanicích a vzdání se nároku na trůn je mu to umožněno. **Jeho matka je ale tvrdohlavá a svého práva se vzdát nehodlá. A boj vyhraje! Po 63 letech se může vrátit domů. Je rok 1982 a Zitě je devadesát.** Její první návštěva i všechny další v budoucnosti budí veliký rozruch. Po smrti svého manžela už nikdy nesundá černé šaty a ty ještě více podpoří její eleganci a skutečně šlechtické vzezření. O šest let později umírá. **Rakouská vláda dovolí, aby byla pohřbena se všemi poctami vládkyně. V Rakousku. Hraje se dokonce i císařská hymna! Její pohřeb se stane velkou událostí.**

Do své závěti Zita napsala: „*Na obzor se už rýsuje nová sjednocená a silná Evropa, která přispěje k prosperitě celé Evropy... Důvěřuji Prozřetelnosti, že dá naší Evropě znovu nalézt její duchovní a morální kořeny.*“ Za své snahy o budování míru je její manžel Karel I. blahořečen. Možná se této pocty jednou dočká i císařovna...

➤ **Pohřeb poslední rakouské císařovny byl v roce 1989, krátce před pádem železné opony. Vídeň touto událostí žila. Její rakev byla vezena pohřebním vozem, který naposledy přepravoval císaře Františka Josefa v roce 1916**

Vzdát se trůnu byla jediná cesta do vlasti

SLAVNÉ DVACETILETÍ československé architektury

„Co není účelné, nemůže být krásné,“ prohlásil brněnský rodák Jan Kotěra, otec naší moderní architektury. Jeho následovník, „enfant terrible“ moderní architektury Adolf Loos byl ještě odvážnější! Skoro celé Československo propadlo ideji funkcionalismu

WINTERNITZOVA VILA

Kde: Praha-Smíchov
Auťori: Adolf Loos a Karel Lhota
Investor: JUDr. Josef Winternitz
Doba realizace: 1931–1933

Parcelu na Smíchově v blízkosti Bertramky s nádherným výhledem na Hradčany, Nové Město i Strahov si dokázal známý advokát Josef Winternitz vybrat opravdu skvěle. A vybral si i skvělého architekta! Dílo Adolfa Loose je prakticky zmiňováno v každé učebnici architektury. U této vily ale bylo Loosovo autorství zpochybňováno

Loosova
zásada:
**Musí být
překvapení!**

a přisuzováno jeho spolupracovníkovi, partnerovi i hlavnímu realizátoru stavby Karlu Lhotovi,

který tímto spekulacím nemalou měrou po Loosově smrti přispěl. Sám Lhota je autorem veškerých prvků interiéru. Vila silně připomíná jinou Loosovu stavbu – mnohem slavnější, o málo starší Müllerovu vilu ve Střešovicích.

Jen použité materiály nejsou tak honosné, místo mramorových obkladů je například použito „jen“ mahagonové dřevo. Zlí jazykové

Loos byl v mládí jako z divokých vajec. Škole mnoho nedal, raději se učil prakticky ve Spojených státech

dokonce tvrdili, že Loos v projektu využil nepoužité varianty z Müllerovy vily.

Winternitzovi si vily příliš neužili. Po příchodu Němců ji zpočátku odmítali opustit, otáleli s odjezdem a pak už bylo pozdě. Byli odveličeni do Osvětí. Vila zabavili nacisté a zřídili tu mateřskou školu, která tu byla i po roce 1948 prakticky až do počátku devadesátých let. Tehdy vilu restituovali Winternitzovi potomci a rozsáhlou rekonstrukcí jí vrátili zašlý lesk a slávu...

Podle vnuka Josefa Winternitze a jednoho z majitelů vily byl už tehdy Adolf Loos nemocný. Vymyslel filozofii domu, ale stavěl pak Karel Lhota. Loos v jeho domě stejně jako v Müllerově vile uplatnil koncept takzvaného raumplanu

Müllerova vila byla prý inspirací pro stavbu Winternitzovy vily. Patří nepochybně k nejvýznamnějším památkám české architektury

VILA STIASSNI

Kde: Brno-Pisárky
Autor: Ernst Wiesner
Investor: Alfred
a Hermina Stiassni
Doba realizace: 1927–1929

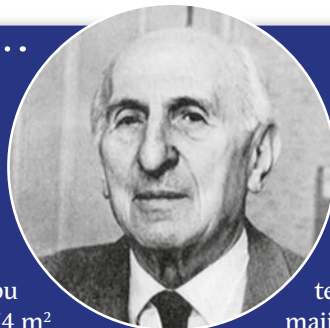

Poměrně rozvětvený rod Stiassni patřil mezi staré židovské rodiny, které v 19. století získaly významné postavení v rakousko-uherské ekonomice. Brněnský průmyslník Alfred Stiassni sice vlastnil několik

nájemních domů, ale v roce 1927 se rozhodl pro skutečně reprezentativní sídlo. Několik parcel na stavbu o celkové rozloze 32 174 m² zakoupil již v roce 1924.

Projektem pověřil známého brněnského architekta Ernsta Wiesnera a v roce 1929 se už spolu s manželkou Herminou a jedinou dcerou Susanne mohli stěhovat do vily s VIP adresou v blízkosti nového výstaviště.

Zvenčí záměrně střídá vila ve tvaru písmene L s obrovskými výklopnými okny měla na svou dobu okázale vybavené interiéry. I když architekt Wiesner navrhl vilu komplexně včetně vnitřního vybavení, interiéry jsou dílem vídeňského architekta Franze Wilferta. Ten se podřídil vkusu a přání manželů. Obrovská na jihozápad orientovaná zahrada obklopující vilu poskytovala

☒ Za svého života používal architekt obě varianty křestního jména – českou Arnošt a německou Ernst

dostatečné soukromí. Bazén s tenisovým kurtem zase sportovní využití majitelů.

Rodina Stiassni si vily příliš neužívala. Po necelých deseti letech musela, podobně jako jiné židovské rodiny, před nacisty uprchnout. Nejprve do Londýna a poté přes Brazílii do Kalifornie, kde potomci manželů, kteří zemřeli v šedesátých letech v Hollywoodu, žijí dodnes.

Hned na začátku okupace si vilu zabralo gestapo, po válce pak získala status „vládní vily“. Při návštěvě Brna tu nocovali prominentní hosté. Hned po válce například prezident Edvard Beneš, o několik desítek let později třeba kubánský vůdce Fidel Castro. Dnes ve vile sídlí Metodické centrum moderní architektury.

DVOJVILA BRATŘÍ ČAPKŮ

Kde: Praha-Vinohrady
Autor: Ladislav Machoně
Investor: Karel a Josef Čapkoví
Doba realizace: 1923–1924

Dvojvilka bratří Čapků na Vinohradech, původně na pražské periferii, byla součástí vilové kolonie spolku žurnalistů. Vznikla v tzv. „národním stylu“ podle projektu architekta Ladislava Machoně, žáka a dlouholetého spolupracovníka Jana Kotěry. Machoně nebyl tak slavný jako jeho učitel či někteří další kolegové, ale stal se známý díky rekonstrukcím památek i skvělým organizačním schopnostem.

Pravou část vily obýval spisovatel Karel Čapek – do roku 1929 se svým právě ovdovělým otcem, od roku 1935 pak se svou ženou herečkou Olgou

Scheinpflugovou. Bohužel jim byly dopřány jen tři roky společného života. V levé, identické polovině domu se usadil se svou rodinou malíř Josef Čapek, který si v podkroví zřídil svůj ateliér.

U Karla – v domě nebo za hezkého počasí na zahradě – se konaly pravidelné dýchánky pátečnicků, kde se scházela intelektuální elita a kam často zavítal i prezident Masaryk. Oba bratři se s láskou starali o rozsáhlou, na jih orientovanou zahradu, již vtiskl podobu architekt Karel Dudyč.

S příchodem nacistů se vše změnilo. O Vánocích 1938 zemřel v domě Karel Čapek. Paradoxně to bylo pro něj štěstí. Když si pro něj za necelý půlrok přišlo gestapo, nebyl už mezi živými. Nepřežil by. Bratr Josef to

šťěstí neměl. Byl odvečen do koncentračního tábora, kde údajně v posledních dnech války zemřel na tyfus. Jeho hrob se nikdy nenašel. A jaká je současnost vily? Levou část stále obývají Josefovi potomci, zatímco pravou nedávno prodal zastupitelstvu Prahy 10 její poslední majitel Karel Scheinpflug, synovec Čapkovy manželky Olgy. Po naplánované rozsáhlé rekonstrukci se konečně budeme moci do vily podívat...

☒ Architekt je pohřben v Pardubicích ve společném hrobě s Janem Pernerelem, stavitelem železnic

VILA JANA ANTONÍNA BATI

Kde: Zlín

Autor: František Lydie Gahura

Investor: Jan Antonín Baťa

Doba realizace: 1926–1927,
úpravy 1931 a 1937

Vila Jana Antonína Bati z červeného spárovaného zdiva působí ve srovnání s vilou jeho nevlastního bratra Tomáše nebývale skromně. I tato vila má svůj příběh.

J. A. Baťa původně bydlel spolu s manželkou a v té době třemi dětmi v jednom z firemních domků. Ten jim ale začínal být těsný. Když se rozhodl postavit svou vlastní vilku, byl Tomáš Baťa ostře proti. Měl pocit, že se chce vyvyšovat nad ostatní vedoucí v továrně. Jan Antonín však neustoupil a začal stavět i přes bratrův zákaz. Dokonce na rok od firmy odešel.

Jako architektka si zvolil svého vrstevníka a přítele Františka Lydie Gahuru. Ten jako samostatný architekt teprve začínal, a protože byl rovněž zaměstnán u Bati, z obav o práci se nemohl oficiálně pod projekt podepsat. Po roce Tomáš Baťa vychladl a s bratrem i jeho stavbou se smířil. Možná i proto tato vila není tak honosná jako ta bratrova, ale rozrůstající

☑ Gahura byl něco jako dvorní baťovský architekt. Ve Zlíně je jeho staveb celá řada

se rodině vyhovovala. Nejen vila, ale i zahrada s bazénem byla ještě v následujících letech citlivě upravována a rozšiřována architekty F. L. Gahurou a Vladimírem Karfíkem. To už se stal J. A. Baťa po smrti Tomáše Bati v souladu s nalezenou závětí jeho nástupcem. Za války podporoval odboj i londýnskou exilovou vládu, přesto byl po ní v nepřítomnosti prohlášen za vlastizrádce a kolaboranta a jeho majetek mu byl konfiskován. Do vily se už nikdy nepodíval, zemřel v roce 1965 v Brazílii. Jeho čest se podařilo očistit až jeho potomkům v roce 2007. Vilu jim však nevrátili. Ta je dnes zrekonstruovaná a je sídlem Českého rozhlasu. V interiéru se částečně zachovala pracovna Jana Antonína Bati s vestavěným nábytkem a obložením.

VLASNÍ VILA BOHUSLAVA FUCHSE

Kde: Brno-Žabovřesky

Autor: Bohuslav Fuchs

Investor: Bohuslav Fuchs

Doba realizace: 1927–1928

Těžko budeme v Brně hledat architekta více spjatého s moravskou metropolí, než je právě Bohuslav Fuchs, obdivovatel Adolfa Loose i Le Corbusiera. Často je zmiňováno, že pocházel ze

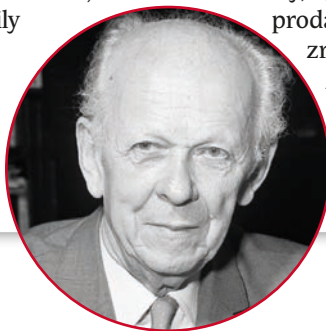
skromných poměrů a že to ze zedníka dotáhl až na děkana fakulty architektury a národního umělce. Musel být bezpochyby talentovaný, když jej přijal ke studiu na Akademii výtvarných umění sám Jan Kotěra. A to mu prý stačila předložená práce, od dalších zkoušek upustil. Na jedné z architektonických soutěží se seznámil s Jindřichem Kumpoštem, tehdejším brněnským městským architektem, který mu nabídl místo v architektonickém a regulačním oddělení Stavebního úřadu v Brně. Taková šance se neodmítá, a tak se Bohuslav Fuchs od roku 1923 trvale usadil v Brně.

Uvedl se skvěle! Už jeho první projekty patří k tomu nejzajímavějšímu, co v Brně za první republiky vzniklo. Zemanova kavárna, hotel Avion, lázně v Zábřdovicích, vily v Masarykově čtvrti... Jednu vilu si vyprojektoval i pro sebe a svou rodinu. Není to architektonická bomba, ale

jednoduchý, volně stojící rodinný dům, prakticky čtyřúrovňový. Obytný prostor včetně haly s galerií, jehož součástí byla i kancelář s ateliérem, architekt propojil se zimní zahradou. Vše vymyslel do každíčkého detailu. Dokonale vybavená kuchyně měla ty nejmodernější elektrické i plynové spotřebiče a skvělé vychytávky, které by uvítala i leckterá dnešní hospodyňka. K relaxaci rodiny pak sloužila obrovská obytná střešní terasa. Po určité době se Fuchs začal věnovat jen své privátní projekční činnosti. Ateliér ve vlastním domě mu přestal kapacitně vyhovovat, vilu proto propojil se sousedním domem, kde si zřídil velkou projekční kancelář.

Protože v padesátých letech zakázek ubylo a provoz vily byl příliš nákladný, byli Fuchsovi nuceni vilu prodat. Dnes je kompletně zrekonstruovaná a opět září do okolí.

☑ Ať byl slavným architektem, cítil se Fuchs spíše jako urbanista

Restaurátér Miroslav Kostelecký zatoužil rozšířit svůj podnik na České ulici v Brně. V centru města však žádný další pozemek nesehnal. Bohuslav Fuchs mu navrhl unikátní řešení – na velmi úzké parcele navrhl osmipatrový hotel s padesáti pokoji pro hosty, bytem pro majitele a kavárnou. Avion se tak stal nejužším hotelem ve střední Evropě! **Slavný Hotel Avion** byl hotov v roce 1928 a o pouhých třicet let později byl zapsán na seznam nemovitých památek. Tady však zlatá éra hotelu končí. Budova několikrát změnila majitele, ale nenašly se prostředky na nezbytné opravy. V současnosti je budova stále uzavřená, byť současný majitel Stanislav Berousek

ŠTASTNÉ I NEŠTASTNÉ OSUDY BUDOV

slibuje, že rekonstrukci brzy zahájí.

Podobně pohnutou minulost, alespoň však s lepším koncem, má **brněnský skvost Vila Tugendhat**. V tehdejší nejlukrativnější čtvrti v Černých Polích si ji nechali vystavět manželé Greta a Fritz Tugendhatovi. Architektem vily byl „Bůh detailu“ Ludwig Miese van der Rohe. Svěho svatebního daru od Gertiných rodičů si však dlouho neužili. Před nacisty museli jako Židé prchnout, a jelikož prozíravě zmizeli brzy, stihli si odvézt alespoň část vnitřního vybavení. Budovu samotnou zabavilo gestapo a stala se majetkem říše. Zajímavou

součást původního vybavení – **vzácnou stěnu z mako-sarského ebenu** – nacisté během okupace převezli do dnešní jídelny brněnské Právnické fakulty, kde svého času sídlilo gestapo. Ještě hůř dopadla vila po příchodu rudé armády, kdy si v ní vojáci ustájili koně a zničili většinu interiéru. Naštěstí se na stále relativně zachovalou stavbu usmálo štěstí a hned po něm restaurátoři. V roce 2001 byla vila zapsána na seznam UNESCO a dnes je již přístupná široké veřejnosti. V roce 1992 vedli ve vile rozhovory Václav Klaus a Vladimír Mečiar o rozdělení Československa a podepisovaly se zde oficiální dokumenty.

Víte, že?

Původně měl Vilu Tugendhat stavět Ernst Wiesner a byl také v záloze, kdyby se Tugendhatovi nedohodli s architektem Ludwigem Miese van der Rohe.

TROCHU VÍCE KRÁSY

Ještě než první republika byla okouzlena puritánským funkcionalismem, přišel Dušan Jurkovič se zcela odlišnou secesní vizí architektury. Inspirován lidovým uměním z Karpat, prolnutým s anglickými styly, postavil řadu významných architektonických perel, vlastní vilu nevyjímaje (viz foto). Snad nejnámějšími jsou lázně v Luhačovicích, méně se už ale ví, že

zejména na Haliči navrhoval vojenské hřbitovy pro padlé ve Velké válce. Krom toho se Jurkovič intenzivně zajímal o slovenský kulturní život a česko-slovenskou spolupráci.

Cenu Dušana Jurkoviče v současnosti uděluje Spolek architektů Slovenska za významný počín v oblasti národní architektury nebo urbanistické tvorby.

ORNAMENT A ZLOČIN

Pryč se zbytečnými kudrlinkami a nesmyslnými ozdůbkami! Vyhazování peněz za neúčelné dekorace místo na užitečnější věci bylo ústřední myšlenkou vlivného Loosova traktátu „**Ornament a zločin**“.

Architektura podle něj není umění, protože je určena k praktickému používání, což však neznamená, že nemá vypadat k světu. Všechno staré a zašlé ať zůstane minulostí, moderní člověk má být střídmý, jednoduchý a elegantní. Stejně má vypadat i jeho dům a vůbec všechny stavby, které Loos navrhl.

Střípky z první republiky

Tipnete si odpovědi na naše otázky? Fascinující etapa našich dějin zvaná první republika je na nejrůznější zajímavosti bohatá až až!

1.

Podívejme se nejprve do minulosti našeho prvního prezidenta. Jaký plat pobíral Masaryk během svého působení na vídeňské univerzitě, kde od roku 1879 přednášel coby soukromý docent?

- a) měl měsíční plat 1 000 zlatých
- b) žádný, platu se zřekl
- c) dostával pouze tzv. kolejní poplatky od posluchačů

2.

Mezi umělci první republiky byste našli spoustu těch, kteří za války bojovali v československých legiích: malíře Františka Kupku, sochaře Ottu Gutfreunda, dramatika Františka Langera či herce Zdeňka Štěpánka. Víte, čím na Sibiři vzbudil rozruch spisovatel Jaroslav Hašek?

- a) byl z legií vyloučen pro opilství
- b) zběhl k bolševikům
- c) byl zajat a většinu války strávil ve vojenském vězení

3.

Čím proslul na začátku 30. let podvodník Harry Jelínek, který později během 2. světové války otevřeně kolaboval s nacisty a vydával antisemitský časopis *Znova*?

- a) počmáral fasádu Staronové synagogy vulgárními hesly
- b) pokusil se americkému podnikateli prodat Karlštejn
- c) angažoval se ve skandálu s úplatky, v tzv. Lihové aféře

4.

V letech 1936 až 1939 pendloval mezi Prahou a Bratislavou motorový vůz *Slovenská strela*, technologická špička své doby. Za jak dlouho trasu urazil?

- a) 4 hodiny 20 minut
- b) 5 hodin a 5 minut
- c) 4 hodiny 50 minut

5.

Tipnete si, kdy byly pro dítě školou povinná uzákoněny zimní prázdniny, které začínaly 22. prosince a končily 2. ledna?

- a) roku 1919
- b) roku 1945
- c) roku 1935

6.

Jak vyřešil Tomáš Baťa roku 1922 problém s nízkým prodejem svých výrobků a obrovským zadlužením firmy?

- a) snížil ceny všech bot o 50 %
- b) získal státní zakázku na vybavení čs. armády
- c) propustil 50 % zaměstnanců

Účastí v soutěži výslovně souhlasíte s tím, že pořadatel soutěže, obchodní firma Extra Publishing, s r.o., Bubeničkova 9, 615 00 Brno, IČ: 27689247, DIČ: CZ27689247, může využít vámi poskytnuté osobní údaje: jméno, příjmení, ulice, číslo, město, PSČ, e-mail k obchodním a marketingovým nabídkám, a to až do písemného odvolání vašeho souhlasu. Režim poskytnutí osobních údajů se řídí aktuálním zněním Zákona o ochraně osobních údajů č. 101/2000 Sb. Kdykoliv po vašem odmítnutí – každému z výše uvedených partnerů jednotlivě – vám okamžitě přestanou být zasílány další obchodní a marketingové nabídky.

Soutěžní otázka

První republiku znáte, dokážete však určit rozmezí trvání druhé republiky?

Zkuste své štěstí a **do 31. ledna 2017** nám napište odpověď do formuláře, který najdete na webových stránkách www.epublishing.cz/101-historie-special – můžete vyhrát některou z krásných cen!

VYHRAJTE 17+1 cen

Jedna z výher může být vaše! Kterou byste nejraději? Napínavou audioknihu, historický román nebo třeba životopis Karla IV. či Winstona Churchilla?

3x román ze starověku

Colin Falconer:
Kolos
www.bbart.cz

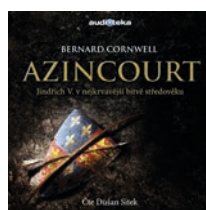
Píše se rok 323 př. n. l.

Po návratu z Indie se vojska Alexandra Makedonského chystají k dalším dobovatelským tažením, vyzbrojena nejdrtivější a nejhroživější zbraní starověku: válečnými slony. Jeden z nich, pojmenovaný Kolos, propojuje osudy hrdinů, bojujících ve světě zmítaném válkou o život i slávu.

dramatické osudy rakouské arcivévodkyně Marie Kristýny, dcery Marie Terezie. Půvabná a rozmazlovaná holčička měla svá pikantní tajemství, a tím byl její lesbický románek s manželkou bratra Josefa, krásnou Isabelou Parmskou.

3x audiokniha ke stažení

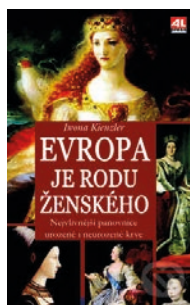
Bernard Cornwell:
Azincourt
www.audioteka.cz

Jak vypadá válčení z pohledu obyčejného lučištníka? V den sv. Kryšpína, 25. října 1415, porazil u severofrancouzské vesnice Azincourt anglický král Jindřich V. mnohem početnější vojsko francouzského krále Karla VI. Jaké okolnosti vedly k jedné z nejdůležitějších a také nejkrvavějších bitev stoleté války mezi Anglií a Francií? Čte Dušan Sitek.

3x příběhy z dějin Evropy

Iwona Kienzler:
Evropa je rodu ženského
www.alpress.cz

Ženy, přestože měly omezená práva a byly odkázané na muže, v dějinách Evropy zanechaly výraznou stopu. Ať přímo, či nepřímo měnily historii tohoto kontinentu. Doubravka Přemyslovna, Eleonora Akvitánská, Isabela Kastilská, Kateřina Veliká, královna Viktorie a další panovnice, manželky, sestry nebo milenky králů zformovaly i náš dnešní život.

2x dobrodružná saga

Bernard Cornwell:
Bledý jezdec
www.bbart.cz

Na konci 9. století se téměř celá Anglie ocitá v rukou dobovačnických vikinských, především dánských kmenů. Odolává jim pouze západosaské království krále Alfreda. S obranou země mu pomáhá válečník Uhtred, který strávil dětství v dánském zajetí. Opravdu se však chce postavit po bok krále Alfreda? Strhující saga z počátku britských dějin!

3x historická detektivka

Vlastimil Vondruška:
Jáchymovští démoni
www.mobaknihy.cz

Mladý rytíř Jiří Adam z Dobronína má dohlížet na pořádek v Údolí svatého Jáchyma, v němž byla nalezena stříbrná žíla. Do nové osady se stahují horníci, ale i lidé, kteří hledají obživu ne vždy poctivou. Když dojde k vraždě šenkýře Margolda, vypadá to jako banální zločin. Jenže svědci hovoří o dvou demonech a mrtvých příbývá...

3x láska na vídeňském dvoře

Jiří Hanibal
Marie Kristýna, nejmilejší dcera Marie Terezie
www.knizniklub.cz

Spisovatel Jiří Hanibal v knize líčí pohnuté, mnohdy

+ 1x AUDIOKNIHA NA CD

Eduard Petiška:
Příběhy starého Izraele
www.onehotbook.cz

Poslouchejte povídání, z něhož čerpají všechna další... Čtrnáct příběhů poutavě převyprávěných Eduardem Petiškou ukazuje starozákonní výklad dějin od stvoření světa po babylonské zajetí Židů. Kdo přežil potopu? Co je to babylonská věž a kterak došlo ke zmatení jazyků? Kde se skrývala síla bájného Samsona? Čte Miroslav Táborský.

Československý STÁTNÍ KAT

Do půl těla vyslečený muž v rudé kápi třímá v rukách od krve ulepenou sekeru. Tato **středověká představa o tom, jak by měl kat vypadat, vlastně vůbec neodpovídá tomu, jaký byl státní popravčí Leopold Wohlschlager**. Jaký byl ve skutečnosti muž, kterého proslavilo profesionální usmrcování lidí?

Leopold Wohlschlager se narodil 1. listopadu roku 1855 v Osijeku v tehdejší chorvatské Slavonii. Jeho otec pocházel z Německa a v Osijeku vlastnil spolu s manželkou Reginou prosperující hostinec. Jednoho dne pan Wohlschlager chtěl jet nakoupit do vedlejšího města. Spočítal peníze a vydal se na cestu. Někdo ho ale snad při nešťastných přípravách, kdy si do vaku skládal bankovky i mince, pozoroval. Viděl, že má u sebe hostinský větší množství

✓ **Ráno před popravou Julie Hummelové, na kterou Leopold nevzpomínal příliš rád**

peněz a po cestě vůz přepadl. Tatínek se malému Leopoldovi už nikdy nevrátil, druhý den našli jeho tělo na břehu řeky. Leopold tak přišel o otce a mužský vzor v pouhých šesti letech.

On i další tři děti byly jak z divokých vajec a matce příliš nepomáhaly ve snaze udržet hostinec v chodu. A jí chyběl i někdo, kdo by jí projevil lásku. Regina se začala poohlížet po novém manželovi, a tím připravila nevědomky svému synovi zajímavou životní cestu.

Jan Křtitel Kat

Právě v té době do Osijeku přicestoval Jan Křtitel Piperger, mladý a pohledný čalouník původem ze Štýrska. Zcestovaly a charismatický muž se

❏ Práce kata časově náročná nebyla. Pan popravčí měl i čalounickou živnost

❑ Ani Leopoldovu otci jeho katovské řemeslo příliš nevonělo. Ale musel

Víte, že?

Nestávalo se to často, ale někdy docházelo i k dvojnásobným popravám. I Leopold, stejně jako otčím, vedl jen jednu takovou. Jednalo se o případ bratrů Slaničkových, kteří sekerou zabili svého otce. Vražda hlavy rodiny byla vyvrcholením rodinné tragédie, v níž svou roli sehráli kromě dvou otcovrahů i mladší bratr a matka, manželka zavražděného. Krejčovského mistra z Nového Strašecí jednoho večera napadli jeho synové. Jeden ho škrtil a druhý mu zasazoval rány sekerou. Zdánlivě mrtvého otce pak v kůlně zaházeli harampádím. Jenže „nebožtík“ se probral a začal volat o pomoc, a tak ho bratři dobili, zatímco mladší bratr hlídal a matka o jejich plánu věděla a schvalovala ho. Oba byli před smrtí velmi pokorní a svého činu litovali. Popravky se však poněkud protáhly, trvaly pět a šest minut.

ubytoval v domě, v němž se nacházel i hostinec Wohlschlagerových. Před jeho majitelkou, která mu nebyla lhotejná, úspěšně skrýval jedno rodinné tajemství: Pipergera do Osijeku nezavál osud náhodou. Jan se zde skrýval před svým bratrem, který na něj usilovně naléhal, aby už konečně přebral rodinné řemeslo. Proč se tolik bránil? Cožpak nechtěl být tesař, obuvník nebo řezník? Skutečnost byla kvůli předsudkům společnosti mnohem složitější. Pipergerové totiž byli po generace kati a o takovou profesi Jan Křtitel nestál.

Když nepomohly výhrůžky, zafungoval soucit a bratrská láska. Jan se dozvěděl o nešťastné události, která potkala jeho bratra Josefa, kata právě z Osijeku. Josef, který už měl vlastní rodinu, kterou živil katovským řemeslem, při jedné z poprav upadl i s odsouzcencem z lešení. Odsouzenému se nic nestalo a byl navíc omilostněn, Josef se ale zranil a nemohl tedy pracovat. V Osijeku se kvůli vyhlášenému stannému právu popravovalo dost často a Josef dostal ultimátum. Buď zas začne popravovat, nebo bude propuštěn! Ale copak mohl? Jedinou spásou pro rodinu, která se už už chystala na to, že bude třít bídou s nouzí, byl Josefův bratr.

Vždyť může bratra lehce zaskočit. A nakonec, Pipergerové mají popravování v krvi, bude to pro něj hračka.

Jan se nakonec dal přesvědčit, ale jen s tou podmínkou, že bude pracovat inkognito.

A tak Jan zůstával v Osijeku a z bytu to měl jen pár kroků do hostince k energické Regině. Přeskočila jiskra a Jan Křtitel požádal majitelku hostince o ruku. Jeho noční můry se však naplnily. Sousedé, známí i přátelé se dozvěděli o pravém účelu jeho pobývání v Osijeku

Julii museli na popraviště doslova dovléct, křičela a plakala. **Popravčího ta scéna dost zasáhla**

INTROVERTNÍ KATOLÍK POPRAVČÍM

Představa agresivního hromotluka s červenou kuklou na hlavě a sekerou v ruce se od reality velmi lišila. Leopold nesnášel pohled na krev, byl to spíše introvert, s novináři se ne bavil, rozhovory poskytoval jen výjimečně. Byl oddaný katolické víře a své rodině. Práci popravčího nenáviděl a vykonával ji jen z jakési povinnosti. Byl ale zastáncem trestu smrti, protože věřil,

že člověk, který pro svůj vlastní prospěch zavraždí bližního, si nezaslouží soucit, ale odplatu. Považoval se za Čecha a česky také výborně mluvil. A tak se se vznikem Československé republiky stal prvním oficiálním československým popravčím, za což pobíral roční plat 15 000 korun a 500 korun za každou popravu. Jako státní zaměstnanec měl nárok i na penzi.

Víte, že?

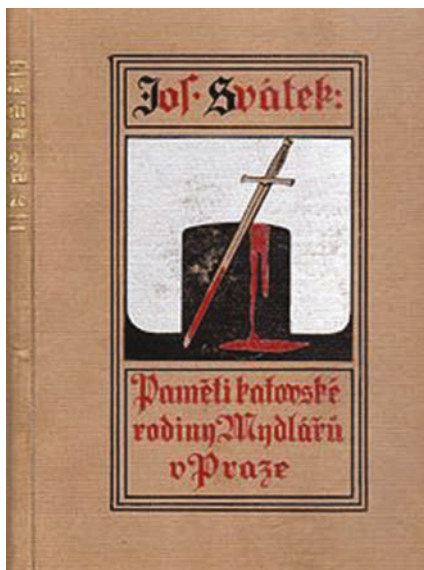
Rakousko-Uhersko mělo pět oficiálních popravčích. Tehdy měl kat základní plat 800 zlatých ročně a dalších pětadvacet za každou popravu.

Kat čalouník, kat zlatník

Do Prahy se Wohlschlagerovi přistěhovali roku 1865. Leopold měl se svým otčím velmi pěkný vztah. Mezi popravami se Jan Křtitel stále věnoval čalounictví, a i když snad pomýšlel na to, že i z Leopolda by mohl být kat, chtěl pro něj mít jistotu nějakého slušného povolání, a tak ho poslal do učení ke zlatníkovi.

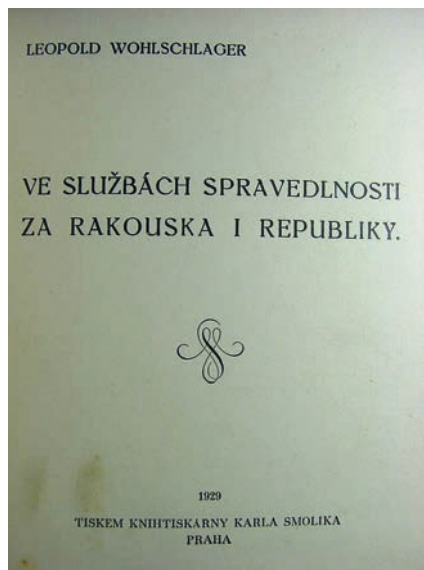
Učňův život byl ale těžký. Brzké vstávání, posměšky starších tovaryšů, tvrdá práce všeho druhu, hlavně taková, kterou nechtěl nikdo vykonávat, málo jídla, bití a únava. Po pěti letech měl Leopold všeho dost a povolání, které společnost pokládala za čestné, by vyměnil za cokoli jiného. Když se ho otčím v hostinci nad sklenicí piva zeptal, zdali by mu nechtěl při popravě asistovat, Leopold si nejdříve uraženě odsednul a nedokázal pochopit, proč otec zase vytahuje to, co mezi nimi bylo tabu. Dospívající chlapec odmítal přijmout

Pražský kat byl okamžitě poslán zpět do Prahy. Věznice s jeho výkonem nebyla spokojená

fakt, že jeho milovaný otčím, který ho vychovával jako vlastního, taky občas zabíjí lidi. A představa, že by něco podobného měl dělat on sám? Tak divoké jeho sny o úniku ze zlatnické dílny přeci jen nebyly.

Až později se mu všechno rozleželo v hlavě. „Za zkoušku nic nedám,“ snažil se sám sebe přesvědčit, že tohle rozhodnutí není definitivní. Leopold tedy souhlasil a na druhý den už spolu jeli do Plzně, kde měl být na Borech popraven vůdce cikánské zlodějské bandy Jan Janeček. Poprava měla proběhnout v sedm hodin ráno, a tak kat i jeho pomocník začali s přípravami už den

Po přibězích Leopoldova středověkého kolegy přibýly i jeho vlastní paměti „Ve službách spravedlnosti“

předem. Bylo třeba postavit šibenici, připravit provazy, ujistit se, že vše funguje tak, jak má. Nejhorší vizitkou kata je totiž zfušovaná poprava. Jan pro odsouzence došel půl hodiny před popravou a odvedl ho k šibenici, kolem které už se srotl početný dav. Leopold Janečkovi svázal nohy a pak už začala samotná poprava. Jan Křtitel měl za ta léta vše v oku, dokázal přesně odhadnout výšku i váhu odsouzeného a podle toho vyměřit délku provazů. Vše muselo proběhnout rychle, důstojně a co možná nejméně bolestivě. Postrach Plzeňská Jan Janeček byl za dvě minuty mrtvý. Dav se pomodlil za duši zemřelého a Leopold se rozhodnul že tohle je to,

KDYŽ WOHLSCHLAGER POPRAVOVAL ŽENU

Julie Hummelová byla devětadvacetiletá chudá pradelna z Vídně, která společně s manželem Josefem vychovávala dcerku Annu. Josef pravděpodobně nebyl Anniným otcem a ani Julie k malé dívce citově nijak nepřilnula. Oba dva nebohé dítě v lepším případě přehlíželi, v horším bili, trápili, nutili ho pít moč a jíst výkaly. Dívka jejich krutým výchovným metodám nakonec podlehla. Doktor konstatoval, že zemřela na následky hladovění a ubití. Julie byla za tento hrozný čin zatčena a v roce 1900 odsouzena k trestu smrti, Josefu Hummelovi byl nejtěžší trest

zmírněn na doživotí. Tehdejší vídeňský popravčí Karl Sellinger zemřel už roku 1899 a náhrada se za něj zatím nenašla. A tak z Prahy přicestoval Leopold Wohlschlager, aby nabídnul své služby. Před věznicí se shromáždilo asi čtyřicet zvědavců, kteří chtěli vidět mistra popravčího v akci. Ten se ten osudný den ale vůbec nepředvedl.

Julii museli na popravě doslova dovléct, křičela a plakala, bránila se ze všech sil. Popravčího ta scéna dost zasáhla. Viditelně se třásl. Byla to jeho první poprava ženy. Svázal Julii ruce i nohy a ona pořád křičela. „Já jsem ji nezabila. To Josef,

Josef zabil moji malou holčičku! Já jsem nevinná.“ Leopold polkl naprázdno a kolem krku nebožáčky utáhl provaz. Snad chtěl mít všechno rychle za sebou, co nejrychleji zmizet. Profesionalita šla tváří v tvář křehké ženě, kterou měl teď zabít, stranou. Ustoupil od odsouzené a zvolal: „Nahoru!“ Zřízenci vytáhli plošinu, na které Julie stála, vzhůru. Leopold ještě stihl zakrýt obličej nešťastnice, který se teď proměnil v bolestný škleb. Julii tělo sebou škubalo, umírala několik dlouhých minut. Pražský kat byl okamžitě poslán zpět do Prahy. Věznice s jeho výkonem nebyla spokojená.

Víte, že?

Od středověku museli kati čelit předsudkům a opovrzení kvůli své práci. I když je vládci mnohdy velmi dobře platili, mívali popravci „krycí“ živnost. Kromě toho kat nebyl časově náročné povolání.

co bude dělat po zbytek života, předávat zločince do rukou smrti.

Smrt paní katové

Roku 1872 zemřela Leopoldova matka Regina. Pro zdrceného vdovce a šest polovičních sirotek ale neměl být noční můry konec – na Pipergera přišlo udání, že svou ženu otrávil on! Vždyť se to přímo nabízelo, muž, který zabil už tolik lidí, by se klidně dokázal zbavit vlastní ženy. Zdrcený, truchlící Jan Křtitel skončil ve vazbě a ani na pohřeb své ženy se nedostal. Pitva nakonec ukázala, že šlo o ne-

POSLEDNÍ POPRAVA V ČESKU

Úplně posledním popraveným na českém území byl pětinasobný vrah Vladimír Lulek. **V opilosti ubodal manželku a čtyři své děti a poranil sousedku, která se je snažila bránit.** Trest smrti byl zrušen a změněn na doživotí rok pro Lulkově popravě.

Poslední popravený na Slovensku byl vrah trojnásobný. Tragédie se opět odehrála v rodině, Štefan Svitek ubil sekerou těhotnou manželku a dvě děti. Celkem bylo v letech 1945 až 1989 v Československu popraveno na 1 200 lidí. Přes 230 z nich skončilo po roce 1948 na popravišti z politických důvodů.

☒ Lulek byl oběšen ve stejné věznici, v jaké v padesátých letech umírali političtí vězňové. Dnes je z „pankrácké sekýrárny“ pietní místo

moc srdce. Kat Piperger byl sice propuštěn, ale touto událostí psychicky naprosto zničen. Zemřel v roce 1888. Za svou kariéru popravil padesát lidí.

Harmonický život

Leopold vedl vcelku normální život. Vyučil se zlatníkem, což také bylo po celý život jeho civilní zaměstnání. Absolvoval vojenskou službu a oženil se s Matyldou Zoukalovou. V manželství se narodily tři děti. Matylda brzy zemřela a stejně jako jeho matka, i Leopold vstoupil do dalšího manželství, tentokrát s Josefínou Hackelovou. S ní měl ještě další dvě děti, manželé zůstali až do jeho smrti. Leopold byl tichý a skromný muž. Neprahнул po slávě ani bohatství. **Nikdy si nezařídil vlastní živnost a pracoval ve zlatnické dílně jako tovaryš, jen později jako vedoucí.** Jemná práce ho bavila, byl pečlivý a měl smysl pro detail. Tyto dovednosti využíval i ve svém druhém, méně poetickém zaměstnání kata.

Leopold Wohlschlager o svém životě kata sepsal paměti *Ve služ-*

☒ Mnohem více napilno než Wohlschlager měl jeho nástupce za doby nacistické okupace Alois Weiss. Za dva roky popravil v pankrácké věznici přes tisíc lidí. Měl pověst pedantského úředníka, který si svou knihu poprav nalinkoval dokonce na několik měsíců dopředu

bách spravedlnosti za Rakouska i Republiky. Ty poskytují zcela jiný pohled na povolání kata, než na jaký jsme zvyklí. Jedná se o cit-

livý a pravdivý pohled zevnitř a informace jsou skutečně z první ruky. Leopold ve své knize s nebyvalým smyslem pro lidskou důstojnost a úctou k životu popisuje chování vězňů před popravou, jejich emoce, poslední věty i loučení s rodinou, se životem. Jeho paměti ukazují,

jak jsme každý jiný a jak se naše povaha naplno projeví právě v těžkých chvílích před popravou.

Během života **na šibenici dovedl dvacet čtyři odsouzených.** Svou kariéru kata ukončil popravou desetinasobného vraha Martina Leciána. Žádost o odchod do penze si podal symbolicky v den devadesátého výročí narození svého otčima Jana Křtitele Pipergera, který byl jeho velkým vzorem nejen na popravišti. Když v roce 1928 odešel na odpočinek, zaujal místo československého kata jeho zeť. Penze si ale příliš neužil. Rakousko-uherský a československý kat s duší světce zemřel ve svém bytě na Letné v roce 1929. Bylo mu sedmdesát čtyři let.

V soukromí se neumírá

Popravy byly běžně veřejnou podívanou. Zejména na ty v posledních letech Rakousko-Uherska se vyplatilo si přivstat – popravovalo se jen na několika dvorech a míst s dobrým výhledem bylo málo.

Poslední pozemskou pouť vraha a lupiče Jana Janečka sledovaly tisíce lidí! Aby ne, byla to poslední veřejná poprava v Československu a bylo atraktivní sledovat, jak sebou tělo na šibenici škube. Všichni pozdější odsouzení měli na svou smrt větší míru soukromí. Výjimkou byly vypjaté události po osvobození od nacistů, kdy se národu udělala radost alespoň popravou K. H. Franka na dvoře věznice. Tu sledovalo šest tisíc lidí a dav zvědavců, na který se nedostalo, musela uklidňovat policie.

➤ Judith Krulišová

Frank tvrdil, že plnil pouze rozkazy.

Vyhlazení Lidic a Ležáků nikdy nelitoval!

↳ Původně oáza klidu a kultury se po uzavření Mnichovské dohody v roce 1938 změnila v centrum propagandistické mašinerie

Továrna NA SNY

nad Vltavou

Teprve třicetiletý filmový podnikatel **Miloš Havel snil o filmových ateliérech, které by kopírovaly či dokonce předčily slavný Hollywood**. Svůj sen si splnil. Nad Prahou vystavěl neuvěřitelné studio, které nám záviděla celá Evropa. **Pražské filmové štěstí ale mělo zoufale krátké trvání...**

Československý Hollywood. Přesně tak se říkalo barrandovským filmovým ateliérům, které od 30. let 20. století byly centrem veškeré tuzemské kinematografie. Jejich majitel, úspěšný

filmový producent Miloš Havel, se nechal inspirovat právě Spojenými státy, které v té době byly pro Čechoslováky tím největším vzorem.

Lokalita Barrandov

Zvuk kladl největší nároky na prostor. Současné vinohradské ateliéry společnosti A-B byly pro nové technologie příliš malé a zoufale zastaralé. Havlovi bylo jasné, že je nutné se přesunout jinam. Nejvhodnější se mu zdál kopec nad Vltavou, kde jeho bratr Václav právě vybudoval luxusní multifunkční cent-

PAN PŘESEDKA

Miloš Havel ovládl filmovou firmu A-B v roce 1929, když mu bylo právě třicet let. Od té doby si nechal říkat „pan předseda“. Ačkoli kvůli získání majoritního podílu ve studiu značně zadlužil celou rodinu, plány do budoucna měl ohromné. Na své první valné hromadě plánoval založení agentury pro výrobu filmových reklam, toužil pronajmát laboratoře a ateliéry zahraničním tvůrcům, zejména německým filmářům, a hodně si sliboval i od právě vznikajícího zvukového filmu. Nutno říct, že v tom byl o velký krok napřed před svou zdejší konkurencí, která na mluvené snímky ještě dlouho hleděla s velkou nedůvěrou.

Víte, že?

Rychlost výstavby ateliérů byla závratná – jak to ostatně v rodině Havlových bylo zvykem. První filmová klapka snímku *Vražda v Ostrovní ulici* totiž nad Prahou padla už po čtrnácti měsících, 25. ledna 1933!

MÍSTO PRO ODPOČINEK

Podnikatel Václav Havel, tatínek pozdějšího československého prezidenta, na počátku dvacátých let dvacátého století zatoužil po podobné vyhlídkové restauraci, jakou obdivoval v San Franciscu nad Tichým oceánem. Jelikož oceán nebyl v srdci Evropy k máni, vybral si k její výstavbě skalnatý ostroh na Barrandově, odkud byl překrásný výhled na Vltavu. Výstavbou pověřil architekta a urbanistu Maxe Urbana, pod jehož vedením byla restaurace dokončena po závratně krátkých šesti měsících výstavby v září 1929. Už během prvního otevíracího dne terasy navštívilo na padesát tisíc návštěvníků! A od té doby sem proudily nepřestavitelné davy. Během letní sezony kuchaři v neděli připravovali až tři tisícovky obědů. A to ekonomiku požírala krize!

Max Urban navrhl restaurační komplex pro celoroční užívání – většinu roku se ale dalo fungovat jen v malé

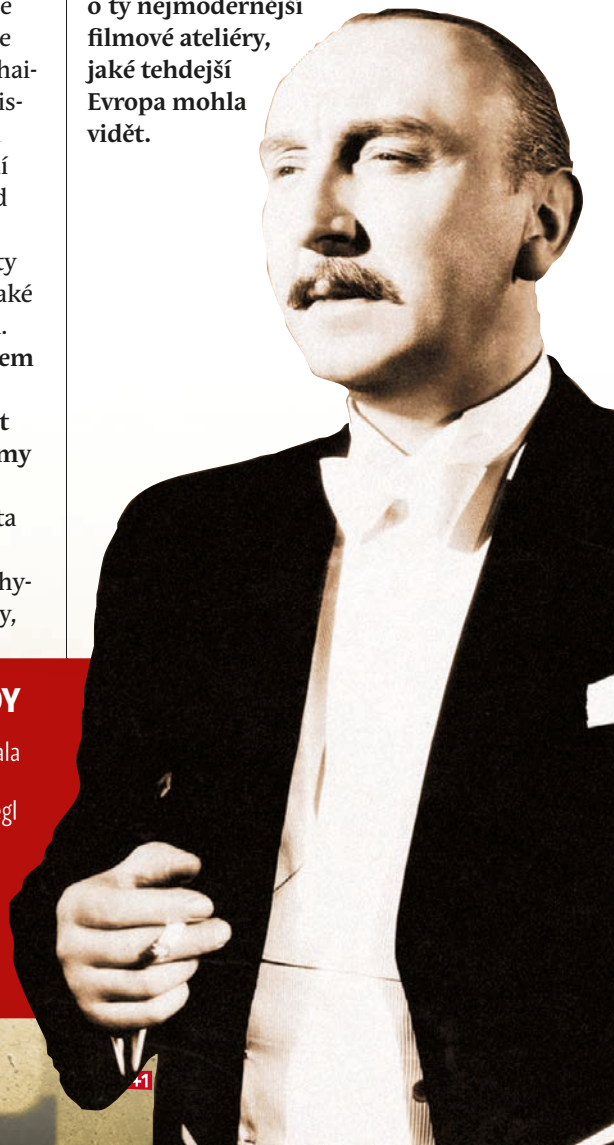
rum Terasy, ráj odpočinku snad celé pražské společnosti. Díky tomuto ambicióznímu projektu (který na Barrandově počítal i se zahradní vilou čtvrtí) sem už vedly silnice, elektřina, plyn i voda.

Filmová studia podle návrhů architektů Maxe Urbana a Viléma Ritterhaina se začala stavět 23. listopadu 1931. Urbanova funkcionalistická hlavní budova s věží uprostřed (původně sloužila jako vodojem) patřila mezi ty nejodvážnější návrhy, jaké Praha do té doby viděla. Plány počítaly se vznikem studií podle světových vzorů, kde by bylo dost

místa i na to, aby se točily dva filmy současně! A nejen to. Při výstavbě se dbalo i na to, aby bylo dost místa pro herce i úředníky, aby bylo kde skladovat kostýmy i rekvizity. Nechyběly místnosti pro produkční štáby,

✚ **Otakar Vávra pro společnost A-B natočil na Barrandově film Cech panen kutnohorských, v němž si zahrála řada známých herců českého stříbrného plátna**

střižny, truhlářské dílny, projekční sítě, laboratoře, ba ani restaurace. Šlo o ty nejmodernější filmové ateliéry, jaké tehdejší Evropa mohla vidět.

ZCELA NEFILMOVÉ OSUDY

V barrandovských kulisách se odehrávala i daleko vážnější dramata, než mohlo ukázat stříbrné plátno. Herec Čeněk Šlégl (původně Vincenc Schlögl) spolupracoval s okupanty a účinkoval v jejich propagandě. To vše jen proto, aby ochránil svou dceru, vdanou za Žida. Po válce ho národ nenáviděl, živil se jako závozník.

části celé budovy. Tu tvořily kavárenské terasy, které se kaskádovitě rozkládaly kolem skalnaté prohlubně, na jejímž dně byl veliký bazén s trávníky pro opalování a šatnami. Nad tím vším se tyčila kavárna a restaurace s proskleným sálem, klubovny a salónek ve vyhlídkové věži. Ta byla 15 vysoká a k jejímu koloritu patřily i časté srážky pobíhající číšníků na jejím úzkém schodišti... V roce 1937 byl k terasám přistaven dřevěný Trilobit bar, kde často až do rána vyhrával orchestr R. A. Dvorského. O hvězdy nebyla nouze ani mezi návštěvníky. Chodily se sem bavit snad všichni filmoví herci a samotné terasy mnohokrát posloužily jako exteriéry pro natáčení.

NĚMECKÁ FILMOVÁ PROPAGANDA

Není žádným tajemstvím, že nacistický ministr propagandy Joseph Goebbels ve filmu spatřoval ten nejučinnější prostředek pro svou práci. Filmu se proto pečlivě věnoval už od roku 1933, kdy se dostal k moci. Stát pak během třicátých let postupně vykupoval soukromé filmové společnosti, které od roku 1942 začleňoval do státního concernu UFA.

Příznačné bylo, že se ministr zasadil i o to, aby filmoví pracovníci nemuseli rukovat do armády, na filmový průmysl se nevztahovala některá státní nařízení a biografy zůstaly otevřené i v době, kdy divadla už hrát nesměla.

Víte, že?

Joseph Goebbels, Hitlerův ministr propagandy, po návštěvě pražských filmových ateliérů rozhodl o tom, že se musí vyrovnat těm americkým! Součástí plánu byla výstavba šestnácti nových ateliérů, realizovány byly ale jen tři – na dlouhá léta nejlepší, jaké čeští filmaři měli k dispozici. Během druhé světové války zde bylo vyrobeno 82 říšských snímků.

Mnichovská katastrofa pro film

V barrandovských ateliérech vznikaly ty nejpůvodnější snímky a jejich majitel Havel hledal další možnosti rozvoje svého filmového podnikání – a také samotných studií. Strategickým partnerem pro něj tak nějak přirozeně byli sousedé z Německa. Miloš sem jezdí od mládí, německy se domluví zcela bez problémů, dobře se orientuje v poměrech v německém filmovém průmyslu. Asi netuší, že se už brzy dostane do nezáviděníhodné role vyjednavče českého filmu s říšskými filmovými úřady...

V roce 1938 se ateliéry ocitly v hluboké finanční krizi. Mohlo by zde vzniknout až osmdesát filmů ročně, česká produkce ale zvládala naplnit sotva polovinu této kapacity. Filmový průmysl brutálně zasáhl o odstoupení českého pohraničí po mnichovské dohodě z 29. září 1938.

Tempo a výkon

Po celá třicátá léta tady na ploše 4 850 metrů čtverečních pak vznikaly ty nejslavnější snímky. Na Barrandově točili režiséři Martin Frič nebo Karel Lamač, za prací sem jezdila Adina Mandlová, Vlasta Burian, Lída Baarová, Oldřich Nový, Hugo Haas... jednoduše všechny prvorepublikové herecké hvězdy. Studia zaměstnávala na tři sta lidí, nepřímě ale živila až pět set osob. Filmy tady vznikaly závratnou rychlostí: hotovo obvykle bylo za neuvěřitelných osm dní a režiséři točili až třicet záběrů denně, zatímco v zahraničí bylo obvyklé dělat průměrně pouhé tři.

I když nasadil toto smrtící tempo, snažil se Miloš Havel ze všech sil pozvednout český film na světovou úroveň. Na Barrandově se tak například soustavně věnoval mladé generaci. Třeba začínajícímu režisé-

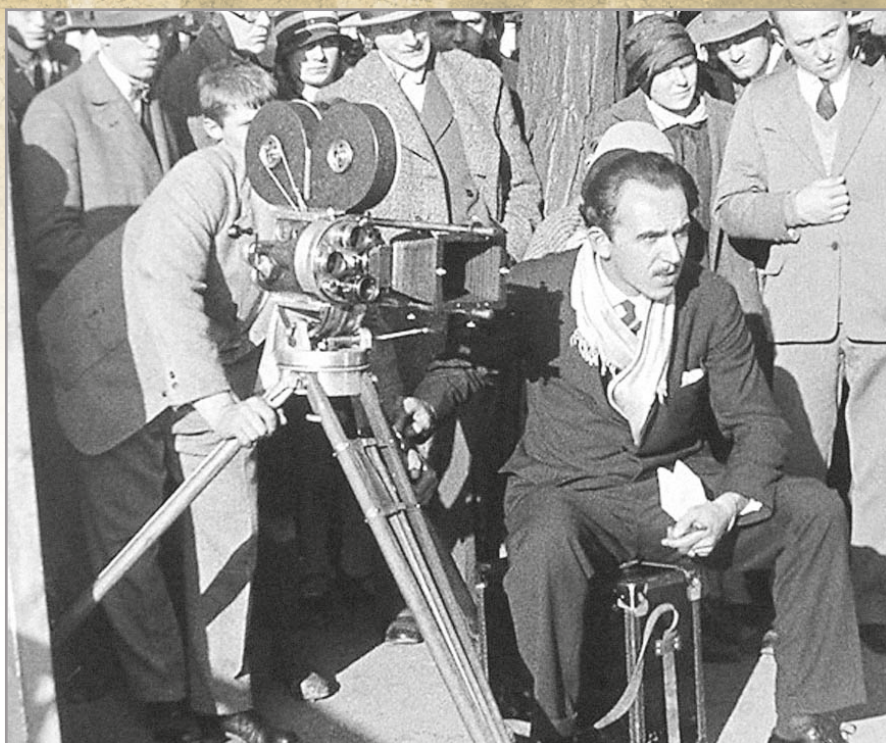
rovi Františku Čápkovi poskytl veškerou přípravu, kterou filmový tvůrce potřebuje, za to si ho ale zavázal pro budoucí exkluzivní spolupráci. Čápk pro Havlovu společnost pak natočil ceněné a populární snímky *Ohnivě léto*, *Babička*, *Noční motýl* nebo *Jan Cimburá*. Podobně tak i mladinkému

Otakaru Vávrovi Havel vyjednal asistenci u francouzského režiséra Juliána Duviviera, který ve studiích v roce 1936 točil a Vávra pak na oplátku pro A-B natočil kinohity *Panenství*, *Cech panen kutnohorských* nebo *Dívka v modrém*.

Vznikl zde kontroverzní film *Extase*, který kritizoval samotný papež

► Jeden z nejpůvodnějších filmů první republiky bylo dílo režiséra Gustava Machatce s Hedou Kieslerovou v hlavní roli. S příznačným názvem *Extase* šokoval obecnost erotickými scénami – kritizoval ho samotný papež Pius XII. a Adolf Hitler ho zakázal promítat

❑ **Byť se to nezdá, na Barrandově tehdy byla nejlepší technologie. Využíval ji i na snímku režisér Martin Frič**

Stovky sudetských kin připadly nacistům.

Ztráta a krach

Jenže ten nejhorší pád měl teprve přijít. Havel se stále hlouběji propadal do dluhů. A pak, v březnu 1939, došlo k okupaci. V červnu začaly v nově vzniklém protektorátu platit norimberské zákony. Česká kina povinně promítala německé propagandistické týdeníky. Miloš Havel se ocitl v těžké situaci, potřeboval práci pro své ateliéry. Chtěl, aby nadále vznikaly české filmy.

Gestapo si na něj došláplo plnou silou 14. června 1939. Vedoucí filmového referátu v oddělení kulturně-politických záležitostí v Úřadu říšského protektora Hermann Glessgen mu po prohlídce bytu a výsleších oznámil, že jeho společnost A-B bude arizovaná. A to přesto, že se s členem vedení Oswaldem Kosekem, který byl židovského původu, Havel rozloučil už den po příchodu okupantů 16. března. Následovalo dlouhé a vyčerpávající vyjednávání, během kterého nacisté nutili Miloše Havla k prodeji nadpoloviční

většiny akcií jeho filmové společnosti. V roce 1940 filmový magnát kapituloval. Původní česká společnost A-B zanikla. Na její místo nastoupil už ryze německý Pragfilm začleněný do filmového koncernu UFA. Barrandovská studia prakticky celá připadla nacistům. Po jejich chodbách se procházelo gestapo, v ateliérech se přednostně točily německé filmy, které musely opustit berlínská studia, ohrožovaná stále častějšími nálety spojeneckých letadel.

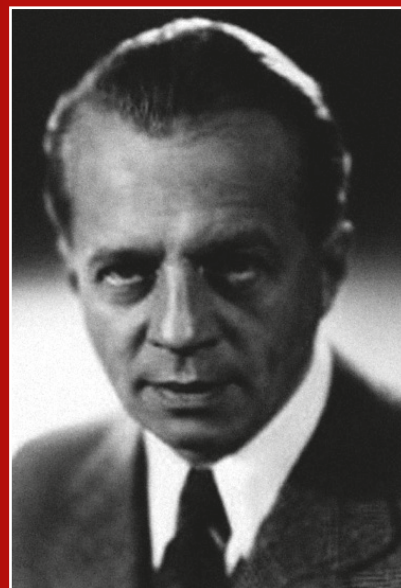
Byly to i barrandovské ateliéry, o které se zuřivě bojovalo během pražského povstání v květnu 1945. Shořelo při tom několik dřevěných budov, výrobu to ale nijak nenarušilo. Miloš Havel odtud ale žádné dobré zprávy nedostal. Už v roce 1944 totiž čeští levicově orientovaní filmaři exilové vládě do Londýna odeslali dopis, ve kterém žádali znárodnění studií. Prezident Beneš těmto požadavkům svým dekretem č. 50, který vstoupil v platnost 28. srpna 1945, vyhověl.

Někdejší filmový magnát Miloš Havel po válce odešel do německého Mnichova, odkud se do vlasti už nikdy nevrátil. Jeho Barrandov se vším svým vybavením se roku 1948 stal nejdůležitější základnou znárodněné kinematografie.

➤ Alžběta Nagýová

NEPOVEDENÝ ZÁBOR

Pouhý den poté, co na okleštěné československé území vstoupili nacističtí okupanti, tedy 16. září 1939, se zástupci českých fašistů pokusí Barrandovských ateliérů zmocnit. Miloš Havel je mimo Prahu. Generál Radola Gajda hned ráno posílá barrandovského asistenta režie Josefa Krause, aby se svými spolupracovníky připravil o funkci ředitele studií Lavoslava Reichla a aby propustil i další židovské zaměstnance ateliérů. Když Kraus neuspěje, vysílá Gajda dalšího dlouholetého člena Národní obce fašistické dr. Ing. Zdeňka Zástěru, spolu s režiséry Václavem Binovcem a Ladislavem Bromem. Trojice si svolá všechny zaměstnance a oznámí jim arizaci pražských filmových podniků a kin. Binovec kolegům káže: „*Doufám, že si budeme dále kulturně vládnouti sami, tak jak nám říšský vůdce Adolf Hitler přislíbil, že zůstaneme svébytní... Český film se bude i nadále vyrábět, ale budou ho vyrábět ti, kteří se zde narodili. Češi, které všichni známe, a ne cizáci Židé...*“ Miloš Havel si nenechá líbit ani to: „*Když jsem byl o tomto zákroku telefonicky informován, dal jsem si zavolat k telefonu ing. Zástěru, s důrazem jsem se mu ohradil proti jeho postupu a vykázal jsem je z továren. Mé výzvy jmenování uposlechli a tím byl případ ukončen.*“ Čeští fašisté musejí z kopce potupně odtahnout. Prozatím...

❑ **Václav Binovec, krom toho, že pomáhal obsadit ateliéry, dokonce napsal udavačský list na své kolegy. K nacistům se nedostal jen díky jinému kolaborantovi – Moravcovi**

Když byl kabaret SPOLEČENSKOU UDÁLOSTÍ

Kdyby prostitutky a šantánové tanečnice z dob první republiky mohly promluvit, jaký příběh by asi vyprávěly? Skutečně byly jejich životy plné vášně, slávy, sexu a peněz? Byl to zcela jiný svět než zábavní kabarety, kam se chodilo s manželkou za zábavou i v těch chvílích nejtěžších

Rozdíl mezi šantánem a nevěstincem tvořila za první republiky jen velice tenká hranice. Tu hranici většinou představovaly jedny dveře kryté závěsem z rudého sametu, který rozdělával budovu na poloviny. Zatímco v přední části se vesele tančilo a ukazovaly se nožky, v zadních pokojích se o to veseleji souložilo a ukazovalo se úplně všechno.

Prostituce za první republiky

Říkali jim různě: kurvice, anka s čárkou, cajdrnožka, kočinda. Znamenány jsou i případy osobnějších oslovení, jako „moje chlupatá kapustička“. Dámy se možná smály, ale náš zákazník, náš pán. A u cajdrnožek z nejluxusnějšího pražského nevěstince na rohu ulic Josefovské a Rabínské to platilo dvojnásob.

Víte, že?

V první dekádě 20. století se o Ostravě mluvilo jako o městě, ve kterém slouží jako bordel každá druhá hospoda

▣ Tradice kabaretů u nás, na rozdíl od Německa či Francie, nebyla příliš silná, ale i těch několik významných scén mělo zásadní význam pro českou kulturu

Aby ne, když tu holka stála dvacetinásobek toho, co se platilo za pouliční animírky.

Život to nebyl špatný. Luxusní šlapka v salónu, když se umí ohánět, si může s klidem vydělat více než univerzitní profesor. A že některé se ohánět uměly. Dovolovaly svým klientům všechno, od omakání popelníčku přes štych ze zadu i zepředu až po hrátky s jinou dámou.

Dostatečným zapálením pro věc v kombinaci s precizní technikou provedení si dokázaly vydobýt mezi návštěvníky nevěstince velkou osobní popularitu. Jen nesměly být příliš hubené. Tehdejší vkus fandil více dámám nad sto kilo a pyšníci se rozložitým dekoltem. I to ovšem patřilo ke konkurenci, která mezi amazonkami veselosti často panovala.

▣ Každá registrovaná prostitutka musela mít vlastní zdravotní knížku. Zákazníci to jistě ocenili

Před policií opatrně...

Na ulici, kde svou kariéru cajdrnožky začínaly, byly poměry daleko horší. Prostitutky měly zakázáno své zákazníky lovit oficiálně. Nesměly se svůdně oblékat, výrazně líčit, ani na své potenciální kunšafy pokřikovat. Musely se chovat nenápadně, neboť policie jim šla neustále po krku. Mnohé z pouličních zběhlic si pomáhaly při shánění kšeftů různými srdcervoucími historkami o ztracených klíčiích nebo přísném otci, který je vyhodil z domu. Ačkoliv podobné historky od žen, které už dávno překročily čtyřicítku, ve dvou případech dokonce i šedesátku, zněly dost podivně. Některé se proto pro větší autentičnost začaly uchylovat k ukazování svých předností za oknem svých domů.

Policie sajtky rela-

Po válce
bylo v Praze
dva tisíce
registrovaných
prostitutek

tivně tolerovala, samozřejmě pouze při dodržování jistých pravidel. Povinná registrace na úřadech byla jednou z nich. Po válce bylo v Praze registrovaných asi dva tisíce prostitutek a dvacet nevěstinců. Podle neoficiálních odhadů jich však mohlo nelegálně fungovat dvakrát více.

Postupem času si některá kurvika dokonce i navykla s policií spolupracovat. A to dokonce ve více než jednom významu. Stalo se, že mnoho

☒ Zpočátku kabaret nezaměstnával profesionální tanečnice, ale obyčejné služky a nevěstky, které si takto přivydělávaly na živobytí

z těch, které nejdříve sloužily detektivům jako informátorky, začaly těm samým policistům sloužit jako jiný zdroj obživy. Jeden z nejvyhlášenějších bordelů založil bývalý detektiv, vážený pan Leopold Frýdman.

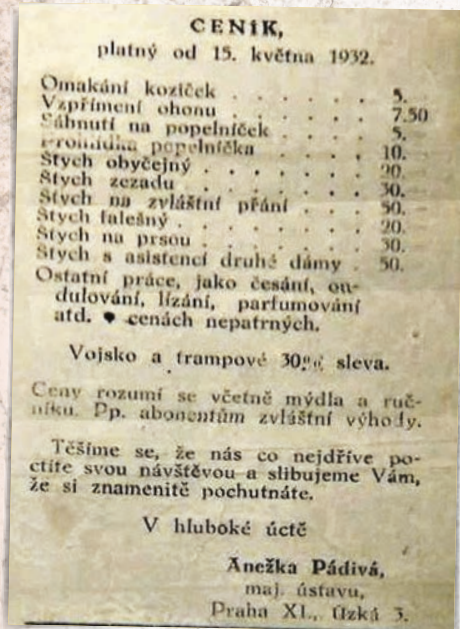
Prostitutka se však nepovažovala za nositelku zkázy civilizace, rozvracečku bohobojných rodin či kněžku neřesti. Za to poslední možná trochu ano. Svou profesi ovšem vnímala také za zdroj kulturního obohacení společnosti. Vždyť nevěstince nebyly jen hnízdem hříšného pelešení, ale také místem pro společenská setkávání.

Do nevěstince za práci

Třeba v podniku U Červeného páva byl slavný skladatel Gustav Mahler pravidelným hostem. A to ne kvůli omakávání kozíček či prohlídkám popelníčku. Chodil tam komponovat ty svoje slavné symfonie. Seděl celé hodiny v jejich japonském pokoji

☒ Tonka Šibenice se stala prvním českým zvukovým hraným filmem

❑ Kolik stály jednotlivé poskytované služby? Záleželo i na kvalitě podniku

a pochvaloval jsi, jak ho tam jiní neruší. A nebyl jediný. Do nevěstinců chodili za společností také další velikáni české kulturní scény, od Fráni Šrámka přes Jana Nerudu až po Egona Kische.

Navzdory ptačímu názvu vážení pánové chodili k Pávovi lovit kamzíky. A to ne jen tak ledajací pánové, ale ti nejvyšší státníci. Třeba kancléř Otto von Bismark měl kamzíky velice rád. Prý s nimi dosahoval těch nejvyšších vrcholů. Za jedním zlatovlasým kamzíkem tam chodil také následník rakousko-uherského trůnu František Ferdinand d'Este.

Mnohé prostitutky se dokonce staly slavnými. Jména jako Černá Mary,

Tonka Myš fórová nebo Studentská Líza se objevily právě v dílech oněch výše zmíněných pánů. O Tonce Šibeni- ci dokonce pan Kisch napsal povídku, ve které splní Tonka poslední přání odsouzence a stráví s ním noc před popravou.

Kabaret v Terezíně

Terezín nikdy nebyl předurčen jako židovské ghetto. Přesto si toto původně vojenské město, založené císařem Josefem II. už v 18. století, nacisté zvolili jako dějiště pro jeden z nejkruťějších a zároveň nejdůmyslnějších podvodů druhé světové války.

Město, které údajně Hitler věnoval Židům, se výrazně odlišovalo od všech ostatních židovských ghatt. Důvodů bylo hned několik. Jedním z nich bylo samotné složení obyvatelstva, které tvořily především zasloužilé a z různých důvodů významné židovské osobnosti.

Do Terezína byli lákáni nacistickou propagandou, která jim slibovala výletní letovisko či lázeňské městečko bohaté na lékařskou péči i společenský život. Mnozí Židé si do zavazadel pakovali večerní šaty, malé kloboučky s peřím, rukavičky, aby na večerní promenádě vyhlíželi dostatečně reprezentativně.

Když člověk ztratí humor, tak je mrtvý

❑ I v těžké době na těžkém místě se našel prostor pro radost. Autor Leo Haas, Kabaret na dvoře

Správu ghetta měli na starosti samotní vězni. Město navenek muselo působit co nejvíce nenápadně. Byla tam zřízena fungující pošta, banka a dokonce i policejní oddělení. A postupem času také vlastní kabaret. Tamější kulturní program byl veliký úspěch a to navzdory faktu, že vystupující museli být v neobvyklé míře a s neobvyklou intenzitou přeošazováni.

Veškerá představení v Terezíně původně probíhala tajně na půdách ubyto-

ven, protože nacisté považovali soudobé umění za zvrhlé – „die entartete Kunst.“ Později Židé zjistili, že jejich kulturní vyžití Němcům nepřekáží o nic víc než jejich samotná existence. V městečku se

proto postupem času rozvinula bohatá kulturní scéna.

Nacházela se tam opera, divadelní soubor, kabaret, recitační kroužek, koncerty, loutkové divadlo, dětský soubor a dokonce i dětská opera.

Římští císařové kdysi tvrdili, že lidem se musí dát chléb a hry, přičemž důležitost toho druhého mnohonásobně převažovala význam prvního. V Terezíně toto pravidlo platilo dvoj-

❑ Celetnou ulicí se na přelomu století navzdory nelibosti zdejších obyvatel producovaly četné prostitutky a lákaly potenciální zájemce

❑ Některé dámy se nabízeily přímo ve vlastních oknech nebo dveřích

**Víte,
že?**

Už v šestnáctém století napsal vážený Daniel Adam z Veleslavína: „Kurva je ženská, která z ouplaty, ze mzdy nebo zisku se propůjčuje buď jednomu, od něhož se živí, nebo každému krásu svou za peníze prodává“

násob. Židé byli ochotni za lístky na koncert dát poslední kousek chleba. Hlad po kultuře byl často větší než po chlebu. Mnoho diváků dostávalo den před vystoupením lístky do transportů. Na koncert přicházeli s vědomím, že dané vystoupení bude posledním v jejich životě. To atmosféře v sále dodávalo zcela nový rozměr. Často se stalo, že i samotní dozorcí plakali na konci představení dojetím.

Ačkoliv nacistická propaganda židovských vystoupení hojně využívala, samotným účinkujícím život nijak neusnadňovala. Ba naopak, veškerá

představení podléhala velmi silné cenzuře. Nacisté navíc Židům neposkytovali noty, scénáře, ani hudební nástroje. Veškeré tyto předměty přiváželi svým kolegům Židům z nových transportů. Hudební nástroje často nahrazovali v kufrech nově přichozích vězňů jině, z praktického hlediska důležitější věci.

Divadlo na dvoře

Repertoár terezínského kabaretu zahrnoval všemožná představení, od malých loutkových představení, která

si spontánně k rozptýlení napsala skupinka dětí, až po kusy původu daleko serióznějšího.

Vězňům kabaret sloužil především jako jedna z mála možností reflexe sebe i života, jež jim pobyt za zdmi terezínské pevnosti přináší. Ze začátku se jednalo pouze o projevy jednotlivců, později se díky šťastným náhodám a dobré vnitřní organizaci dařilo natrénovat i kusy skupinové.

Ačkoliv v kabaretu se hrály i kousky tradiční, velký prostor byl věnován tvorbě vlastní. Židé se v tvorbě pokoušeli vidět skutečnost a zároveň ji s úsměvem zlehčovat. V této mentalitě vznikaly převážně hry úsměvně vyzdvihující určité momenty z běžného života v táboře. Mezi takové patřil například **příběh o termosce, o níž majitelka opakovaně přichází**. Další scénky se nesly v duchu komunální kritiky. Autoři v nich zesměšňovali židovskou stráž, samosprávu, dobré živobytí kuchařů či jiné, podivné, nově vznikající hierarchie.

Scénky se nacvičovaly a vznikaly v náladě, kdy z Terezína každý den odjížděly desítky transportů do Osvětimi, Treblinky a jiných koncentračních táborů. Cíl kabaretu byl jasný, alespoň na dvě hodiny denně se pokusit o to, aby osazenstvo městečka mohlo na to všechno zlo a smutek zapomenout.

Za pomoci absurdních situací chtěli tvůrci nechat okolní svět přestat existovat. Vše, co je nereálné ve skutečném životě, se na scéně kabaretu proměnilo v možnou pravdu. Absurdní situace a nejhorší myšlenky alespoň na okamžik nenahánějí hrůzu, ale posouvají se na umělecké scéně do jiné roviny. Do roviny smíchu. Přesto, anebo snad právě proto, se hlavním mottem terezínského kabaretu stalo heslo: Protože když člověk ztratí humor, tak je mrtvý.

➤ **Adéla Klečková**

DROGY první republiky

Drogy hrály v dějinách nejrůznější úlohu. Za první republiky se staly i otázkou módy a luxusu. **Alkohol, cigarety a kokain měly ve vyšší společnosti své pevné místo**

V jedné z vyhlášených pražských kaváren pod lustrem z jabloneckého broušeného skla sedí v rudých plyšových křesílkách elegantní pár. Protože se píše rok 1926 a veřejnost ještě není seznámena s ničivými účinky nikotinu na lidské zdraví, oba rozkošnický potahují ze svých cigaret, což celé scéně dodává na klasické eleganci.

Stačí nepatrné pokývnutí módně napomádované hlavy, aby se u dvojice zjevil číšník v dokonale čistém a vyžehleném bílém sáčku a vyleštěných botkách. Pod podávaným účtem na stříbrném podnose se diskrétně skrývá pytlík obsahující malé množství bílého prášku, jehož účel je stejně výmluvný jako úsměv vrchního. Mladý gentleman vyndá ze své portmonky částku,

DROGA NA PŘEDPIS?

I mezi prominenty se sem tam našel nějaký ten šकुdlil. Režisér Otakar Vávra ve svých pamětech popisuje potíže, do kterých šetření prý dostalo herce Sašu Rašilova staršího. Ten se **pokoušel vymocit si u pražských lékárníků kokain na falešný předpis**. Bystrému farmaceutovi byl však pofidérní recept na první pohled podezřelý a podvod téměř okamžitě odhalil. Na spořivého herce zavolał policii a Rašilov se musel potýkat s legálními důsledky svých nelegálních počinů.

KDO NEMÁ NOS V HLÍNĚ, MÁ HO V KOKAINU

Slabost pro bílý prášek však nebyla doménou pouze omezené skupiny dekadentních prominentů. Z lidové tvorby první republiky lze odvodit, že kokainu bohatě užívala i široká veřejnost. V jedné z dobových písniček se zpívá: „Kdo nešňupe dneska hlínu, ten holduje kokainu.“

Dostupnost kokového prášku dokazuje také kauza z roku 1937, která se nakonec dostala až na půdu parlamentu. Poprask

způsobila smrt sedmadvacetileté poštovní úřednice Marie Langerové, která v nemocnici zemřela na předávkování se kokainem. Kromě jednoho z dílů Hříšní lidé Města pražského inspiroval případ také prvorepublikového poslance Aloise Hůlu k vyhlášení křížového tažení proti milovníkům kokainu. Pod jeho vedením začaly úřady zjišťovat počty uživatelů kokainu v Praze a uvalovat na jeho prodejce i uživatele daleko přísnější tresty.

Víte, že?

Kokain nezpůsobuje fyzickou závislost, ale psychickou. Průmyslově jej začali vyrábět Němci už v roce 1862. Jeho užívání jako drogy je nelegální, ale občas se stále ještě užívá jako anestetikum.

kteřá i po odečtení útraty výrazně převyšuje to nejtědřejší spropitné.

Výnosný byznys

Dělat číšníka za první republiky se zkrátka oplátilo. Personál se nemusel spoléhat pouze na skromná dýška nevděčných hostů. Pokud byl vrchní dostatečně podnikavý, mohl si sehnat na tehdejší poměry docela slušný vedlejší příjem coby drogový dealer.

Raný drogový byznys nabízel skutečně velký potenciál. **Jen po Praze se procházelo přes dvanáct tisíc kokainových labužníků a drogová policie neexistovala.** Až teprve v roce 1928 vznikla první Ústředna pro potírání nelegálního obchodu s omam-

✓ Ani vláda, ani policie do boje proti drogám příliš neinvestovaly. Také proto, že se mnoho nevědělo o jejich škodlivosti

nými prostředky a i ta měla policistů, že by je na prstech jedné ruky spočítal. A to ta ruka mohla mít jen čtyři prsty.

Ani tresty pro usvědčené milovníky narkotických lahůdek nebyly nějak závažně vysoké. Dalo by se dokonce tvrdit, že byly nízké

jako morálka v pojízdném nevěstinci u česko-německých hranic. „**Tresty za obchod s omamnými jedy jsou poměrně nepatrné, takže nelze užíti odstrašující metody a potrestati dopadené viníky exemplárně,**“ postěžoval si policejní komisař Jaroslav

Švejnoha v dobové příručce Systém kriminalistického vzdělání.

Prvorepublikové hvězdy se slabostí pro sněžné radovánky byly schopné za své bílé hobby platit slušné sumičky. Mohly si to dovolit. Mezi nadšené uživatelky kokainu prý patřily i největší osobnosti stříbrného plátna jako Lída

„Mistře, to jsem ani netušila, jaké vy jste prase!“

Baarová, Adina Mandlová nebo třeba Ljuba Hermanová.

Na druhou stranu zdravotní kokain za dvanáct korun za recept by k podobnému přečinu nejspíš zlákal nejednoho počestného občana. Koupě nelegálního kokainu vyšla o něco draž. Droga se sem pašovala z Německa, kde ji ve velkém a zcela v souladu se zákonem vyráběla leverkusenská firma Bayer.

Ani jedna z výše jmenovaných hvězd však ani po kotníky nesahala nejslavnějšímu českému narkomanovi stříbrného plátna.

✓ Hugo Haas s Olgou Scheinpflugovou – manželkou Karla Čapka – prožil krátký románek. Přesto zůstal přítelem spisovatele

Víte, že?

O popularitě drogy mezi mladými svědčí školní věstník z roku 1924. Ten radí profesorům, co se studenty, kteří od tanečnic na vysokých podpatcích a prostitutek kokain kupují a užívají.

Sněžný král Hugo Haas

Gumové pneumatiky z Baťovských továren kvílí po kočících hlavách dláždících Národní třídu. Ani silný noční vítr neublíží jeho silně napomádanému účesu. Pod kapotou mu uhání úctyhodných 20 koní, po boku má krásnou mladou herečku ochotnou pro roli v jeho novém filmu udělat naprosto cokoliv. Pod nosem mu stále ještě ulpívá bílý prášek, který k němu podle Otakara Vávry patří stejně neodmyslitelně jako typická bílá šála.

Kráska po jeho boku spolu s mořem vypitého koňaku a šampaňského mu dodávají na kuráži. Žene se nespoutaně barrandovskými terasami dál až na Slapy. Proč by také ne, policistů bylo za první republiky pomálu a balónky detekující množství alkoholu v krvi vynalezl jakýsi Američan Robert Borkenstein až v roce 1953. Za volantem se cítí jako král. Sněžný král Hugo Haas I.

Podobně podle vzpomínek pamětníků mohl vypadat jeden z legendárních večírků legendy pražské kokainové scény, hvězdy stříbrného plátna

a nejslavnějšího českého prvorepublikového narkomana Huga Haase.

Mezi kulisami barrandovského studia nebylo žádným tajemstvím, že mistr holduje kokainu také kvůli jeho sexuálně stimulačním účinkům. Haas měl (možná díky bílé droze) pověst největšího kance na Barrandově. Na Haasovu náruživost vzpomínají i herečtí kolegové Voskovec s Werichem, kteří ve své korespondenci zmiňují památnou historku s jistou ženou. Ona dáma se zálibou v dlouhých černobílých filmech a krátkých románcích s jejích protagonisty během aktu sdělila světu idolu památnou větu: „Mistře, to jsem ani netušila, jaké vy jste prase!“

Ve svých divokých chvílích se mistr nezastavil před nikým a ničím, Karla Čapka nevyjímaje. Bez jakéhokoliv

jevu posvátné bázně vůči spisovatelovu géniu využíval Čapkových častých služebních cest k souložení s Čapkovou ženou Olgou Schneipflugovou.

Také Haas rád využíval rozšířené nabídky služeb pražských číšníků. Kokain pro své divoké večírky si zpravidla obstarával osobně. Svého nejspolehlivějšího dodavatele měl ve slavné Hunkově restauraci.

Sněžný král znal svou míru

Nelze však tvrdit, že by byl Haas na kokainu nějak těžce závislý. O velkou část jeho odstrašující pověsti se postarala až nenávistná komunistická pro-

V Praze
zkusilo
kokain
12 000 lidí

KONEC KVALITNÍHO KOKAINU V ČECHÁCH

Dílo zkázy kokainové éry dokonaly světové války. A co nezvládli nacisté, dokončil komunistický teror. Po roce 1948, kdy se mezinárodní obchod s drogami opět plně obnovil, se Česko stalo z cílové destinace pouze zemí tranzitní. O prodej drog nebyl do naší kotliny zájem hlavně kvůli obtížně směnitelné koruně.

V šedesátých letech objevili uživatelé drog, jak zneužít k výrobě narkotik volně dostupné léky jako například Mepobamat. Z Česka se postupem času stala chemická laboratoř Evropy a hlavní dodavatel pervitinu do zahraničí. Prvorepubliková velkolepá era kokainu byla definitivně ztracena.

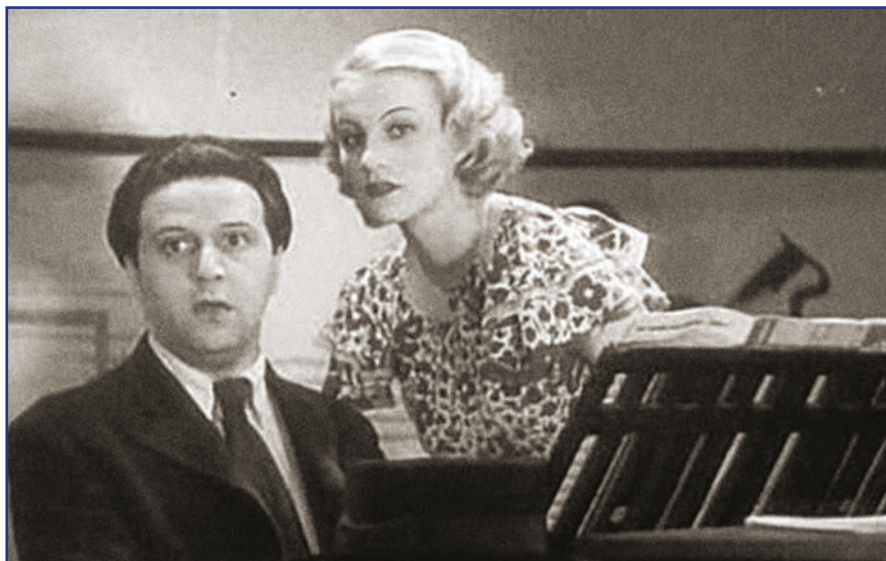
paganda, která Haasovi ještě dlouhé roky vyčítala jeho buržoazní emigraci do USA. Podle slov svých hereckých kolegů měl slavný milovník bílého prášku svou zálibu zcela pod kontrolou. „Bylo by chybné si myslet, že Haas byl na kokainu nějak nezdravě závislý. Kdyby tomu tak bylo, tak by nemohl být jedním z největších profíků své doby. Drogy mu nikdy nezasahovaly do práce. Bylo to jen občasně povyražení, nic patologického,“ vzpomínal Vávra.

Kariéru profesionálního milovníka Haasovi na rozdíl od mnoha jeho prostopášných kolegů neukončila smrt zapříčiněná pohlavní chorobou, ale manželství. K oltáři ho nakonec dotáhla vytrvalá baletka, Švýcarka pocházející z ruské šlechty, Marie Bibikoffová, kterou s Haasem seznámil Jan Masaryk. Mistr vymyslel švýcarskoruské tanečnici familiární přezdívku Bibi a ona si vymyslela, že si ho vezme.

Začátek manželství s Bibi znamenal pro Haase konec jeho kokainového období. Čerstvě poté, co se k němu nastěhovala, našla baletka v Haasově koupelně podivný bílý prášek, vzpomíná o desítky let později. „Co to je, nějaký prací prášek?“ zajímala se. „Ne, to je kokain, to jsem kdysi bral. Vyhod to, prosím, do záchodu,“ vysvětlil jí Haas. A víc už se prý u Haasů o kokainu nemluvalo.

> Adéla Klečková

Život je pes. Tak se jmenoval film, ve kterém hráli Adina Mandlová s Hugem společně. V kokainových chvílích měli ale život o hodně příjemnější...

ALKOHOLISMUS za Masaryka

... a pili spolu šťastně až do smrti. Tak nějak vypadá česká obdoba happy endu. **V zemi s největší spotřebou alkoholu na obyvatele na světě vyznívá slovo abstinence téměř jako provokace.** Přesto se i v naší kotlině čas od času najde idealista, či několik, kteří se pokusí myšlenku střízlivosti zpopularizovat

Mezi takové snílky patřil první československý prezident Tomáš Masaryk. V roce 1901 vystoupil se svým projevem na 8. Mezinárodním protialkoholním sjezdu ve Vídni. Tam se veřejně přihlásil nejen k abstinenci samotné, ale i k organizovanému protialkoholnímu hnutí. Ve svém spise „Sebevražda“ se zabýval právě škodlivými vlivy ethanolu. Vystihl vztah mezi alkoholem a pohlavní promiskuitou pádnou větou: „*Kde Bakchus topí, za kamny sedí Venuše.*“

NEFOTOGENICKÝ PREZIDENT

Masaryk byl členem svazu od roku 1929. Jednou byl pozván na zahájení pivovarnické výstavy. Připravený fotograf chtěl prezidenta zvětšit s půllitrem v ruce, nicméně štěstí neměl – prezident podávaný korbek ani nevezal do ruky, jen prstem prohrábl pěnu. Fotografie použil svaz jako pohlednici.

Leč Masaryk ve svých snahách o ostřízlivění národa neuspěl. Dalo by se však říci, že si z toho starý profesor vzal ponaučení, že do budoucna by měl své úsilí věnovat daleko střízlivějším projektům, a začal svůj mnohem úspěšnější boj za nezávislost Československa.

Stejně jako na mnoho dalších Masarykových myšlenek, také na jeho ideu abstinence navázali jiní. Boj proti alkoholismu neboli slovy profesora sociologie Břetislava Fousky **boj proti všeobecnému, hromadnému, dennímu zvykovému pití alkoholu v národě se všemi jeho většími či menšími zdravotními, sociálními a kulturními následky,** také dostalo organizovanou formu. Po celé zemi vznikaly nejrůznější uskupení bojující proti démonovi alkoholu.

Hlavní vůdčí silou svazu byla intelektuální elita v čele s profesorem Fouskou, která místo opíjení se samohonkou pofidérního původu i kvality bez odpočinku bojovala za naprostou abstinenci celého národa. Svaz byl mimořádně aktivní, pomocí besed, přednášek, výstav a hlavně stovek publikací informoval širokou

▣ **Význačný český chemik se kromě názvosloví věnoval i osvětové činnosti. Ve vědecké kariéře slavil úspěch větší veřejnost o škodlivosti opilectví.**

Stejně jako mnoho dalších revolučních myšlenek v naší historii idea abstinence přišla a zase odešla. Největší rozmach zaznamenala v období první republiky, hrůzy světových válek však touze po střízlivosti nepřály. Spíše naopak. Definitivní konec ČSAS přineslo potom období normalizace, kdy ještě stoupla průměrná spotřeba alkoholu v Česku a hnutí za ostřízlivění národa se definitivně rozpadlo. > **Adéla Klečková**

„Kde
Bakchus topí,
za kamny sedí
Venuše!“

Víte,
že?

V roce 1911 vznikla na území tehdejší Rakouské monarchie první protialkoholní léčebna. Podobný ústav pak působil v Československu od roku 1924.

Lesk a bída ČESKOSLOVENSKA

Ne každý byl Baťa, ne každý byl filmová hvězda. Pod pozlátkem horních vrstev vyvstává otázka: **Jak si žili obyčejní lidé v Československu?** Kolik si vydělávali zaměstnanci v běžných profesích?

Charita nebo nejrůznější útulky byly často jediným místem, kde se lidé alespoň najedli

Konec první světové války předznamenal začátek nové dějinné epochy. Nebyl to ale jen čas radostných setkání, návratu vojáků z fronty a hrdosti z nově nabyté svobody po vyhlášení Československa. Byly to i okamžiky sčítání ztrát a hledání schůdných cest pro existenci novorozeného státního útvaru. Národní i mezinárodní politika se vždy točila kolem peněz, a prakticky celá éra první republiky byla sledem hospodářských, měnových, pozemkových a sociálních reforem. Pro občany znamenaly tyto změny a zásahy jen další nejistoty. Důvěru v mladý stát navíc silně poznamenala globální ekonomická krize let třicátých. Rozhodně se tedy nedá prohlásit: „*Za Masaryka bylo vždycky líp.*“

Když skončila válka...

... a dozněly výstřely, bylo zapotřebí konsolidovat nový stát. Došlo na dočasné uzavření hranic, měnovou reformu. Pro Československo dopadla situace relativně dobře: Na našem území se totiž nacházelo 70–80 %

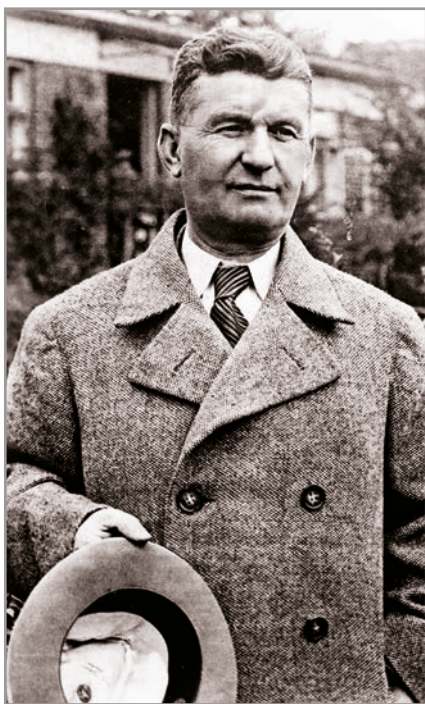
Víte, že?

.....
Proti hladu a bídě se stávkovalo i demonstrovalo. Srážky dělníků a chudiny s policií končily i smrtí protestujících!

VZHŮRU DO ROBOTY!

Císař Josef II. Habsburský sice 1. listopadu 1781 zrušil nevolnictví a 7. září roku 1848 zrušil Ferdinand I. poddanství a povinnost robotovat na panském, jenže na skutečnou vykonávanou pracovní dobu měla tato blahodárná a záslužná nařízení jen malý dopad. Lidé z fabrik pracovali pořád stejně tvrdě. Před válkou se v závodech s více než 20 zaměstnanci běžně pracovalo 11 hodin denně a horníci fáráli do dolů

na devítihodinové šichty. **Rokem 1918 proto vstupuje v platnost další pokrokový zákon o osmihodinové pracovní době (91/1918 Sb.).** Zaměstnavatelům tyto nové podmínky moc nevoní a snaží se je obcházet, jak jen mohou: v případě horníků se třeba do osmihodinové šichty započítává jen vlastní pracovní výkon. To, než se oblečete do mundúru a sjedete klecí do šachty, přece není práce!

☒ „V krizi je třeba pracovat dvojnásob a za každou cenu,“ tvrdil Baťa. Dosáhl postupně až naplnění podnikatelského předsevzetí, že „kde je kostel a četnická stanice, musí být také prodejna Baťa“.

průmyslových podniků celého starého Rakousko-Uherska. Možná nám chyběl vstupní kapitál, ale nikoliv výrobní prostředky. Horší to už bylo s pracovními silami. Těsně po válce vyskočil počet nezaměstnaných na 228 000. Přesně tolik přišlo o práci v důsledku neplatnosti válečných objednávek. Konzervy, vojenské uniformy nebo zbraně už nebylo zapotřebí vyrábět masově. Kvůli odtržení od monarchie došlo navíc ke zprerhání obchodních svazků s Rakouskem, Maďarskem a částečně i s Německem. Těžký zásah utrpěl zejména hutní a strojírenský

PRÁCE NA ČERSTVÉM VZDUCHU

Jednotit řepu, nebo ji sklízet pro cukrovar? Sbírat a sušit chmel pro okresní pivovar? Pomáhat v lese se sázením stromků, nebo se starat o dobytek na knížecím? To také byla práce pro vybrané. Stabilní zaměstnavatel a dobře odvedená práce byla zárukou, že se k sezónní brigádě v zemědělství dostanete i napřesrok. Mnohem častěji jste narazili jen na pomocné práce u sedláků, kteří by vás nejradši sedřeli z kůže. V roce **1919 vám za hodinu práce dali korunu.** A že to byl zápah. Zemědělství bylo také sektorem zaměstnanosti, kde se nařízení

o délce pracovní doby a zaměstnávání nezletilých nejvíce šidilo: práce se musí udělat dnes, čas nečas. **Stabilní zaměstnanec statku si přišel na 90 korun měsíčně, žena (dojíčka, krmíčka) na padesát.** Určitou výhodu představoval tzv. deputát. K odměně za práci totiž náležel i díl (podle domluvy) vypěstované zeleniny, vajčec nebo mléka nebo třeba palivového dřeva. O deset let později bylo lépe: Za den práce si muž vydělal kolem 20 a žena kolem 15 korun. Když jim pomohly děti, blížil se měsíční rodinný rozpočet osmi stovkám.

KOLIK SI VYDĚLAL HORNÍK

Horník z Kladna mohl v roce 1919 domů přinést měsíčně až 600 korun. Musel to být ale zatraceně dobrý havíř, protože **byl placen od váhy narubaného uhlí.** Pokud bylo nosné ložisko slabé, nebo pracoval pomaleji, jeho odměna byla poloviční. Menší peníze také přinesli ti, kteří nefarali do šachty, ale jen pomáhali: vyváželi materiál a hlušinu. Jejich odměna za měsíc osmihodinových prací činila jen kolem 150 korun. I proto se musela zapojit celá rodina: **paběrkování na haldě totiž mohlo přinést ženě desetikorunu za den a jejím**

dětem po pětikoruně. Celorodinný měsíční výdělek pak činil kolem jednoho tisíce korun. O deset let později, před nástupem krize, byla situace o něco lepší: na šachtě jste si mohli vydělat v průměru kolem 940 korun, zkušený předák kolem 1 200. Jenže už bez oficiálně zakázaného dětského výdělku. V konečném důsledku tak rodina hospodařila pořád s těmi samými penězi. Horník navíc musel s každým sestupem do podzemí počítat s rizikem, že na povrch už vystoupit nemusí, a že z něj pracovní úraz může udělat nezaměstnaného mrzáka.

průmysl, ale nezaměstnanost se dál šířila jako lavina napříč celým pracovním trhem. **Kromě lidí bez práce tu bylo 210 000 válečných invalidů, kteří potřebovali péči. A stále tu chybělo 385 000 párů mladých a silných rukou mužů, kteří na válečných frontách padli.**

Kolik váží koruna?

Kdo čekal okamžitou změnu k lepšímu, musel patrně v počátcích první republiky zažít hořké zklamání. V porovnání s rokem před válkou činily v létě 1919 dělnické mzdy jen 37,4 %! Cena zboží přitom neklesala, naopak – byla často až o 90 % vyšší. Docházelo přitom k paradoxní situaci: Nebylo pracovních sil, a přitom panovala nezaměstnanost. Muži i ženy

se hlásili prakticky k jakémukoli zaměstnání, ale ne vždy pochodili. Prodejci zboží museli vyrovnávat nedostatečné zisky vyšší cenou, čímž opět klesala schopnost prodat. Československo ale bludný kruh ekonomické krize díky výhodným půjčkám ze zahraničí prorazilo a do dvacátých let už vstupovalo jako relativně stabilní země, počítaná do první světové dvacítky.

Bylo mi trapně, že mám práci, když tolik lidí ji nemělo

Nůžky se rozevírají

Poválečné období chaosu vystřídala „stabilita a prosperita“ let dvacátých. Ve světě jsme byli považováni za desátou ekonomicky nejsilnější zemi! Jenže

Československo nepatřilo, pokud šlo o výdělek jednotlivců, mezi právě rovnostářské státy. V podstatě se s každým dalším rokem existence republiky více rozevíraly nůžky mezi nejbohatšími a nejchudšími. Chtělo se to umět narodit: **Pokud do sociálně slabší rodiny, tak vás pravděpodobně ani ta největší píle nevynesla na vrchol.** A z potomků prozíravě investujících boháčů se zatím stávali jen větší boháči. Sláva a lesk dvacátých let, jak nám je dodnes připomínají klasické černobílé filmy z Barrandova, byl svět vyvolených. Snad proto byly tolik oblíbené. Normální lidé u nich mohli snít o životě ve vyšší společnosti. **Průměrný dělník vydělal pětistovku měsíčně a nebyl s to uživit rodinu.** První republika byla také z hlediska zaměstnanosti rozvrstvena geo-

❑ **Bylo těžké žádat šéfa o víc peněz, když na ulici stálo tolik nedočkávkých nezaměstnaných**

graficky – v Praze bylo lépe a vydělávalo se více než na Podkarpatské Rusi, kde panovala bída a hlad.

Konec velkého snu

Ekonomická krize let třicátých byla studenou sprchou pro všechny. Ti bohatší však měli aspoň kde uschnout. V období mezi roky 1929–1934 poklesl obrat československého průmyslu o 40,4 %. Více postiženo už bylo jen Německo (41,8 %), Polsko (46,6 %) a Spojené státy americké (46,8 %). Skokově narůstal po-

čet nezaměstnaných. Ze 42 000 v roce 1929 na 291 000 (1931) a v maximu 738 000 v třiatřicátém. K armádě práce schopných, ale nezaměstnaných je také zapotřebí připočítat dva až tři miliony dalších lidí, kteří byli na práci svých nyní nezaměstnaných bližních závislí. **Se čtyřmi korunami podpory na den se vyžít nedalo.** Kromě této registrované nezaměstnanosti se navíc široce

rozmáhal fenomén polo-zaměstnanosti: zachování pracovního místa a odvádění práce bez nároku na mzdu, nebo za její zlomek. Jiří Voskovec popisuje, že velká hospodářská krize zapříčiňovala „*nový stud, nový druh zlého svědomí: pocit provinilosti zaměstnaného. Pamatuju se živě, jak mi v rostoucí*

KANCELÁŘSKÁ KRYSA

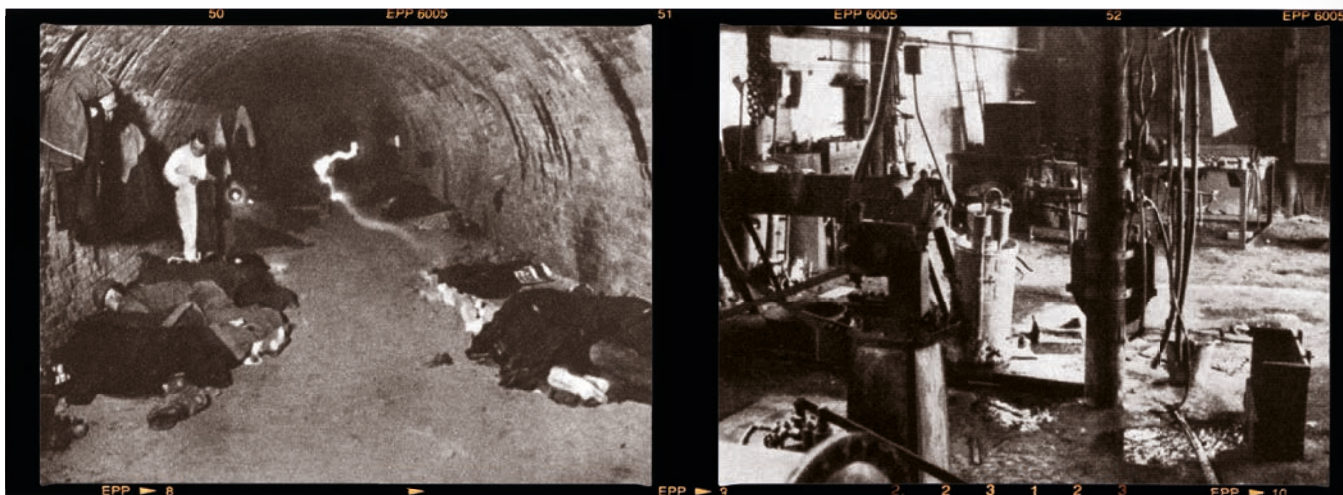
Jste pilný, obratný, nekuřák, abstinent? Nevybíráte si zálohy na slušné, jste dobrý počtář i kalkulant, máte vypsané elegantní písmo, šetříte papírem a inkoustem, přicházíte do práce první a odcházíte poslední? Máte obchodní rozhled, píšete na psacím stroji jakéhokoliv systému, znáte několik řečí? Pak hledáme právě vás! Přesně tak by mohl vypadat text inzerátu poptávající mladého úředníka. Dnes bychom řekli administrativního pracovníka či pomocného referenta úřadu. V roce 1919 se na takový post nedostanete bez známostí a přímluvy, výhodou ale je, že na něj můžete nastoupit hned po ukončení gymnázia. Za sérii splněných požadavků pak očekávejte měsíční mzdu okolo 260–300 Kč. Je tu ale slušná šance na postup. O deset let později už solidní úředník vydělává tisícikorunu měsíčně. V roce 1929 už činí průměrný úřednický plat 1 360 Kč. Nesmí vás ale znervózňovat, že **váš nadřízený bere skoro třikrát tolik, a vy děláte všechnu práci za něj.** Z platu nižšího úředníka se moc vyžít nedá: Bydlíte na svobodárně nebo v nuzném nájmu, existenčně vás musí podporovat vaši rodiče. Rodinu dokážete zajistit až jako úředník solidního postavení.

potopě nezaměstnanosti bývalo trapně, že mám práci.“

Zaměstnanecká pozitiva?

V letech 1918–1920 byly vydány různé předpisy: o práci dětí, žen, o placené dovolené, o ochraně minimálních mezd či kolektivních smlouvách. **Například po roce práce máte nárok na šest dnů dovolené,**

KOLIK CO STÁLO?

Velmi zhruba se dá říct, že jedna tehdejší koruna vydala za třicet současných.

Chléb – 3,40/kg
 Pivo – 1,45/0,5 l
 Pánská košile – 24,92 Kč
 Pánské boty – 100,83 Kč
 Jízdenka na tramvaj – 1,20 Kč
 Lístek do kina – 5 Kč
 Stríhání vlasů – 4 Kč

a po patnácti letech si už můžete dovolit každý rok osm volných dní. Ženy a děti do 16 let už nesmí vykonávat noční práce. U čtrnáctiletých byl stanoven maximální hodinový práh počtu hodin, které mohou pracovat, a zakázána byla práce dětí pod deset let věku. Respektive, mohly být zaměstnány „jen“ u lehkých prací v zemědělství a domácnosti. Co to ale znamenalo

♦ **Vitkovické železárny slavily největší rozmach v polovině čtyřicátých let. Po obsazení nacisty se staly součástí Říšských závodů a nakonec je znárodnili komunisté**

♦ **Když nebylo kde spát, vzali lidé zavědek čimkoliv**

v praxi? Že strusku od uhlí na haldě v Ostravě pořád přebíraly malé děti, jen koše s nasbíraným uhlím za ně odevzdaly jejich matky. Že děti dál do noci šily při petrolejce doma pantofle, ale „dílo“ odevzdávali jejich rodiče. A co je to vlastně ta „lehká práce v zemědělství“?

Typickým příkladem byla i práce nezletilých učňů: Dvě třetiny dne se „vzdělávali“ prací, třetinu pak odváděli dílo svému mistrovi. V konečném důsledku tak ale odpracovali až 84 hodin týdně. I když nikdo neměl oficiálně pracovat déle než 48 hodin týdně a termín přesčas byl ještě ne-

♦ **Během krizí se davy lidí přesouvaly po celém Československu. Před chudobou či jen za štěstím do bohatších oblastí**

♦ **Ztratil zaměstnání, neměli peníze, nic nekupovali, továrny se zavíraly a byli další nezaměstnaní**

známý, pracovalo se často mnohem déle. Protože i ta nejtěžší a nejne-příjemnější práce byla lepší než být nezaměstnaným. Těžko si stěžovat na nadřízené, když můžete dostat výpověď „na hodinu“, a na ulicích postávají desítky lidí bez práce. Konzerva-

tivní zastánci starých pořádků, kteří by za první republiky nejraději viděli ženu jen u plotny a kolem ratolestí, s nelibostí nesli jejich pracovní emancipaci. Ale neuvědomovali si už, že bez řádně zaměstnaných žen už nebylo ve dvacátých letech možné rodinu uživit.

► **Radomír Dohnal**

Benefity
 zaměstnanců?
**Nanejvýš osm
 dní dovolené
 za rok!**

PEPELKA MZDOVÉ ÚČTÁRNY

Na posty sekretářek, stenografistek a zapisovatelek **jsou ve dvacátých letech stále častěji nabírány ženy. Jsou totiž pečlivější, a přitom se jim platí polovina co mužům.** Zaměstnavatelé u výběrových řízení hledí nejen na profesní kvalifikaci, ale i na vzhled. Pohledná sekretářka je přece otázkou osobní prezentace podniku. Průměrná mzda žen v úřadech po válce činí okolo 150–200 Kč, v roce 1929 pak přibližně 840 Kč. Pořád je tu ale příslib toho,

že se do vás zakouká sám pan továrník. Ve filmech s Oldřichem Novým se to děje každou chvíli, ne? Jenže na každý lístek do biografu si musíte odkládat stranou. Pořád je to ale lepší než upocená dřina v prádelně za osm stovek ročně, nebo „výběrová“ dělnice z textilky. Ženy to s prací vůbec neměly lehké. Šance, že zaujmete solidní a dobře placené pracovní místo, je pochopitelně větší ve velkých městech než na na ztraceném venkově.

Zimní historické tipy

Máte rádi napínavé historické romány? Podlehli jste kouzlu audioknih v podání skvělých herců? Nebo chcete pobavit rodinu i přátele s některou z deskových her? **Našli jsme pro vás spoustu zajímavých tipů pod stromeček – pro dospělé i pro děti!**

VÝPRAVNÁ ENCYKLOPEDIE

R. G. Grant:
Bitvy: 5 000 let válčení

Válčení je stejně staré jako dějiny lidstva. Skvěle vybavená kniha je

uceleným a skvěle obrazově dokumentovaným záznamem mimořádného, avšak krvavého příběhu dějin válečnictví. Představuje nejen vyčerpávající kroniku legendárních bitev, slavných vojevůdců a pamětihodných činů, ale poskytuje i podrobné informace o používaných zbraních a dobové vojenské technice.

www.knizniklub.cz, 899 Kč

CESTA DO SHAMBHALY

K. Costner, J. Baird, R. Ross:
Cech objevitelů

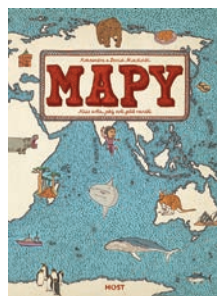
Tajná skupina dobrodruhů zvaná Cech objevitelů se vydává odhalovat tajemství, která leží za hranicemi známého světa. První kniha série se odehrává během 1. světové války a hrdinové v ní pátrají po zlatém městě z buddhistických mýtů. Než dospějí k ohromujícímu závěru, prozkoumají severní pól, pouště Mongolska i srdce Himálaje. Bravurní vypravěčský styl dokresluje detailní komiksově ilustrace.

www.knihyomega.cz, 599 Kč

SVĚTOVÝ BESTSELLER

Aleksandra a Daniel Mizielniński:
Mapy

Ilustrovaný atlas plný fascinujících detailů je oslavou rozmanitosti světa: od obrovských hor po malinké broučky a všeho mezi tím! Města, řeky i hory, zvířata a rostliny, významné osobnosti, historické události, symboly i národní jídla – přes čtyři tisíce obrázků vám představí, co je pro danou zemi typické. Kniha byla přeložena do 23 jazyků a bylo vydáno přes dva a půl milionu výtisků.

www.hostbrno.cz, speciální cena 424 Kč

Z RUDOLFSKÉ PRAHY

Hana Whitton:
Z paměti císařova antikváře

Když Lorenzo de Strada, synovec antikváře Jacopa de Strady, obdrží od strýce pozvání do Prahy, neváhá ani na okamžik a vydá se na cestu. Pražský dvůr císaře Rudolfa II. už dávno proslul po celé Evropě, a to zejména bohatými uměleckými sbírkami, které spravuje právě Lorenzo strýc. Mladík se však brzy seznámí i s dvorskými intrikami, a netrvá dlouho, než se ocitne v nebezpečí...

www.knizniklub.cz, 259 Kč

NAPÍNAVÁ AUDIOKNIHA

Peter May:
Ostrov Entry

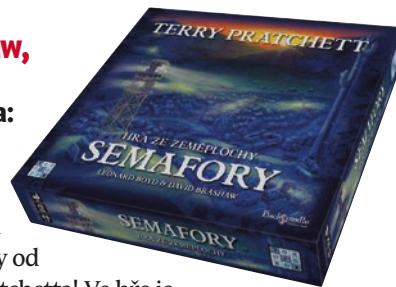
Příběh o vraždě ve skotské komunitě na kanadském ostrově, jehož

minulost souvisí s ostudnou kapitolou britské historie zvanou Vykližení Vysočiny. Na ostrově Entry žije asi sto obyvatel – nejbohatší z nich byl nalezen zavražděný. Vyšetřování se zdá být formalitou, jenže potom detektiv Sime Mackenzie potká hlavní podezřelou... Zvítězí profesní povinnost, nebo vlastní svědomí? Čte Jiří Dvořák.

www.onehotbook.cz, CD 329 Kč, download MP3 299 Kč

HRA ZE ZEMĚPLOCHY

D. Brashaw, L. Boyd:
Zeměplocha: Semafor

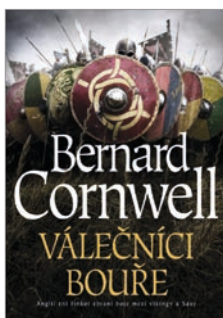
Desková hra ze světa Zeměplochy od Terryho Pratchetta! Ve hře je vaším úkolem odeslat ze světelných semaforů, určených k posílání zpráv, postupně jednotlivá písmena slova, což můžete dokázat přebarvováním kamenů. Zabránit vám v tom mohou protihráči akčními kartami nebo tím, že vám kameny opět otočí. Hra má hned několik variant, od kompetitivní přes týmově kooperativní až po sólo mód.

Hra pro 1–4 hráče od 8 let, doba hraní cca 30 minut
www.rexhry.cz, 899 Kč

BOJE VIKINGŮ A SASŮ

B. Cornwell:
Válečníci bouře

Slavný bojovník Uhtred je nucen rozhodovat se mezi svým rodem a loajalitou k saskému králi, mezi osobními ambicemi a povinnostmi ke své zemi. Ale ať se rozhodne tak či tak, celou zemi bude znít řinkot zbraní – jeho dcera je totiž ženou bratra vůdce vikinských nájezdníků. Náporu severanů, bojujících o dobrou půdu a drancujících bohatá opatství, je totiž schopen čelit jen Uhtred...

www.bbart.cz,
speciální cena 269 Kč

PIKANTNÍ PRŮVODCE

Martina Winkelhoferová:
Evropské panovnické rody v zrcadle svých skandálů

Specialistka na dějiny 19. století osvětluje trhliny ve fasádě životního stylu tzv. „lepší společnosti“. Noviny už tehdy plnily informace o sadistických vychovatelích, královských kurtizánách, marnotratných následnicích trůnu a rebelujících princeznách. Výsledek? Skandály, které otřásaly samotnými základy evropských vládnoucích dynastií.

www.knizniklub.cz, 299 Kč

DOBRODRUŽNÁ AUDIOKNIHA

Simon Scarrow: Pod znakem orla

Píše se rok 42 a ke II. legii, nejúdernější jednotce římské armády, dorazil

nový rekrut Quintus Licinius Cato. Spolu s centurionem Macronem musí v barbarské Británii splnit zvláštní úkol, díky němuž proniknou do tajů spiknutí, které hodlá svrhnout císaře... Dokonalá audiokniha pro všechny milovníky Cornwellových románů, kteří ocení jeho smysl pro detail a úžasný dějový spád. Čte Marek Holý.

www.audioteka.cz, MP3 249 Kč

LÁSKA VÁLCE NAVZDORY

Ayşe Kulinová:
Poslední vlak do Istanbulu

Mezinárodní bestseller oblíbené turecké autorky plný odvahy, lásky a dobrodružství. Dcera jednoho z posledních osmanských pašů Selva se zamilovala do pohledného židovského mladíka z vážené lékařské rodiny. Přes nesouhlas příbuzných se vezmou a odjedou do Paříže. Jenže poté vtrhnou do Francie nacisté a je čeká strastiplná cesta za bezpečím a svobodou...

www.hostbrno.cz,
speciální cena 297 Kč

PRO MALÉ ČARODĚJE

J. K. Rowlingová:
Harry Potter a Tajemná komnata

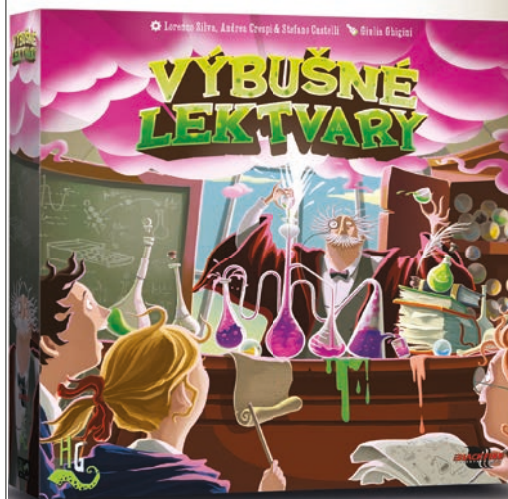
Nové vydání příběhů čarodějnického učně Harryho bohatě vypravené ilustracemi Jima Kaye. Harry, Ron a Hermiona se vracejí po prázdninách do Bradavic, jenže klid je v no-

vém školním roce rozhodně nečeká. Po mnoha letech totiž kdosi otevřel skrytou Tajemnou komnatu, z níž vychází neviditelný nepřítel. Po chodbách školy zůstávají ležet bezduchá těla studentů... Kdo je pachatelem těchto hrůz? Skvělé čtení pro děti od devíti let.

www.albatrosmedia.cz, 449 Kč

ZÁBAVA S LEKTVARY!

Výbušné lektvary

Složte coby studenti magických studií zkoušky z lektvarů! Vezměte si jednu přísadu z dávkovače a sledujte, jak se ostatní posunou dolů. Pokud se srazí kuličky stejné barvy, explodují... a vy si je můžete vzít a získat tak jejich kouzelnou sílu! Uvařte nejčennější lektvary a staňte se studentem roku! Hra s kuličkami je zábavná, má jednoduchá pravidla, originální herní mechanismus a krásné zpracování. Doporučujeme!

Hra pro 2–4 hráče od 8 let,
doba hraní cca 45 minut
www.blackfire.cz, 850 Kč

KDO ZABIL Aloise Rašína?

Při prvním československém ministru financí stála štěstěna tak dlouho v pozoru, až se unavila. **Vždyť smrti unikl hned několikrát!** Jeho vrah byl ale nakonec vytrvalejší než ochranná ruka osudu

Alois Rašín sám sobě předpovídal, že se dožije vysokého věku. Tak tomu v jeho rodině bylo ostatně běžné.

A on sám netrpěl žádnými zdravotními neduhy, naopak sršel energií. **Osudný se mu stal 5. leden 1923, kdy jej zasáhla kulka atentátníka.** Rašínovi tehdy bylo pouhých pětapadesát let. Jeho mimořádná kondice se projevila i při tak těžkém zranění, jako byl průstřel řady důležitých orgánů a poranění míchy, po kterém ochrnl. **Ještě téhož dne jej v podolské nemocnici operovali a lékaři museli konstatovat, že jeho stav je beznadějný.** Přitom smrt dokázal oddálit ještě po několik následujících týdnů. Zemřel 18. února 1923 na otravu krve.

S průstřelem řady orgánů a poraněním míchy přežíval ještě několik týdnů

Neúnavný atentátník

Mladistvý vrah Josef Šoupal si na nenáviděného politika počíhal hned třikrát. V prosinci 1922 postával před ministerstvem financí. Na poslední chvíli si však střelbu rozmyslel, když mu oběť zastínila jakási žena. Poté se snažil dostat do jeho bytu, kam jej však nepustili. Svůj záměr dotáhl do konce na začátku roku 1923. Toho chladného lednového rána na Rašína čekal před jeho domem v Žitné ulici číslo šest, až vyrazí do úřadu. Ve chvíli, kdy chtěl ministr nastoupit do auta, k němu Šoupal přiskočil a dvakrát na něj zezadu vypálil z pistole. První kulka fatálně zasáhla cíl. Druhá politika minula. Zatímco se Alois

✘ I když ministr v nemocnici umíral, poručil si doutník a víno a poslouchal žhavé politické novinky

ŠTASTNĚJŠÍ KOLEGA

Kromě trestu smrti za členství v Masarykově Mafi se Rašín dočkal ještě dříve dvou let žaláře ve vykonstruovaném procesu se spolkem Omladina, společně s **budoucím premiérem Karlem Kramářem.** Kramář sám později čelil atentátníkovi, kulku atentátníka Aloise Šťastného ale zastavila spona šlí.

✘ Rašínovi se dostalo velkolepého pohřbu, jeho vrah dožil v hořkém zapomenutí

Víte, že?**JEDINÝ PŘÍPAD**

Alois Rašín byl jediný český vysoký ústavní činitel, který v dějinách československé republiky podlehl atentátu.

Rašín skácel na zem, Šoupal se dal na útěk. Výstřely přivolaly policisty, kteří následně pachatele dopadli v průjezdu nedalekého domu. Mladík se dobrovolně vzdal se slovy „Pánové, všechno povím, proč jsem to udělal.“

Byli to legionáři?

Alois Rašín měl bezprostředně po atentátu o svém vrahovi pevnou, i když mylnou představu. „**Legionář, vidíte?**“, dotázal se při návštěvě pražského policejního ředitele Richarda Bienerta v nemocnici. Právě legionářům totiž nemohl přijít na jméno a oni jemu. Necelý měsíc před atentátem v projevu na zasedání mládežnické organizace Národnědemokratické strany pronesl: „*Jakmile se jen trochu rozhlédnete, uvidíte, že i lidé, kteří pokryli bezesporně svoje hlavy slávou, přišli do svobodného, mladého, v poválečných obtížích se nalézajícího státu, a nastavili ruku, řkouce: ‚Bojovali jsme za tebe, zaplat! Zaplat hotově, zaplat výhodami, privilegii ve svobodné, rovnoprávné, demokratické republice.‘ Tvrším, že tito všichni lidé, ať jest to, kdo chce, se zpronevěřili té první velké zásadě, na které stál náš národ a která mu také přinesla svo-*

„**Za lepší svět bez kapitalismu! A bez Rašína**“

bodu, že za to, co se dělá pro národ, se neplatí.“ Tato slova legionáře velmi rozčílila. Nikdo z nich si však účty s neoblíbeným ministrem financí se zbraní v ruce vyřizovat nešel. Skutečný vrah pocházel ze zcela jiných řad.

V hledáčku komunistů?

Šoupal sám sebe označoval za anarchokomunistu. Jeho skutečný terč neměl být Rašín jako osoba, ale celá Živnostenská banka, kterou reprezentoval. Alespoň v tomto duchu zněla jeho slova, která při soudním procesu četl obhájce: „*Mířil jsem na člověka, jenž šel tvrdě přes lidské hoře a slzy, ale chtěl jsem zasáhnout to, co reprezentoval: kapitalismus rdousící tisíce mých bratrů.*“ Šoupal také prohlašoval, že jej

nikdo k atentátu nenavedl. Kvůli svým radikálním názorům vystoupil už v září 1922 z KSČ.

Komunistická strana se od atentátu také krátce po něm distancovala.

Josef Šoupal pocházel z Německého Brodu z chudé dělnické rodiny. Vystudoval však obchodní školu

a získal poměrně lukrativní místo v pojišťovně. I když sám nebyl obětí Rašínových nepopulárních ekonomických reforem, už od raného mládí tíhnul ke komunistickým ideálům. **V době atentátu mu bylo pouhých devatenáct let, a tudíž jako mladistvý unikl trestu smrti.** Soud začal 4. července 1923 a Šoupal před ním odmítl vypovídat. Podle protokolu z policejního výslechu tvrdil, že chtěl Rašína jen zastrašit

RAŠÍNOVY REFORMY

Po rozpadu habsburského mocnářství stál **před Rašínem úkol vytvořit novou československou měnu a vést celou měnovou politiku** a ministr se jej zhostil se ctí. V rámci stávajících možností to byl obdivuhodný výkon, zejména proto, že část obyvatelstva reformu bojkotovala a rozhodně ne všichni byli s výsledkem ztotožnění.

a odradit od dalších politických kroků. „*Kdybych byl chtěl Rašína usmrtit, byl bych mířil na hlavu nebo na srdce. Má ruka byla pevná.*“ A Šoupalovi musíme přiznat, že měl skutečně pověst dobřého střelce. Odsouzen byl na osmnáct let, nakonec si však za problematické chování odseděl dvacet.

Bylo všechno jinak?

Krátce před smrtí začal Šoupal psát paměti. Podle nich se všechno seběhlo úplně jinak, než zaznělo před soudem. Za vším měla stát komunistická strana! **Na tajné schůzi v Německém Brodě atentát naplánovali už v září 1922 a pak losování rozhodlo, kdo jej provede.** Los padl právě na Šoupala. Proto také následně ze strany vystoupil, aby na ní nezanechal stín podezření. Později byl prý ostatními dotlačen k vykonání činu, aniž by o to sám stál. Co způsobilo tento myšlenkový obrat? Šoupal byl propuštěn z vězení po dvaceti letech žaláře do neslavné doby roku 1943. Jakmile válka skončila a k moci se postupně dostávali komunisté, ucítil svou příležitost. Chtěl do strany opět vstoupit a jako hrdinný likvidátor kapitalistického ministra doufal, že dveře bude mít všude otevřené. Strana však ani tehdy nestála o někoho, kdo by ji mohl zdiskreditovat. Šoupal si změnil jméno na Ilja Pravda a odstěhoval se do severočeského pohraničí, kde dožil jako bezvýznamný komunistický funkcionář. Zemřel v listopadu 1959, ve věku šestapadesáti let, zahořklý na celý svět.

➤ **Nadá Reviláková**

ALOIS RAŠÍN

Narodil se v Nechanicích jako deváté dítě pekařského mistra Františka Rašína 18. října 1867. Přesto dokázal vystudovat práva. Působil také v politice a ta mu vynesla první uvěznění po procesu s Omladinou v roce 1894. Odseděl si dva roky. Později vstoupil do Mladočeské strany a v roce 1911 se stal poslancem říšské rady ve Vídni. Další uvěznění jej čekalo za války. **Jeho působení v odbojové organizaci Mafie mu vyneslo dokonce trest smrti za vlastizradu!** V roce 1916 však zemřel císař František Josef I. A to Rašínovi nejspíš zachránilo život. Jeho nástupce Karel I. trest v lednu 1917 zmírnil

na dlouhý těžký žalář. A o půl roku později byl Rašín dokonce v rámci amnestie pro politické vězně propuštěn. **Alois Rašín se tak následujícího roku mohl stát jedním z pěti „mužů 28. října“, kteří vyhlásili samostatný stát.** V nové vládě zasedl jako ministr financí. Jeho mottem na tomto postu bylo „pracovat a šetřit“ a cílem silná koruna. Ta však měla i své stinné stránky. Jejím důsledkem bylo omezování exportu, krachy firem zaměřených na vývoz a tím pádem růst nezaměstnanosti. Snižoval také sociální dávky a platy ve státní sféře, což mu vyneslo mnoho nepřátel.

Jaký byl TATÍČEK MASARYK?

Pomníky či sochy našeho prvního prezidenta Tomáše Garrigua Masaryka stojí skoro v každé obci a je po něm pojmenováno nejvíce náměstí a ulic. **Ne vždy však byl obraz „tatička národa“ stejně dokonalý jako jeho slavný bílý oblek** a ne vše se o prezidentu Osvoboditeli ví tak dobře, jako že jeho otec byl panským kočím

❑ Pozdější premiér, sociální demokrat Václav Tusar, obstaral na sklonku roku 1918 ve Vídni pro Masaryka kočár Františka Josefa I., který císař používal na cesty po metropoli podunajské monarchie. Masaryk ho však odmítl. „Při jízdě vítající Prahou jsem použil demokratického automobilu, nechť se jet ve starém pozlaceném voze charakterisujícím dobu minulou,“ napsal o tom v knize Světová revoluce

proněmecky orientované skupiny. V roce 1881 založil časopis Athenaeum, v němž mu šlo především o objektivitu vědy, tedy odmítání české vědy na oslavu minulosti. Jedním z jeho prvních souborů za pomoci dalších podobně orientovaných kolegů, který podstoupil, se nazývá boj o rukopisy – zelenohorský a královédvorský.

Kolem roku 1886 zaútočil na nepravost argumentů, které se týkaly zastánců stáří těchto literárních památek. Samozřejmě, z okruhu Masarykových odborných nepřátel následovala ostrá kritika, někteří z nich ho dokonce označovali za zrádce obrozeneckých ideálů!

Budoucího prezidenta studenti vypískali z přednášky!

Kde máme prezidenta?

Když byla 14. října 1918 z Benešova podnětu ustavena v Paříži československá prozatímní vláda, jejím programem se stalo Masarykovo Prohlášení nezávislosti československého národa, ve kterém byly položeny základy nové demokratické republiky československé. Jelikož během války Masaryk v Čechách nebyl, zpráva o revoluci v Praze a o vzniku Československa 28. října 1918 jej zastihla až v Americe, stejně

LÁSKA KVETE V KAŽDÉM VĚKU

Masaryk navzdory svému věku a váženému postavení **vzplál milostným cítem k vdané poštovní úřednici a spisovatelce Oldřišce Sedlmayerové**, mladší od něho o třicet čtyři let (v době jejich seznámení jí

bylo čtyřiačtyřicet). V té době byl Masaryk již pět let vdovcem. Oldřiška mu učarovala svojí vitalitou a prý bytí nebyla mimořádně atraktivní, Masaryk v ní nalézal něhu a zájem i odpočinek od náročné prezidentské funkce. Tento „veřejný“ vztah ovšem měl zůstat „prvorepublikovým tajemstvím“. Masaryk později sám vztah ukončil.

Narodil se v Hodoníně 7. března 1850 jako syn panského kočího, který byl Slovák.

Matka byla Němka z okolí Hustopečí, což nebylo pro tuto oblast nic neobvyklého, protože v okolí byla početná enkláva německy mluvících lidí. Jako přesvědčená katolička mu usnadňovala pochopení víry, a i když se Masaryk později od náboženství odklonil, na ni nezapomněl. K tomu je snad třeba dodat, že už od dětství disponoval přirozenou mladickou statečností a sebevědomím. Na jeho cestě ke vzdělání ho intelektuálně i materiálně podporoval katolický kněz František Satora a na studiích v Brně sociálně citící katecheta Matěj Procházka. Díky nim zahájil a později úspěšně dokončil svou akademickou kariéru až k hodnostem nejvyšším.

Karlovy univerzity. Za zmínku jistě stojí to, že v této době uměl česky docela málo. Na každou přednášku či zprávu potřeboval českého glosátora, který mu opravoval chyby. Tuto

okolnost vysvětloval tím, že při pobytu ve Vídni nutně musel mluvit jen německy.

Pravdou je, že **Praha mu nebyla příliš sympatická, nicméně jako Čech považoval svůj pobyt v Praze za svoji morální povinnost**. Českou inteligenci si získal svými pracemi mj. o Smetanovi či Němcové. Nutno poznamenat, že česká věda byla v této době doslova v plenkách, navíc v ní existovaly kromě českého živlu i silné

Pan profesor Masaryk

V roce 1882 přišel Masaryk do Prahy, kde byl **jmenován mimořádným profesorem** zнову zřízené české

MASARYK A HILSNERIÁDA

Ještě jako profesor se Masaryk vložil do procesu s židovským mladíkem Leopoldem Hilsnerem, který byl obviněn, že rituálně zavraždil mladou dívku.

Ve svých Hovorech Masaryk vzpomíná: „Zlá kampaň byla ta „hilsneriáda“, když jsem se musel rvát s pověrou o rituální vraždě. Já jsem se zprvu o ten Hilsnerův proces nezajímal, ale přijel za mnou můj bývalý žák z Vídně, spisovatel Sigismund Münz, Moravan, a ten mě přiměl k tomu, že jsem vystoupil. Tím jsem se dostal do té mely.“ **“I když za to byl obviňován z „brání peněz od Židů“ a studenti ho vypískali z přednášky, trval na tom, že jeho práce na nespravedlivě vedeném soudním jednání je stejná jako jakákoli jiná vědecká. Hilsner později dostal milost. Později Masaryk nelitoval: „Za války jsem pochopil, k čemu to také bylo dobré: světový tisk je zčásti řízen nebo financován od Židů; znali mě z Hilsnerovy aféry a teď se odvděčili tím, že psali o naší věci sympaticky nebo alespoň slušně. Politicky nám to hodně pomohlo.“**

Víte, že?

Kolem TGM se vytvořil svého druhu „kult osobnosti“, na němž se Masaryk, oproti vžitě předstávě skromného askety, sám vědomě podílel. Například rád a ochotně pózoval desítkám výtvarníkům, přičemž jen Vojtěch Hynaisovi prý celkem 94krát.

tak jako zpráva o jeho zvolení prezidentem. Cestou domů navštívil už jako prezident Anglii, Francii a Itálii a české legionáře a 21. prosince byl triumfálně uvítán v Praze. Hned po volbách v roce 1920 byl znovu zvolen (i když získal jen asi 65 % hlasů) a podobně i v dalších volbách roku 1927. Teprve při třetí volbě v roce 1934, kterou tehdejší ústava prezidentskému kandidátovi umožňovala a která proběhla jako manifestace za demokracii, získal 73 % hlasů. Komunisté a slovenští nacionalisté pro Masaryka nikdy nehlasovali.

Jednání vlády na poli

Pomineme-li poněkud odstrčeného třetího ze zakladatelů republiky, Štefánika, vzájemná úzká spolupráce Masaryka s Benešem fungovala perfektně a mnohdy měla zcela neformální charakter. V polovině srpna 1926 si prezident přál před svým odjezdem a před Benešovou cestou do Ženevy urychlené setkání. Podle úmluvy se sešli na silnici mezi Velvary a Kralupy. Mezi místními lidmi pracujícími na poli vzbuzovala jejich přítomnost pochopitelně značnou pozornost. Beneš o tom zanechal zápis: „Nechtěli jsme chodit po silnici za této pozornosti. Odešli jsme tedy ze silnice a sešli na blízké žitné pole. Tam prezident sňal ze žitné kopky dva snop-

Oba zakladatele a pozdější prezidenty Československa seznámil Benešův spolužák

ky, položil je vedle sebe, každý jsme si na jeden usedli a začala rozprava.“

Boj se stářím

Tatíček Masaryk byl nesporně uznávanou autoritou na nejvyšším státním postu, byl to ovšem i člověk z masa a kostí. **I do jeho života zasahovaly problémy osobní a především zdravotní.** Vážněji nemocný byl pouze jednou, v roce 1921. To onemocněl virózou komplikovanou zánětem plic a poruchou krevního oběhu a všeobecně se očekávalo, že nastává jeho poslední chvíle. O jeho uzdravení se zasloužil profesor Syllaba. Nepochybně vliv

na jeho dobrý zdravotní stav měla jeho duševní svěžest, kterou si v podstatě uchoval až do své smrti, a také zdravý životní styl. Nikdy nekouřil ani nepil tvrdý alkohol, piva i vína se vzdal ve středním věku. Jedl střídmě a zdravě a až do vysokého věku si dopřával hodně pohybu, ať

již dlouhými procházkami v lánské oboře či vyjíždkami na koni.

Nepříjemná příhoda se udála až 19. dubna 1934. Masaryk se po večeri zvedl od stolu a odešel. Po chvíli se vrátil, ale kráčel opačným směrem. Zcela

Prý ho platili Židé. Ale on jen dělal svou vědeckou práci

nepochybně mu selhal zrak a ztratil orientaci. Druhý den se zdál být v pořádku, ale když mu odborný lékař vyšetřoval zrak, zjistil dosti závažné poškození, patrně následkem mrtvice. Veřejnost však o tom informována nebyla. Nicméně zrak se mu nadále zhoršoval, navíc mu ochrnula i pravá ruka. Perem se už nedokázal strefit na místo, kde se měl podepsat. Začal se bát výzvy od svého tajemníka Schenka, který mu přinesl dokumenty, které měl podepsat.

Při prezidentské volbě na konci května 1934 situace nebyla lepší. **Sám měl obavy, jak přečte prezidentský slib, a zejména, jak se podepíše.**

Uklidnil se, když mu řekli, že stačí jen pronést potřebnou formuli a na Ústavu položit ruku. Slib se musel naučit z paměti, přesto se při jeho přednesu zadrhl. Zlé to bylo večer, když v Praze přijal šéfy diplomatických misí.

Tehdy svůj projev zapomněl a musel si nechat napovídat. **Pak se mu ještě zhoršil rukopis a postupně ztrácel i schopnost samostatně psát. Aby mu situaci alespoň trochu ulehčili, začal místo podpisu používat razítko.** Dokumenty si nechal předčítat. Tato náhražka mu byla proti mysli, ale nakonec se s ní smířil. Postupně přicházely výpadky paměti, nicméně odmítal se s tím svěřit rodině. Nejvíce se kvůli tomu dostával do sporů s dcerou Alicí. Rezignace na úřad byla již nevyhnutelná. Masaryk dožil v místě, kde tak dlouho působil v prezidentském zámečku v Lánech.

▣ **I jako starší pán byl Masaryk sportovec tělem i duší. Při koupání se neměl za co stydět!**

KOMUNISTÉ A PREZIDENTSKÁ VOLBA 1934

Komunisté Masaryka nikdy nepodpořili, naopak. Na prezidentskou volbu dokonce vzpomínal Václav Kopecký: „V době, kdy se odevzdávaly do uren hlasovací lístky, jsme my, komunističtí poslanci a senátoři, sborově vykřikovali různá hesla:

„Pryč s měšťáckou demokracií!“ a „Ne Masaryk, ale Lenin!“ apod. K vykřikování nám dával znamení poslanec soudruh Štětka, sedící v první lavici a mající při sobě napsaný seznam hesel, jež měla být postupně vykřikována.

V jedné chvíli jsme byli udiveni, že soudruh Štětka přestal dávat signál. Později řekl, že mu tehdejší předseda poslanecké sněmovny vzkázal, že pozoruje, že kdykoli Štětka zdvihne

ruku, tak že na jeho pokyn začnou komunističtí poslanci a senátoři vykřikovat svá hesla, a že „jestliže poslanec Štětka ještě jednou zdvihne svou pracku, tak budou všem komunistickým poslancům a senátorům na dva měsíce odebrány diety!“

A tak se v zájmu zachránění diet, jež znamenaly statisíce korun pro stranu v době poloilegality, a mající před sebou litostivé oči staré pokladnice strany, soudružky Křenové, již ruku nezdvihl k pokynu k vykřikování hesel, ačkoli ho prý ruka stále k zdvižení sváděla.“

▣ **Václav Kopecký, přední komunistický politik, ministr informací (1945–1953) a kultury (1953–1954)**

Jeho pohřeb byl velkou národní manifestací za svobodu a demokracii v době, kdy už německý nacismus začal veřejně uvažovat o budoucí likvidaci Československa. Špalíry truchlících lidí při jeho pohřbu nepochybně o něčem vypovídaly. Ve své době byl Masaryk vnímán skutečně jako **reprezentativní osobnost, jíž se připisovala hlavní zásluha na rozbití Rakousko-Uherska a vzniku samostatné Československé republiky.** V tomto směru se jeho důstojný obraz stal útočištěm pro ty, kteří hledali skutečné hodnoty ve veřej-

ném životě ve zvládnuté politice, představované zejména ruskými bolševiky. Za této situace byl Masaryk pro všechny odpůrce bolševické totalizace jakýmsi pevným bodem, jakousi morální autoritou dovedenou až k nějakému nedostižitelnému piedestalu.

Za války bez manžela

S Američankou Charlottou Garrigue měl prezident pět dětí: nejstarší dceru Alici, syny Herberta a Jana a nejmladší Olgu (dcera Eleonora zemřela jako batole). Po vypuknutí první světové války Masaryk s dcerou Olgou odešli do exilu a Charlotta zůstala se třemi dětmi v Praze. Alice byla v roce 1915 zatčena a vězněna ve Vídni, Jan narukoval do armády, Herbert zemřel v roce 1915 na tyfus, kterým se nakazil při práci v uprchlickém táboře v Haliči. Na konci války Charlotta trpěla srdeční slabostí a depresemi. Byla hospitalizována v sanatoriu ve Veleslavíně, dokonce byla zbavena svéprávnosti. Ze sanatoria ji po svém poválečném návratu vyzvedl manžel. Brzy však Charlottu postihl těžký srdeční záchvat, následovala mozková mrtvice a s ní i částečné ochrnutí. Zemřela 13. května 1923 v Lánech, kde také měla státní pohřeb, a po Masarykově smrti byly její ostatky přeneseny do společného hrobu. > Jiří Sommer

▣ **Masaryk s Charlottou a dětmi Alicí, Herbertem a Olgou na letních prázdninách**

..... Předplatte si

100+1

historie

V trafice ~~39,90 Kč~~

V předplatném jen za

34,90 Kč

SLEVA 12%

Ne ~~39,90~~
ale jen
34,90!

**SLEVA
12%**

~~100 Kč~~
**DÁREK
ZDARMA**
KE KAŽDÉMU
PŘEDPLATNĚMU

Předplatné na rok
419 Kč vč. DPH
zahrnuje:
12 x 100+1
historie

Předplatné je výhodné:

- ▶ Nehradíte poštovné – časopis Vám pošleme na naše náklady
- ▶ Ve fólii zabalený výtisk dostanete vždy až do schránky
- ▶ Časopis získáte včas, nejpozději v den vydání

**+ NYNÍ DÁREK ZDARMA
V HODNOTĚ 100 Kč!**
publikace *Největší příběhy starověku*

Předplatné se speciály
574 Kč vč. DPH, zahrnuje:
12 x 100+1 historie
+ 4 x speciál

**+ DÁREK NAVÍC:
Velký průvodce
hrady & zámky**

Předplatné 100+1 historie se speciály
+ Historická červená knihovna
752 Kč vč. DPH, zahrnuje:
12 x 100+1 historie + 4 x speciál +
4 x Historická červená knihovna

**+ DÁREK NAVÍC:
Velký průvodce hrady & zámky**

Předplatit je snadné:

- ▶ Zatelefonujte nám: **545 211 880** (pondělí–čtvrtek, 8–16 hod.)
- ▶ Pošlete e-mail: predplatne@epublishing.cz
- ▶ Objednejte přímo na internetu na stránkách: www.epublishing.cz
- ▶ Elektronickou verzi časopisu je možné předplatit na www.extrareader.cz

Objednejte
do 28. listopadu
a neuteče vám ani
jedno číslo!

Fašismus NAD PRVNÍ REPUBLIKOU

Fašistická ideologie sice ve vývoji Československa nesehrála tak významnou roli, jako to bylo u našich německých sousedů, nebo třeba v Itálii. Přesto by se její vliv na politické dění za první republiky rozhodně neměl přehlížet

Český fašismus byl specifický. Nejen, že se silně vymezoval proti prvorepublikové demokracii a jejím představitelům, ale stejně výrazně odmítal i další extremistické ideologie. Byl silně nacionalistický vůči Němcům, Židům

K italskému vůdci měli čeští fašisté mnohem blíže než k německým nacistům. Možná i proto, že mezi Mussoliniho díla patří i pojednání o Janu Husovi, kterého obdivoval jako „muže pravdy“

a komunistům. To samozřejmě nevyklučuje, že řada českých fašistů se později k nacistům připojila.

Fašisté se proslavili nejvíce pohrdáním parlamentem, požadavkem na vyhlášení plebiscitů a řadou námitek proti celé tehdejší politice. Volali také po stále a silné české národní armádě a „lobovali“ za boj proti bolševismu. Paradoxně vytvoření koaliční vlády v roce 1926 za účasti sudetoněmeckých stran vyvolalo mezi českými fašisty vlnu deziluze a rozvratu.

Navzdory neúspěchům a zdánlivé ideologické zmatenosti získával český fašismus v průběhu dvacátých let čím dál více následovníků. Policejní záznamy z roku 1925 odhadují počet organizovaných českých fašistů na dvacet tisíc osob.

Když bylo Národní souručenství jedinou povolenou organizací, jeho členové si občas připínali odznak vzhůru nohama. Ze zkratky NS se pak stalo SN – Smrt Němcům

FAŠISTA PROTI NACISTŮM

Hlavním představitelem Národní obce fašistické byl **generál Radola Gajda**. Poněkud záhadným způsobem se vyvíjel na samé armádní výsluní během svého působení v československých jednotkách v první světové válce. Jeho hvězda však nezářila dlouho. V létě 1926 byl poslán na dovolenou pro **podezření z účasti na přípravě fašistického puče**, který se měl stát signálem ke státnímu převratu.

Pro podporu fašismu proti němu zahájilo tehdejší ministerstvo národní obrany kárné řízení, které **skončilo jeho degradací na vojína**. Leč už následujícího roku se

stal oficiální hlavou českých fašistů. Jako poslanec parlamentu byl zbaven poslanecké imunity, přesto se podílel i na přípravě puče v Brně-Židenicích, při němž byla v lednu 1933 přepadena židenická kasárna, aby fašisté získali zbraně.

Na evropské scéně byl Gajdovi vzorem především již uvedený Benito Mussolini. **V osudovém roce 1938 se však Gajda skutečně postavil na obranu republiky před německou expanzí**. Dokonce 21. září hovořil spolu s dalšími odpůrci kapitulace z balkonu poslanecké sněmovny, tehdy sídlící v Rudolfinu.

SÁZAVSKÁ AFÉRA

V roce 1927 komando členů nově ustanovené Národní obce fašistické se zbraněmi v rukou **přepadlo vilu rady Vorla na Sázavě a udělalo tam domovní prohlídku.** Domnívali se, že Vorel u sebe skrývá materiály podepsané prezidentem Masarykem, které měly vést k soudnímu pronásledování dalšího fašistického bosse Radoly Gajdy (vlastním jménem Rudolf Geidl). Údajně to však byla fáma a „likvidátoři“ rady Vorla byli zatčeni.

Batá sype fašistům

Žádné hnutí to bez peněz daleko nedotáhne. S českými fašisty to bylo nejinak, kromě revolucionizace české společnosti si museli vymezit také čas k hledání financí. A že hledali kde a u koho se dalo. U různých spolků, průmyslových i hospodářských svazů, ale i mezi jednotlivci sympatizujícími s pravicí. Tak se mezi nimi objevili např. **podnikatelé Tomáš Baťa či Josef Bartoň z Dobenína, politik a publicista Jiří Stříbrný a někteří představitelé šlechty.**

Čeští fašisté ve velkém

Národní obec fašistická vznikla splynutím všech dosavadních fašistických organizací – tedy Klubu červenobílých, Československých fašistů a Národního hnutí. Byla to politická strana, založená v roce 1925 jako nadstranické hnutí. Ideově vycházela z italského fašismu a hlásala korporativní stát a vládu pevné ruky.

➤ **Jiří Stříbrný patřil jak k zakladatelům republiky, tak k tvrdým kritikům Edvarda Beneše. Byl československým nacionalistou, ale vyhranil se proti nacistům**

V roce 1927 vstupuje na historickou scénu důležitá postava české krajně pravicové scény – **Jiří Stříbrný. Ten vytvořil Stranu slovenských národních socialistů, což byla česká nacionalizující fašistická strana. Také ona přijala na sjezdu v roce 1932 program československého korporativního státu.**

Navzdory své velice jednoduché rétorice a populistickému programu však strana větší vliv nezískala. A to ani s kdysi opěvovaným mužem 28. října v čele. V roce 1930 ji pro zjednodušení Stříbrný přejmenoval na Národní ligu a navázal těsnější styky s Gajdovou Národní obcí fašistickou. Potencionální zájemce o vstup do strany hledala Liga především mezi mládeží, které byl Stříbrného radikalismus vlastní.

Později došlo ještě k jednomu rozšíření Národní ligy, a to o Národní frontu. V jejím čele stál seriózní vědec a senátor František Mareš. Zastával konzervativní a nacionalistické stanovisko, čímž se názorově sblížil právě se Stříbrným. **V roce 1934 tak vznikla**

Víte, že?

Se Stříbrným je spojeno tvrzení, že chtěl za každou cenu dokázat absolutní zkorumpovanost demokratického Československa i jeho představitelů, a tím přetáhnout voliče pro svou stranu. Jím redigovanému tisku se dostalo příléhavého označení „stříbrňácký“ vzor.

dohodou pravicová nacionalistická strana Národní sjednocení. Ustavující sjezd se konal v dalším roce.

Fašisté po Mnichovu

Různá fašistická hnutí se postupně sloučila do Českého národního výboru. V čele skupiny z počátku stál Karel Domin, charakterizován jako člověk lidsky slušný, ale politicky primitivní. Byl to on, kdo dal na podzim roku 1934, tedy v době, kdy byl rektorem Univerzity Karlovy, podnět k zahájení **boje UK o staré univerzitní insignie, které Německá univerzita v Praze nechtěla české univerzitě vydat.** Tato tzv. insigniáda přerostla v pražské pouliční demonstrace pravicových nacionalistických českých studentů proti demokratickým politickým a kulturním institucím.

Fašisté však začali vadit prezidentu Háchovi i německé okupační moci. Proto Hácha rozhodl o vytvoření **Národního souručenství, kam byli přizváni někteří představitelé zrušeného Českého národního výboru vyjma Radoly Gajdy. Vládním rozhodnutím se Národní souručenství stalo jediným politickým sdružením českého národa na území protektorátu.** > **Jiří Sommer**

100+1 historie SPECIÁL

vychází v pátek 11. listopadu 2016

www.epublishing.cz

(Emailové adresy zaměstnanců jsou tvořeny dle vzoru prijmeni@epublishing.cz)

Vedoucí historických časopisů

Pavel Nygrýn

Šéfredaktorka

Anna Jordanová

Redakce

Radomír Dohnal, Kateřina Höferová, Adéla Klečková, Judith Krulišová, Jana Ládyová, Alžběta Nagyová, Nada Reviláková, Jiří Sommer

Grafická úprava Jakub Havlíš

Jazyková korektura Lenka Lindnerová

Produkce, výroba Ivan Pospíšil

Adresa redakce 100+1 historie, Extra Publishing, s. r. o., Bubeníčková 9, 615 00 Brno
Tel.: 546 606 008, fax: 549 210 724
Email: 101historie@epublishing.cz

Ředitelka inzerce Anna Mařáková

Inzerce a marketing
Anna Mařáková, Jana Ambrozková, Iva Procházková, Petra Kardová

Extra Publishing Praha

Anděl Park Smíchov
Karla Engliše 3201/6 150 00 Praha 5

Extra Publishing Brno

Bubeníčková 9, 615 00 Brno
Tel.: 546 606 008, fax: 549 210 724

Předplatné ČR

na adrese redakce:
Extra Publishing, s. r. o., předplatné časopisů, Bubeníčková 9, 615 00 Brno
Tel.: 545 211 880 (po-čt 8-16 hod.)
Web: www.epublishing.cz
Email: predplatne@epublishing.cz
Reklama na emailu reklamace@epublishing.cz

Vedoucí distribuce: Marcela Rešková

V České republice distribuuje společnost PNS, a. s., na Slovensku Mediaprint-Kapa Pressegresso, a. s., a soukromí distributoři.

Tisk Infopress Group Hungary, Vác, Maďarsko

Vychází čtvrtletně v Brně, ISSN 2336-5463, MK ČR E 21908.

Autorská práva ke zveřejněným materiálům vykonává vydavatel Extra Publishing, s. r. o. Jakékoliv užití části nebo celku, zejména přetisk a šíření jakýmkoliv způsobem, včetně elektronického, je bez předchozího souhlasu vydavatele zakázáno.

Vydavatel

Extra Publishing, s. r. o.
Bubeníčková 9, 615 00 Brno
IČ 27 68 92 47, DIČ CZ 27 68 92 47

Produktový ředitel Petr Broža
Obchodní ředitel tisk Pavel Pospíšil
Finanční ředitel Ivan Pospíšil

Extra
PUBLISHING

Už 10 let rozdáváme radost

Radost z poznání

100+1

TAJEMSTVÍ
VESMIRU

živá HISTORIE

PŘÍRODA wildlife

Válka REVUE

II. SVĚTOVÁ

Zázraky
MEDICÍNY

100+1
historie

VOJSKA

PŘEŽÍT
GUNS & SURVIVAL

HISTORICKÉ
VÁLKY

BITVY

ČASOSTROJ

Protistresové
VYMALOVÁNKY

*Historická
červená knihovna*

I. SVĚTOVÁ

ZBRANĚ

Tajemství
české
minulosti

kauzy

PRVNÍ
REPUBLIKA
1918-1938

Extra
Publishing

Extra Publishing 2006–2016

www.epublishing.cz

SCÉNÁŘ TOM FORD

REŽIE TOM FORD

AMY ADAMS JAKE GYLLENHAAL MICHAEL SHANNON AARON TAYLOR-JOHNSON

NOČNÍ ZVÍŘATA

LÁSKA SE BEZTRESTNĚ ZAHODIT NEDÁ

V KINECH OD 24. LISTOPADU